VERHANDELING

OVER

PRENTEN.

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
Research Library, The Getty Research Institute

http://www.archive.org/details/verhandelingover00gilp

VERHANDELING

OVER

PRENTEN.

FERDINDELINO

OVER

PARNASSUM

VERHANDELING
over
PRENTEN,
door
W. Gilpin. M.A.
Uit het Engelsch Vertaald.

G. van Nymegen del.t *F. Sansom & H. Roesing 1787*

Te Rotterdam,
Bij P. en J. Holsteijn
MDCCLXXXVII

BERICHT

VAN DEN

UITGEVER.

Wij bieden den Liefhebberen der prentkunst in deze bladen eene vrije vertaling aan van een werkje 't welk wij dachten volgens het origineel geen beter tijtel te kunnen geven dan van *Verhandeling over prenten.*

Men heeft in de vertaling van dit werkje zich bevlijtigd om het origineel zo naauwkeurig als mogelijk was in goed nederduitsch over te zetten, behoudende egter het gebruik van zeekere bekende onduitsche kunstwoorden, die beter oordeelende, dan door de vertaling daar van, langwijlig en onverstaanbaar te worden.

De uitdrukking, *van onzen Landsgenoot*, welken wij uit het Engelsch in onze vertaling hebben behouden, ziet op Engelsche kunstenaars.

Men vind in deeze verhandeling meer en minder uitgebreide aanmerkingen over verre de meest bekende Prenten van verscheiden, maar niet van alle bekende oude meesters, anders mogt men billijk verwachten daarin ook te zullen gemeld en beoordeeld vinden het werk van den beroem-

den hollandſchen plaatſnijder *W. Delff*, die een meenigte ſchone afbeeldingen heeft in 't koper gebracht, naer de ſchilderijen van Miereveld en andere meesters. — Eenen *J: Sinderhoef*, die uitmuntend de vrije penceels behandeling van *F. Hals* in zijne gegraveerde afbeeldingen bewaard heeft. — Eenen *C: Viſcher* van wien onder andere prenten, die van hem uitgaan, *de Batteman*, *de Koekebakſter*, *de Heidin*, *de Moor* uitmunten; en welke prenten door de kenners en verzamelaars van prentkunst bewonderd, opgekogt en bewaard worden, in de kostbaarſte verzamelingen van prentkunst in ons vaderland: dan het geene vreemd en door mij niet is op te losſen, men vind in deze verhandeling over prenten, niets van deze meesters gemeld.

Niet dan ter loops gewaagd de Heer Galpin van *J. Luiken*, uit zijne aanmerkingen over dien grooten meester in de Etskunst, ſchijnt het mij toe, dat zijn Ed: weinig van J: Luikens werken gezien heeft, ten minſten niet alles en zeeker niet het beste van 't geene van Luiken bekent is, anders hadt deze kunſtenaar een breeder plaats verdiend in eene verhandeling als deeze, opzettelijk ingericht om over de waarde van prenten te handelen, onder welke die van Luiken een voorname plaats toekoomt.

Im-

Immers als men met aandacht beſchouwd, het groote aantal geheele vels platen, vervattende de geſchiedenisſen van het oude en nieuwe verbond, en van welken de Heer Gilpin gewaagd, als men de menigte groote en kleine prenten van dezen meester beſchouwd, die hij gemaakt heeft in den Joſephus, in de Joodſche en Moſaiſche oudheden, beſchreven door W: Goeree, in de hiſtorie van Frankrijk, in zijne zogenaemde kinderboekjes, in het Treurtoneel der doorluchtige mannen en vrouwen, en in meer andere werken door hem gemaakt, dan moet men verbaasd ſtaan over de werkzaamheid van dien man, over de rijkheid en verſcheidenheid van zijne gedachten, over de werking en over de uitdrukking der hartstogten in zijne beelden, hoe klein ook, over de rijkheid van zijne bijwerken, en over de ſnelheid, vastheid en kragt, die er in zijne prenten te vinden is. Jammer is het dat in veele van zijne groote prenten door gebrek, aan behoorlijke partijen van ligt en bruin de houding ontbreekt.

Ook maakt de heer Gilpin geen het minſte gewag van den Franſchen plaatſnijder *Andrau*, die met regt door zijne werken grooten roem behaald heeft.

Dan het zij hier mede zo het wil, deze verhan-

deiing over prenten, die wij den liefhebberen in deze bladen aanbieden, vervat naar ons oordeel, veele bondige en geestige aanmerkingen, over de werken van zeer veele en onder ons bekende oude hollandsche en andere meesters — aanmerkingen die waardig zijn geleezen en overdacht te worden van de liefhebbers in 't algemeen en vooral van jonge liefhebbers en beoeffenaren der Edele Schilder Teeken en Graveerkunde, zij kunnen door het leezen dezer verhandeling, kennis krijgen aan de Meesters en hunne werken en leeren oordeelen over de meerdere en mindere waarde derzelven, zij kunnen hier uit leeren oordeelen over de vereischtens in eene goede prent, evenveel door wien en waar gegraveerd, het kan hun dus nuttig zijn in hunne studien en den verzamelaar van prentkunst dienen om zijne verzameling metoordeel in te richten. Dit was zekerlijk het oogmerk van den schrijver; het is het zeker van deze onze vertaling en aan dit oogmerk wenschen wij dat voldaan moge worden.

VOOR-

VOORREDEN

VOOR DEN

DERDEN DRUK.

Het voorname oogmerk van den Auteur, in het hier volgende Werk, was, de fraeje Liefhebberij van het verzamelen van Prentkunst, op een verſtandiger en redenmatiger voet in te rigten; en den onkundigen en onervaren Liefhebber eenige weinige regels ter zijner hulpe aan te bieden.

Volgens dit oogmerk oordeelde hij het noodig, om de grondregels der Schilderkunst op de Prentkunst toe te paſſen: en zijn zijne aenmerkingen ten dezen opzichte niet altoos nieuw, dezelve zijn ten minſten zeer beknopt voorgeſteld.

Zijn berigt wegens de Graveerders kon hij, door het naſchrijven van anderen, uitgebreider gemaekt hebben; inzonderheid kon hij zich bedient hebben van de ſchrandere naſporingen van den Heere WALPOLE, *doch hij vond niet goed, zijn boek te vergrooten, door het gene reeds door anderen, beter dan hij doen kon, gezegt was; maer verkoor zich alleen bij zijne eigene aenmerkingen te bepalen.*

De Auteur heeft voorbedachtelijk weinig of niet van de hedendaegſche Prenten geſproken, weigerende hij over 't algemeen zijn gevoelen wegens nog in leeven zijnde kunſtenaers, vooral wanneer het ongunſtig was, te uiten. Doch ſchoon hij niet voegzaem vondt, hunne gebreken te ontdekken, oordeelde hij echter bij geſchikte gelegentheden wel iets te mogen aen prijzen. Dit heeft hij nogthans bevonden dat kwalijk genomen is. Al wat hij hier omtrent zeggen kan, is, dat het nimmer zijne meening geweest is, om door het prijzen van den eenen, den anderen als minder verdienſtelijk te doen voorkomen, maer dat hij zich, enkel ter opheldering van zijn onderwerp, van die Prenten bedient heeft, welke hem in 't geheugen kwamen, zonder zich dieper in het ſtuk in te laten.

Na de eerſte uitgave van dit Werk, heeft den Auteur gelegenheid gehad, om in des Konings Bibliotheek, eene zeer ſchoone verzameling der werken van HOLLAR *te zien; en, na de tweede uitgave, eene andere in de Bibliotheek van de Hertoginne Weduwe van Portland. Het doorzien van deze twee uitgebreide Verzamelingen der Werken van dien arbeidzamen kunſtenaer, heeft den Auteur doen oordeelen, dat hij wel iets meerder, ter aenprijzing van dezelve, mogt gezegt hebben. Behalven den Lof die zijne Vogels, bontwerken, ſchulpen, en kapellen toekomt; zo hebben veele van zijne andere werken ook groote ver-*

verdienſten. De Gothiſche ſieradien van zijne hoofdkerken zijn veeltijds keurlijk fraei, en zelfs ſomtijds vrij behandeld. Het zwaerd van EDUARD *de 6de, de Beker van* ANDREA MANTEGNA, *en de vazen van* HOLBEIN *zijn alle zeer ſchoon. Veele van zijne kleine gezigtjes zijn ook ſchoon en behaeglijk: zijne verſchieten zijn gemeenlijk fraei, maer zijne voorgronden zijn het minſte. Onder deze gezichten is er een zeer fraeje van de Londenſche Brug, en de bijgelegene gebouwen, waer van het gezigtpunt ergens dicht bij het paleis van Sommerſet genomen is. Zijne lugtig geëiſte Prenten zijn niet zonder geest. Twee of drie lugtig behandelde ſtil leevens zijn vrij meesterlijk, de tekening is net, en de uitvoering vrij. Onder zijne uitvoerige Prenten is ook een fraei ſtil leeven, welkers ſtoffagie beſtaet in een opgehangen haes en een korf met gevogelte. — Doch* HOLLAERDS *bekwaemheid vertoont zich nergens zo voordeelig dan in zijne navolgingen; voornamenlijk in zijne Prenten naer* GOUDT, CALLOT, *en* BARLOW; *hij heeft de behandeliag dezer meesters wonderbaerlijk wel nagebootst, vooral die van* CALLOT, *wiens bedelaers hij verkleint, en echter al derzelver geestigheid bewaerd heeft.*

Doch wij moeten hier teſſens bij aenmerken, dat er in zijn werk een menigte van ſlegte prenten gevonden worden, welke waerſchijnelijk de eerſte pogingen van zijne genie geweest zijn. Zijne Schepen,

zijne groote Gezigten, zijne Fabelen, zijne Epheſiſche Matroone, en veele anderen zijn zeer ſlegt. Zijne Virgilius en Juvenalis zijn niet waerdig dat men er aenmerkingen over maekt.

De Auteur heeft hier niets verder bij te voegen, dan alleen dat, ingeval hij ergens, in het hier volgende werk, ſtellig ſpreekt, zijn oogmerk niet is om als rechter te beſlisſen, maer enkel om de verveelende herhaling van onderſtellende ſpreekwijzen te vermijden.

NB. Wanneer er geſproken wordt van een beeld of ander voorwerp aen de regter hand *of* zijde, *meent men dat gene, 't welk vlak tegen over des beſchouwers regterhand is, en op dezelve wijs is het ook met de linkerhand.*

VER.

VERKLARING

VAN

KUNSTWOORDEN

EN

SPREEKWIJZEN.

Samenſtelling (*Compoſitie*) betekend in den uitgebreidſten zin, de geheele Ordonantie van eene Schilderij: in een bepaelder zin, de kunst van de beelden te groepen, en de bijzondere deelen van eene Schilderij zamen te voegen. In dezen laetſten heeft het dezelfde betekenis als *Schikking*. zie bladz. 1 — 11.

Ontwerp (*Desſein*), hier door wordt, in een' bepaelden zin, voornamenlijk de tekening der omtrekken verſtaen. Op bladz. 2. word het in een' ruimer zin verklaerd; en in den ruimſten zin betekent het de geheele bedoeling van een Schilderſtuk.

Een

Een Geheel is het denkbeeld van *één* Voorwerp, 't welk een Schilderij ons moet geeven, wanneer wij alles, wat het bevat, in ééns te zamen beſchouwen. bl. 2, 7.

Uitdrukking (*Expreſſie*), deszelfs bepaelden zin word bladz. 16 verklaerd; doch dikwerf beteekent het de kracht, waer mede allerlei ſoort van voorwerpen voorgeſteld zijn.

Uitwerking (*Effect*) ontſtaet voornamenlijk uit de behandeling van licht en bruin; doch dit woord wordt ook ſomtijds bij eene algemeene beſchouwing van eene Schilderij gebruikt. bl. 1, 2.

Geest, wordt, in deszelfs bepaelden zin, bladz. 22 verklaerd; maer het wordt ſomtijds in een' uitgebreider zin genomen, en beteekend dan de algemeene uitwerking van een meeſterlijke hand.

Manier, is het zelfde met *wijze van uitvoering*. bl. 20, 22.

Schilderachtig: dit is eene ſpreekwijs, welke die bijzondere ſoort van ſchoonheid, die in een Schilderij begeerd wordt, aenduid. bl. 19.

Schilderachtige Bevalligheid, is eene wel uitgekoorene gedaente of houding, welke aen een in zich zel-

zelven lomp of boersch beeld of voorwerp, 't welk in een Schilderij voorkomt, gegeeven wordt. bl. 17. — 19. 113.

Rust of *Stilheid*, op een Schilderij toegepast, wordt gebruikt, wanneer het *Geheel* wel zamenſtemt, als 'er niets in het licht, de ſchaduw, of koleuren is, 't welk te ſterk in de oogen ſchittert. bl. 90.

Stilhouden, of *doen wijken*, betekent, een zekeren graed van ſchaduw over een te ſterk werkend licht heen brengen. bl. 107, 112.

Een Tusſchen Tint, is een midden tusſchen een ſterk licht, en een ſterke ſchaduw of donkerheid: deze ſpreekwijze wordt, in dit werk, zeer zelden, ten opzigte van eene koleur, gebezigt. bl 105, 126.

Schitter-lichten, of *kantige lichten*, zijn kleine en teffens ſterke lichten, welke vallen op ſommige deelen van een voorwerp, dat voor het overige in de ſchaduw is. bl. 105, 137.

Studiën, zijn geſchetste, maer niet geheel opgemaakte ontwerpen, zo van een *Geheel* als van bijzondere *deelen*, door dezen of genen Meester.

Vrij-

Vrijheid, is het gevolg van de vlugge uitvoering eener vaste hand. bl. 22.

Uiterſte deelen betekent Handen en Voeten. bl. 73.

Air drukt voornamelijk de bevallige werking van het hoofd uit; doch het betekent ook dikwerf eene bevallige houding. bl. 148.

Tegenwerking (*Contrast*) is de verſchillende ſtand van het eene deel ten opzichte van het ander. bl. 119.

INHOUD.

I. HOOFDSTUK.

Overweging van de Grondregels der Schilderkunst, voor zo verre dezelve op de Prenten betreklijk zijn. Bladz. 1.

II. HOOFDSTUK.

Aenmerkingen over de verſchillende ſoorten van Prenten. 33

III. HOOFDSTUK.

De Characters van ſommigen der beroemdſte Meeſters. 42

IV. HOOFDSTUK.

Aenmerkingen over eenige weinige bijzondere Prenten, in de onderſcheiden Klaſſen van zamenſtelling, ten einde de reeds gemaakte aenmerkingen op te helderen. 117

V.

V. HOOFDSTUK.

Voorzorgen en oplettendheden, welke men, in het verzamelen van Prenten, gebruiken moet. 154

VER-

VERHANDELING

OVER

PRENTEN.

I. HOOFDSTUK.

Overweging van de Grondregels der Schilderkunst, voor zo ver dezelve op de Prenten betreklijk zijn.

Het onderſcheid dat er tuſſchen een Schilderij en een Prent plaets heeft, beſtaet alleenlijk in de koleuren en de wijze van uitvoering: doch in andere opzichten is de oorzaek der ſchoonheid in beide het zelfde, en wij kunnen een Prent, op dezelfde wijze als een ſchilderij, in tweeërlei licht beſchouwen; te weten, (*voor eerst*) met opzicht tot het *Geheel*, en (*ten tweeden*) met opzicht tot deszelfs *Deelen*. De Prent kan als een *Geheel* een aengename uitwerking hebben, en echter vrij berispelijk in hare *Deelen* zijn; en het tegenovergeſtelde kan insgelijks plaets hebben; even gelijk een mensch in zijn *geheel* een goed voorkomen kan hebben, of ſchoon aan zijne *ledenmaten*, afzonderlijk beſchouwt, eene nette evenredigheid ontbreekt; en

wederom kunnen zijne *ledenmaaten* zeer goed gevormd en echter kan het *geheel* van zijne gedaente mishaeglijk zijn.

Om te maken dat het *geheel* van eene Prent behaeglijk zij, is het noodig dat men die grondregels welke betrekking hebben tot het *Ontwerp*, de *Schikking*, de *Houding*, en de *Verdeeling van het licht*, waarneme; en om haer en hare *deelen* aengenaem te doen zijn, moet men die welke betrekking hebben tot de *Tekening*, de *Uitdrukking*, de *Bevalligheid*, en het *Doorzicht*, vast in het oog houden.

Wij zullen eerst het *Geheel* en dan de *Deelen* in overweging nemen, dewijl het eerste natuurlijk in de bewerking voorgaet. Een Schilder schetst eerst zijn algemeen ontwerp en schikt zijne voorwerpen, hoe wel nog maer in het ruwe, op zodanig eene wijze als best is om hen de schoonste vorm en de schoonste uitwerking van licht en bruin te geven; maar het opmaken der bijzondere *Deelen* is zijn laetste werk; even gelijk een Beeldhouwer eerst zijn blok in het ruwe vormt, eer hij onderneemt eene keurige zuiverheid aen de bijzondere ledenmaten te geven.

Door *Ontwerp*, (een kunstwoord 't welk de schilders zomtijds in een bepaelder zin gebruiken), verstaik den geheelen inhoud van het stuk, aengemerkt als eene vertooning van dus of zodanig een geval of geschiedenis. Het komt over een met de verstandige schikking van omstandigheden in een geschiedkundig verhael, en bestuit derhalven in zich

een

een welgeſchikte tijd, eigenaertige characters, de ſchikking om deze characters het ſterkſte te doen werken, en natuurlijk welvoegend bijwerk.

Ten opzichte van een *welgeſchikten tijd*, kan een Schilder goede oude tooneel regels te hulp nemen. Deze zullen hem leeren dat hij maer alleen *één* punt des tijds moet verkiezen, en wel dat tijdſtip 't welk het meest treffende in het geval is; zoo dat er geen ander gedeelte der gebeurtenis onder gemengt moet worden. Bij voorbeeld, in *den dood van* ANANIAS, (wanneer men het tijdſtip waer in hij dood neder valt verkoren heeft) moet men zich wachten van misſlagen tegen de tijdkunde te begaen; ieder deel van het ſtuk moet met dat verkoren tijdpunt overeen ſtemmen; ieder character moet den ſterkſten indruk van verbaesdheid en affchrik doen blijken; en deze algemeene aendoening moet niet verzwakt worden door er de verbeelding van tederder driften bij te voegen, vermits deze eerst na dat tijdſtip werken kunnen.

Wat de *Characters* betreft, deze moet men met het onderwerp doen overeenkomen door de geſchiedkundige waerheid in acht te nemen, ingeval het onderwerp eene Geſchiedenis is, of met de Heidenſche Fabelkunde, in gevalhet onderwerp eene Fabel geſchiedenis is.

Men moet dezelve ook zo *ſchikken als noodig is om hen het ſterkst te doen werken.* Zij moeten op zulk eene voordeelige wijze geplaetst worden, dat

de voornaemſte beelden, welke de grootſte werkers in het bedrijf zijn, het gezicht *terſtond* naer zich trekken en het zelve *voornamenlijk* bezig houden. Dit is een zeer wezenlijk vereischte van eene wel voorgeſtelde geſchiedenis. In de eerſte plaets moeten zij de minst bedekte van de gantſche Groep zijn; dit alleen geeft hen reeds eene merkelijke onderſcheiding, vervolgends kan men hen nog verder onderſcheiden, nu eens door een *breed licht*, dan weder door in het midden van een lichte partij eene *ſterke ſchaduw* op hen te doen vallen, ſomtijds door eene opmerkelijke werking of houding; en ſomtijds door twee of drie dezer middelen van onderſcheiding bij elkander te voegen.

De laatſte zaek welke tot een *Ontwerp* behoort, is het gebruikmaken van *natuurlijk en welvoegend Bijwerk*. Door Bijwerk verſtaet men Landſchappen, Gebouwen, Dieren, in een woord, alles wat immer in een ſtuk, tot ſieraed en meerder rijkheid werdt bijgevoegd. Deze en alle ſoortgelijke bijvoegſels moeten ſtrooken met het onderwerp, en aan het zelve ondergeſchikt zijn. Bassan heeft zomwijlen eene Geſchiedenis uit de H. S. willen verbeelden, doch dezen laatſten regel geheel verwaerloost. Hij ſtopte zijne voorgronden altijd vol met allerlei Vee en plaetste zijne voornaemſte beelden in eene onaenmerkelijke plaats van zijn ſtuk, zo dat men dezelve met moeite moet zoeken. Het is waer, wij ontmoeten dikmaels een landſchap waerin een geſchie-

ſchiedenis, in 't klein, tot ſieraed, in gebragt is. In dit geval is het *Landſchap* de hoofdzaek, maer echter zijn teffens die beelden, welken de geſchiedenis vertoonen, de *voornaemſte beelden*. Doch BASSAN 's' handelwijs is geheel verſchillend. In zijne ſtukken is het Landſchap of de Geſchiedenis, geen van beide de Hoofdzaek, maer het Vee. Op zodanig eene wijze een geſchiedenis te verbeelden is ongerijmd.

Als nu alle deze regels zijn waergenomen, als men eenen welgeſchikten tijd verkoren, eigenaertige characters aen de beelden gegeven en de zelven zo verſtandig geſchikt heeft dat zij de geſchiedenis op het treffendst voorſtellen, en eindelijk, als het bijwerk en de mindere deelen van het ſtuk welvoegend en aan het onderwerp onder geſchikt zijn, dan is de Geſchiedenis wel voorgeſteld, en het beloop van het *Ontwerp* is volmaekt.

De tweede zaek welke, met opzicht op een *Geheel*, overwogen moet worden, is *de Schikking*. Door dit woord verſtaet men de kunst van de beelden te groepen, en van de verſchillende deelen van een ſchilderſtuk zamen te voegen. Het *Ontwerp* beoordeeld hoe ieder deel, *op zich zelf beſchouwt*, kan zamenwerken tot het voortbrengen van één *Geheel*: — een Geheel 't welk ontſtaet *uit de eenheid van het onderwerp*, en niet uit *de bijzondere uitwerking van ieder voorwerp*: want de beelden kunnen zeer wel zodanig geordineert zijn, dat zij het

geval treffend voorstellen, en tot dus verre strekt zich het *Ontwerp* uit; maar dan kan er echter die aengename zamenvoeging nog aen ontbreken, welke noodig is om het behaeglijk te doen zijn. Deze aengename zamenvoeging voort te brengen, is het werk der *Schikking*. In het Carton van *Paulus predikende te Athene*, is het *ontwerp* volmaekt; en bijzonderlijk zijn de characters zo geordineert, dat dezelve het geval vrij treffend voorstellen; en echter is het er ver af, dat de onderscheidene deelen van het stuk behaeglijk zamengevoegt zijn. Indien de *schikking* der voorwerpen van dit stuk door een RUBBENS gemaekt ware, de uitwerking van deszelfs *geheel*, zoude zeer verschillend geweest zijn.

Dus het onderscheid tusschen *Ontwerp* en *Schikking* aengetoond hebbende, zal ik het laetste nog een weinig nader verklaren.

Het is een bekende grondregel dat één Voorwerp op één tijdpunt genoegzaem is om, of de zinnen, of het verstand bezig te houden. Hier uit spruit de noodzakelijkheid van de *eenheid* of *een geheel* in een Schilderij. Het oog moet in staet zijn, op een' zekeren afstand, het gantsche schilderstuk, als één voorwerp te beschouwen, of het blijft onvoldaen. Het is waer, het kan zich vermaken met de bijzondere deelen ieder op zich zelven te beschouwen, doch een stuk 't welk op geene andere wijze behagen kan, is zulk een armhartig werkstuk,

als

als een werktuig welks veeren en raderen wel keurig net bewerkt, doch onbekwaem zijn overeen ſtemmig te werken, en de bedoelde werking voort te brengen.

Nu brengt de *Schikking*, of de kunst van de beelden te groepen en de verſchillende deelen van een Schilderij zamen te voegen, zeer veel toe om het ſtuk als één voorwerp te doen werken: want als de deelen verſtrooit zijn, hebben zij geene betrekking tot elkander, zij zijn en blijven ſteeds enkel *deelen*; maer zo dra zij door eene aangename groeping zamen verbonden zijn, maken zij een *Geheel* uit.

In de ſchikking der beelden, is er groote kunst noodig, om te maken dat iedere groep zich op zulk eene wijze voordoet als best is om de verſchillende beelden waar uit dezelve is zamen geſteld op het voordeeligst te vertoonen. Ten minſte moet de werking van ieder beeld kenbaar zijn.

Geen groep kan behaeglijk zijn zonder *Tegenwerking*. Door *Tegenwerking* verſta ik den tegenſtand van het eene deel tegen den ſtand van het andere. Alle eenzelfdigheid van ſtand, houding, of uitdrukking, in beelden van een zelfde groep, mishaegt het gezicht altoos. In het carton van *Paulus predikende te Athene*, is de tegenwerking in de beelden onvergelijklijk ſchoon; maer in dat van *den dood van Ananias*, veroorzaekt het gebrek hier aan, dat de Groep der Apoſtelen ten uiterſten ongevalig is.

De *Tegenwerking* wordt niet alleen vereiſcht tuſ-

ſchen de *beelden* van *eene zelfde* Groep, maer ook tusſchen de *onderſcheidene* Groepen, en tusſchen *alle de voorwerpen* welken in het ſtuk gevonden worden. In het carton van *de ſchoone poorte des Tempels*, hebben de beelden van de voornaemſte groep, eene vrij goede tegenwerking, maer de bijgevoegde groep is meest al in een zelfde regt op ſtaende houding geſchikt, 't welk, gevoegt bij de een vormige regt op gaande pijlaren van het gebouw, een zeer onaengename eenzelfdigheid in dit ſtuk veroorzaakt.

Een verſtandig en bekwaem Schilder zal altoos, het zij hij groept, zamenvoegt, of tegenwerkt, alle *vertooning* van eene *kunſtige ſchikking* vermijden. De verſchillende deelen van zijn ſtuk moeten zo wel bij elkander voegen, dat zijne kunst zich alleen als een uitwerkſel van 't geval vertoont. In het Carton van *de Offerhande te Lijsteren* is het hoofd van den Os neder gebogen, ongetwijfeld met oogmerk om de beelden rondom dezelve welſtandiger te groepen: doch hunne werkingen zijn zo welvoegende bij den ſtand van den Os, en alles is zo verſtandig behandelt, dat, niet tegenſtaende de beelden met de grootſte kunst geſchikt zijn, dezelve zich echter op de natuurlijkſte wijze vertoonen. Het overige gedeelte der groep is een voorbeeld van het tegengeſtelde; want in 't zelve verſchijnen een aental hoofden welke men duidelijk kan zien dat er in gebragt zijn om de ledige plaetſen te vullen.

Maer verder: dewijl een *Geheel* of de *Eenheid*, een

een wezenlijk deel der Schoonheid is, zo is ontwijffelbaer *die Schikking*, welke maer éene groep toelaet, de meest volmaektſte. Alle onderwerpen laten echter deze naeuwbepaelde waerneming der eenheid niet toe. In dit geval moet er eene verbinding der verſchillende groepen geſchieden, welke voornamenlijk te wege gebragt kan worden door eene goede verdeeling van het licht, waer door zij te zamen tot één geheel kunnen vereenigt worden.

Maer dewijl een *Geheel* ligtelijk verloren gaet ingeval de zamenſtellende deelen zeer talrijk worden, zo volgt, dat *veele* groepen aftekeuren zijn. Verſtandige Schilders hebben geoordeeld dat *drie* het grootſte getal was dat men gebruiken moest; en echter is het onweder ſpreeklijk dat zommige onderwerpen, gelijk Veldſlagen, Zegepralen, en dergelijke, noodzakelijk een groot aental beelden, en gewoonlijk verſchillende zamenſtellingen van groepen vorderen. In het behandelen van *dergelijke* onderwerpen is de grootſte kunst noodig, om een *Geheel* te behouden. Verwarring in de beelden moet uitgedrukt worden, zonder dat het ſchilderij verwart worde. Even gelijk een ſchrijver zijn onderwerp *klaar en duidelijk* kan behandelen, of ſchoon hij een verhandeling over de duisterheid ſchrijft.

Ten opzichte van de *Schikking* zal ik hier alleenlijk nog eenige aenmerkingen over de *gedaente* of *vorm* van de groepen, maeken, want dit is ook eene zaek, welke onze overweging verdient. —

MICHAEL ANGELO was van oordeel, dat de *driehoekige* vorm de meeste schoonheid kon geven, en indedaed, in deze vorm is eene vrijheid, welke in geene andere vallen kan. De groepen van de Apostelen, zo in het Carton van de *Sleutelgeving*, als in dat van *den dood van Ananias*, zijn beide ten *uiterste* zwaermoedig; en deze zwaermoedigheid ontstaet voornamenlijk uit de langwerpige vierkante vorm, binnen welkers lijnen deze groepen bepaeld zijn. De driehoekige vorm kan ook de meeste verscheidenheid geven; want de top hoek van eene zo gevormde groep kan op vele wijzen *scherper* of *stomper* zijn, of men kan ook een *driehoek daer een stuk af is*, gebruiken, 't welk de verscheidenheid steeds doet toenemen. Doch om eene driehoekige vorm de vereischte schoonheid te geven, moet men zorgen, dat er eene regtstandige linie van het toppunt op de grond linie vallen kan. De Cartons verschaffen ons weinig voorbeelden van schoonheid in de *vormen* der *groepen*, maer in de werken van SALVATOR ROSA ontmoeten wij dezelve meenigvuldig.

Wanneer nu een Schilder een onderwerp uitgekoren heeft, zo moet hij altoos een of andere fraeje groepvorm, welke best met het zelven strookt, afschetsen, en in dezen omtrek moet hij, zo veel hem, zonder gemaektheid, mogelijk is, zijne beelden besluiten. Mijn eigenlijke bedoeling, in 't geven van dezen regel, is, voor te komen dat de

vorm

vorm van eene groep niet aen het geval over gelaten worde.

De derde zaek welke wij, in een schilderstuk, met betrekking tot een *geheel* moeten overwegen, is de *Houding*. Dit woord betekend de onderscheiden graden van kracht of zwakheid, welke de voorwerpen door hunne nabijheid of afstand ontvangen. Eene naeuwkeurige oplettendheid op de trapswijze verflaeuwing van licht en schaduw doet zeer veel tot het voortbrengen van een *geheel*; zonder dit schijnen de wijkende voorwerpen, in stede van met die der voorgrond verbonden te zijn, eerder vreemde zaeken, welken in 't wilde en zonder bedoeling in het stuk gebragt zijn. Wanneer de vermindering maer alleen ten opzichte der groote plaets heeft, krijgen wij eene verbeelding van Reuzen en Dwergen op één tooneel onder elkander vermengt. In DE LA BELLA's prenten, wordt de *Houding* meest al in groote volmaektheid gevonden, en het gebrek derzelver is zeer blijkbaer in de werken van TEMPESTA.

Het leerstuk der *Harmonie* is zeer naeuw met de *Houding* verbonden, en brengt gelijkelijk veel toe tot het voortbrengen van een *Geheel*. Het heeft in het schilderen eene verwonderlijke kracht: zelfs zal een ongeoefend oog, door eene verstandige ordening van overeenstemmende *tinten*, getroffen worden. De *goede uitwerking* van een schilderij hangt, in een groote mate, af, van een *hoofdtint*, welke

even

even als de grondtoon in een Muziekſtuk, de heerſchappij voerd, en in alle de kleurmengelingen van het gantſche ſtuk doorſtraelt. Nu eens heeft de Schilder een purperachtige *tint*, dan weder eens eene warme bruinachtige verkoren, en in zommige onderwerpen is een groenen gloed, het eigenaertigst. In deze heerſchende *tint*, welke 'dezelve ook zij, moet ieder voorwerp van het ſchilderſtuk, in een zekere mate deelen. Deze leerſtelling is een grondregel, welkers waerheid op de ondervinding gevestigt is, en zij brengt, door de *Harmonie*, waer mede zij ieder voorwerp vereenigt, zeer ſchoone uitwerkingen voort. Bonte, harde, tegen elkander ſchreeuwende kleuren, zijn het tegengeſtelde van *Harmonie*. Een kundig dooroeffend Schilder zal echter, ingeval het zijn onderwerp toelaet, niet ſchromen de grootſte verſcheidenheid van rijke kleuren te gebruiken; en hoewel hij derzelver werking mag verminderen in de Schaduw partijen, zo is hij nochthans niet bevreest, haer in de Lichtpartijen, haaren volkomen glans te laten behouden. Zijn kunstvermogen is zo uitgeſtrekt, dat hij in ſtaet is, de bontheid van de eene levendige kleur, door het bijvoegen van eene andere te benemen; en hij verwekt, door eene keurige zamenvoeging van de glinſterende kleuren, welke ieder op zich zelven eene harde bontheid zouden veroorzaken, eenen vereenigden gloed, welke, in den hoogſten graed, *Harmonieus* is. Zelfs lost hij de tegenſtrijdig-

digſte kleuren op, in die eenſtemmigheid, en doet haer medewerken tot het voortbrengen dier groote uitwerking: even gelijk een kunstig Muzikant dikwerf toonen van eene vreemde grondtoon in zijn ſtuk invoert, en door die ſchijnbare wanluidendheid, de keurigſte welluidendheid doet ontſtaen. Doch deze groote uitwerkingen der *Harmonie* kunnen alleen door de tooverkonst der *kleuren* voortgebragt worden. De *Harmonie*, welke in eene prent gebragt kan worden, is van eene eenvoudiger en minder krachtigen aert; en hoewel een Prent, door een zekeren gelijkaertigen toon van ſchaduw, (indien ik mij dus mag uitdrukken) *geharmonieert* is, zo zal er echter altoos een merkelijk gebrek ten dezen opzichte in gevonden worden. Wij ontmoeten dikwerf harde *toetſen*, in een Prent, als deze dus op zich zelf alleen bleven, zouden zij tegen de *Harmonie* ſtrijden; maar als ieder daer aen palend deel tot dien *toon* opgetoetst is, dan is het uitwerkzel *Harmonie*. *Houding* derhalven bepaelt den eigenlijken graed van ſterkte der nabij ſtaende en afgelegene deelen in betrekking *tot elkander*. *Harmonie* gaet een ſtap verder, en houd ieder deel met opzicht *op zich zelf*, en met opzicht op het *geheel*, in rust. Ik voeg hier alleen nog bij, dat men, in ſchetſen en lugtig geëtſte Prenten, geene *Harmonie* verwachten moet. Het is in dit geval genoeg, als de *Houding* bewaert is: *Harmonie* wordt alleen in afgemaekte ſtukken gevonden. Indien men een zeer

ſterk

ſterk voorbeeld van gebrek aen *Harmonie* begeert te zien, dan beſchouwe men den afdruk van eene afgeſletene plaet, welke, door den een of anderen knoeijer, hard en ſcherp opgeſneden is.

De laatſte zaek welke tot het voortbrengen van een *Geheel* vereiſcht wordt is de behoorlijke *verdeeling van het licht*. Dit is, vooral in eene prent van het grootſte belang. In eene ſchilderij, kan de *Harmonie* der kleuren derzelver gebrek, in eene zekere mate, vergoeden; maer in een prent kan geene vergoeding plaets vinden. Laat het *ontwerp*, de *ſchikking*, en de *houding* nog zo volmaekt ſchoon en regelmatig zijn, indien eene goede verdeeling van het licht ontbreekt, zo zal men in ſtede van een *geheel*, ſlegts een zamen gelapt werk hebben. Ja zodanig een vermogen heeft het *licht*, dat eene kunſtmatige behandeling van het zelven, eene ſlegte ſchikking welſtandig kan maken.

De algemeene regel betreffende de verdeeling van *het licht*, is, dat het in kloeke partijen verſpreid worde. Dit geeft een denkbeeld van een geheel: want alle groote voorwerpen ontvangen het licht op groote of uitgebreide oppervlakten: maar wanneer het licht, als vlakken, over al verſtrooit is, dan verkrijgen wij een denkbeeld van veele afgezonderde voorwerpen, of, ten minſte, ingeval het een enkel voorwerp is, van iets dat niet zamenhangt: en het oog heeft moeite het *op eens* te beſchouwen. Dus is het ook met een Schilderij, of Prent, wanneer

neer wij dezelven geheel *op eens* beſchouwende *groote partijen* van licht en ſchaduuw zien, dan verkrijgen wij gewoonlijk een denkbeeld van der zelver *Geheel*, of *Eenheid*, maar indien het licht overal in *kleine partijen* verſtrooid is, dan verkrijgen wij een denkbeeld van verſcheiden voorwerpen, of, ten minſte, van een gebroken en verward geheel. TITIANS bekende opheldering van dit ſtuk, door een Tros Druiven, is fraai uitgedacht en zeer verſtaenbaer. Als het licht op den *geheelen Tros* valdt, en dat dus deszelfs eene zijde verlicht, en de andere beſchaduwt wordt; dan geeft dit ons een voorbeeld van de gemelde *groote partijen* welke een *Geheel* vormen. Maar als de Beziën van den Tros geplukt, en over de Tafel verſpreid zijn, dan valt het licht op ieder derzelver in het bijzonder, en dan heeft er geen *Geheel* meer plaets.

Dus deze weezenlijke vereischten van een Prent welke een *Gehsel* zal voorſtellen, overwogen hebbende, zo blijftons nu nog over, die te overwegen welke betrekking hebben tot de *Deelen*: te weten de *Tekening*, *Uitdrukking*, *Bevalligheid en Doorzichtkunde*. Wij moeten vooor af, ten opzichte van deeze vereishtens, aenmerken, dat dezelven in rang, ondergeſchikt zijn aen de voorgaenden. Het groote uitwerkſel 't welk men in een ſchilderij beggert, is het voort brengen van een *Geheel*. Een ſchilderij zonder *Geheel* is eigenlijk maer een *ſtudie*: en die vereischtens welken tot het voortbrengen

van

van een *Geheel* behooren, zijn ook, in het algemeen, de voorname grondslagen der Schoonheid. Dus dacht er de groote meester in de zamenstelling, over. Niemand dan die welke een Geheel kon voortbrengen, was, naar zijn oordeel, bevoegt tot den titel van Kunstenaer: Hoe net en uitvoerig iemand zijne stukken ook moge opmaken, dezelve blijven zonder dit, altoos onvolmaekt. *Infelix operis summa, quia ponere totum nesciet.*

Door *Tekening* verstaen wij eene naeuwkeurige vorming der omtrekken. Zonder eene genoegzame kundigheid hierin, kan men geene goede afbeelding der natuur maken, ieder ding zal verdraeit zijn en het gezicht mishagen: Een *kwaade* tekening is een walglijke zaek, welke geen oog kan verdragen.

Doch schoon de tekening somtijds de volstrekte volmaektheid, in een zekere graed ontbreke, zo kan dezelve echter zeer draeglijk zijn, als het gebrek alleen door een oordeel-en ontleedkundig oog ontdekt kan worden; en ik verstout mij te zeggen, dat een *Tekening* te hoog gesteld wordt, wanneer de *bijzondere keurigheden* derzelve, hooger geschat worden, dan die wezenlijke hoedanigheden, welke een *Geheel* zamenstellen.

Uitdrukking is de ziel en het leeven van het schilderen, en bevat eene eigenaertige voorstelling der *hartstogten* en *characters*, van de *hartstogten* door de afbeelding van iedere beweging des gemoeds, in zo ver dezelve, door eenige bijzondere gebaerden,

den, of door de uiterekking en zamentrekking der gelaetstrekken, uitwendig ontdekt worden: en van de *characters* door het afbeelden van die bijzondere gebruiken en manieren der menſchen, welké aen der zelver bijzondere geſteldheden en beroepen eigen zijn. De *Cartons* zijn vol voorbeelden van de eerſte ſoort van uitdrukking, en ten opzichte van de tweede ſoort (*) kan men, zonder partijdigheid, niet nalaten onzen landgenoot HOGARTH te melden daer zijne werken eene verſcheidenheid van characters bevatten, welke met meer kracht voorgeſteld zijn dan de meeste menſchen begrijpen kunnen.

Bevalligheid beſtaat, in die ſchikking der deelen van een beeld, waardoor het zelve eene behaeglijke vorm of ſtand verkrijgt. Dit hangt af van de *Tegenwerking*, en de *gemaklijkheid*. *Tegenwerking* is, ten opzichte van een enkel beeld, even het zelfde als ten opzichte van eene groep; namenlijk de tegenſtand van het eene deel tegen het ander. Men kan dezelve met betrekking tot het *lijf*, de *armen en beenen*, en het *hoofd* beſchouwen. De bevallige houding beſtaet zomtijds uit den tegenſtand in het een, zomtijds in het ander deel, en zomtijds in alle deze deelen te gelijk. Ten opzichte van het *lijf* beſtaet de Tegenwerking in het geven van eenen gemaklijken zwaeij, en het ſtellen van de holle deelen

(*) Dit ſoort van Uitdrukking noemt men in Engeland, *Manners Painting* of Manieren Schilderen.

len tegen de rond uitgebogene. Hier van is het lijf van PAULUS, in *de Offerhande te Lijstren*, een voorbeeld. Ten opzichte der *armen en beenen*, beſtaet de Tegenwerking in de uitſtrekking en intrekking. De opheldering van MICHAEL ANGELO, door het voorbeeld van een Driehoek of Grafnaeld, kan hier ook dienen; want deze vorm geeft bevalligheid aen een *enkel beeld* zo wel als aen eene *Groep*. Alleen kan men in dit geval grooter vrijheid gebruiken. In eene *Groep* moet, naer mijne gedachten, de Driehoek altoos op deszelfs grondlijn rusten; maer in een *enkeld beeld* mag het omgekeerde plaets hebben, en de driehoek kan op deszelfs toppunt ſtaen. Indien derhalven de benedenſte deelen zich uitſtrekken dan moeten de bovenſte zamen getrokken zijn; maer een gelijke bevalligheid word veroorzaekt, door de armen uit te ſtrekken, en de beenen in één punt bij een te voegen. — De Tegenwerking ontſtaet, eindelijk, ook dikmaels uit de houding van het hooſd, welke veroorzaekt wordt door de draeijing der nek van de lijn des lighaems. De *Cartons* zijn vol van voorbeelden dezer ſoort van bevalligheid. Dezelve is zeer blijkbaer in het beeld van JOANNES bij 't *genezen van den kreupele*: en dit zelve *Carton* verſchaft ons nog agt of negen dergelijke voorbeelden. Ik handel te korter over dit onderwerp, dewijl het reeds zo wel uitgebreid is, door den vernuftigen ſchrijver van de *Analijſis of Beauty*.

Hoewel dus de *Tegenwerking* de oorzaek der *Beval-*

valligheid is, zo moet men echter altoos in gedachten houden, dat dezelve met *gemaklijkheid* gepaert moet zijn. Het lighaem mag wel *gedraeit*, maer niet *verwrongen* zijn; alle *gedwongene* houdingen moeten vermijd worden, en iedere beweging zo ingericht als de natuur welke het gemak bemind, ons voorschrijft.

Alles wat wij over dit onderwerp gezegt hebben, heeft eene evengelijke betrekking tot *alle* beelden, het zij dezelven eenen *lagen* of *hoogen* levens stand verbeelden. En hier moeten wij onderscheid maken, tusschen *schilderachtige Bevalligheid*, en die Bevalligheid welke uit de *waerdigheid* van het *character* ontstaet. De eerste soort, zijnde die waer van hier gehandeld is, kan in alle beelden plaets hebben; en men vind dezelve in de Boeren van BERCHEM, en in de Bedelaers van CALLOT: maer het treffen van dat characterizerende 't welk de laetste soort onderscheid, is eene zaek welke tot de *Uitdrukking* behoort.

Ik zal, ten opzichte van dit onderwerp, hier alleen nog aenmerken, dat, wanneer een stuk uit veele beelden bestaet de tegenwerking van ieder *enkel beeld* aen de Tegenwerking van het *geheel* ondergeschikt moet zijn. Het kan, in veele gevallen, dus niet voeglijk zijn, de regels welke wij hier voorgeschreven hebben op te volgen: doch echter behoort een Schilder er, over 't geheel, door bestuurt te worden, en dezelve, ten minste in zijne

voornaemſte beelden, waer te nemen. — Indien er maer *één* beeld in een ſchilderij voorkomt, bij voorbeeld een *Portret*, dan kan men niet wel voorbij, de Pijramidale vorm te gebruiken, want het *enkele* beeld heeft dan de hoedanigheid van een groep.

Doorzichtkunde is de bepaling van de hoegrootheid der evenredigheden, waer in de nabij- en afgelegen zijnde voorwerpen, en derzelver deelen, tot elkander ſtaen. Zij is de gezellin van de *Houding*, *en* regelt den omtrek, terwijl de andere het opmaken beſtuurt. Zonder eene genoegzame geoeffendheid in de Doorzichtkunde, is men in gevaer van veele ongerijmdheden in zijn werk te brengen, en nogthans is een iedele vertooning van dezelve, zeer gemaekt. Onder deze gemaektheid mogen de *verkortingen* wel gerekend worden: en, ten zij dezelve met de uiterſte kunst behandeld worden, zo is het beter haer te vermijden, want anders veroorzaken zij groote wanſtaltigheden. Rubbens is beroemt wegens zijne verkortingen, doch derzelver goede werking is voornamenlijk in zijne ſchilderijen, en maer zelden in zijne prenten te zien.

Bij dit kort begrip van de regels welke tot het *Geheel*, en tot de *Deelen* van een Schilderij behooren, zal ik nu nog eenige waernemingen, betreffende de *Uitvoering*, welke tot beide even zeer behoort, voegen.

Door *Uitvoering* wordt verſtaen de manier of wijze van werking, welk ieder kunstenaer bijzonderlijk eigen

eigen is. Kunſtenaers kunnen in hunne *uitvoering* of *manier* verſchillen, en echter alle uitmunten. CALLOT, bij voorbeeld, gebruikte een ſterke vaste trek; SALVATOR een lugtige en losſe; terwijl de manier van REMBRANT weder van deze beide verſchilt en in onregelmatige kratzen beſtaet.

Ieder Kunſtenaar is in eenen zekeren graed *gemanieerd*, voor zo ver hij die wijze van werken, welke hem bijzonderlijk eigen is, in alle zijne ſtukken gebruikt. Doch het woord, gemanieerd heeft gemeenlijk een bepaelder zin. De Natuur moet altoos het voorbeeld der naevolging zijn, en ieder voorwerp moet, zo nabij als mogelijk is, in zijne manier uitgevoerd worden. Dus zijn de beelden van SALVATOR, de beesten van DU JARDIN, en de landſchappen van WATERLO, alle ſterk met het character der Natuur doordrongen. Andere Meesters in 't tegendeel, dezen regel verlatende, hebben in ſtede van hunnen toevlugt tot de Natuur te nemen, alleen hunne eigene denkbeelden gevolgt. Zij hebben zich een algemeen denkbeeld van een mensch, een paerd, of een boom gevormd; en deze denkbeelden gebruiken zij bij alle gelegenheden. Daerom, in ſtede van die eindelooſe verſcheidenheden, welke de Natuur in ieder voorwerp ten toon ſpreid, naer te volgen, zo heerscht er eene eenzelvigheid door alle hunne werken. Ieder beeld, ieder boom *is in een zelfden vorm gemaekt.* Zoodanige Kunſtenaers worden eigenlijk *gemanieerden* of *ma-*

nieristen genoemd. TEMPESTA, CALLOT en TESTA zijn alle, manieristen van deze soort. Hunne werken toonen duidelijk, dat zij de Natuur niet ten voorbeelde genomen hebben. Even eens is het gelegen met PERELLE's Landschappen, welke ook slegts bloote vruchten der verbeelding zijn. — Doch niettegenstaende dit alles, moet men echter toestemmen, dat een Kunstenaer, welke in het naervolgen der natuur slegte voorbeelden verkiest, (zo gelijk REMBRAND dikwerf deed) veel onaengenamer is dan een Manierist, welke ons onthaelt op zijne eigene verhevene denkbeelden, die, schoon niet volmaekt natuurlijk, echter vol geest en character zijn. Doch hij alleen is de volmaektste Kunstenaer, die de natuur wel naer volgt, maer dezelve in gevallen waer in zij zich laeg of gering zoude vertoonen, verbetert volgens zijne eigene denkbeelden van schoonheid, welke denkbeelden hij zich, door het beoeffenen van dat zelfde groote *Origineel*, verkreegen heeft. — Zodanig een Kunstenaar was SALVATOR.

Door *Geestigheid* en *Vrijheid* van *Uitvoering*, verstaen wij iets 't welke niet wel met woorden omschreven kan worden. Wanneer een Kunstenaer geene vaste hand heeft, en zijne denkbeelden niet duidelijk kan uitdrukken, dan is er altijd iets onzekers en zwaarmoedigs in zijn werk. Het tegendeel heeft plaets als zijne hand vast is, en als hij zijne denkbeelden onbeschroomt en stout ter neder stelt. Beter weet ik 't gene door *geestigheid* verstaen

ſlaen wordt, niet te verklaren. *Vrijheid* op zichzelven beſchouwt, is het gevolg van de vlugheid der uitvoering; doch indien deze *Vrijheid* niet met eene genoegzame naeuwkeurigheid gepaert gaet, dan zal de trek, hoe vrij ook, zo ongewis zijn, dat zij daer door alle uitwerking verliezen zal.

Het zal niet ondienstig zijn, bij de reeds gemaekte aenmerkingen, eene korte vergelijkende beſchouwing te voegen, van de bijzonderheden waer in de Schilderijen en de Prenten, ieder op zich zelven uitmunten: dit zal ons doen zien, in welke opzichten, de Schilderkunst den voorrang boven de Graveerkunst heeft.

Ten opzichte van het *Ontwerp* en de *Samenſtelling* is de uitwerking in beide gelijk. De Prenten vertoonen dezelve even goed en ſterk als het Schilderij.

In de Houding heeft het Schilderij den voorrang. De *dijzigheid* welke door den afſtand veroorzaekt wordt, kan door niets anders dan de *kleur* der *natuur* uitgedrukt worden, en hier toe is het penſeel zeer wel in ſtaet. De Prenten trachten ook deze dijzigheid te bewaren, en 'er een denkbeeld van te geven, doch dit geſchied zeer onvolmaekt. Zij doen weinig meer dan het geheugen onderſteunen. Wij weten dat die dijzigheid in de natuur gezien wordt, en de Prenten geven ons een ſlaeuw merkteken, ter herinnering van het zelve.

Ten opzichte van de verdeeling van het licht

loopt de vergelijking vrij wijd uit elkander. Een Schilder heeft hier een meenigte van kleuren tot zijnen dienst, welke hem in deze zaek door haere onderſcheidene tinten te hulp komen, en door welke hij zijne verminderingen van Licht en Schaduw, met eene bijna oneindige verſcheidenheid kan doen zamenſmelten. Eene Harmonieuſe kleurſchikking, heeft reeds op zich zelf eene gelijke uitwerking als eene eigenaertige verdeeling van het Licht. Ondertusſchen heeft een Graveerder, ter voortbrenging van het zelfde uitwerkſel, maer twee kleuren tot zijnen dienst, te weten, enkel wit en zwart. —— In een Prent kan men echter de grondregels van het Licht en de Schaduuw gemaklijker naerſpooren. Het Penſeel is het werktuig van 't bedrog; en men heeft het oog van eenen meester noodig, om de uitwerking van het Licht, en die der kleurſchikking te onderſcheiden: maer in een prent kan zelf een ongeoeffend oog het geheim dier werking ontdekken en de verdeeling van het licht door alle de verſcheidenheden der tusſchen tinten volgen. Nog eene zaek kan hier ten voordeele der Graveerkunst bijgevoegd worden: Namenlijk, indien een Schilderij geen harmonie in zijne kleuren heeft, doordien dezelve onderling tegen elkander ſtrijden, 't welk, zelfs in de werken van beroemde meesters dikmaels plaets heeft, dan is een goede prent naer zodanig een ſchilderij beter dan het ſchilderij zelve. Zij behoud het goede,

(on-

(onderſteld dat 'er iets goeds in is) en blijft vrij van het gene er in mishaegt.

Tot dus ver gaet de vergelijking betreffende die zaken welke tot het geheel behooren: maer ten opzichte van de *Tekening* de *Uitdrukking*, de *Bevalligheid*, en de *Doorzichtkunde*, kunnen wij dezelve alleen in de twee eerstgemelden voortzetten: want omtrent de twee laetſten ſtaet mijns oordeels een Schilderij en een Prent gelijk, ten zij men met opzigt op de *Doorzichtkunde*, wilde aenmerken; dat een Prent, doordien derzelver lijnen alle naer een punt ſtrekken, de grondregels dier werking ſterker aentoonde.

De *Tekening* of *Omtrek* wordt, in een *Schilderij*, door het aen elkander ſluiten van onderſcheiden kleuren; en in een *Prent*, door een ſtellige lijn of trek voortgebragt. Daarom heeft de *Tekening* in het Schilderij meer natuurlijkheid en beter uitwerking: doch een beoeffenaer der ontleekunde vindt meerder naeuwkeurigheid in die van een Prent. Hij kan 'er de omtrekken gemaklijker in naerſporen en dezelven in alle hunne wendingen door de Licht- en Schaduw-partijen volgen. Deze vergelijking behoort niet tot een zwarte kunst Prent, vermids in deze, den omtrek bijna op dezelfde wijs als in een Schilderij word voordgebragt.

Ten opzichte der *Uitdrukking*, heeft een Schilder reden, om op zijne meenigvuldige voordeelen te roemen. De verbeelding der Hartstogten ont-

vangt haare kragt bijna zo veel van de kleur als van de trekken des gelaats. Ja zelfs hebben de gelaatstrekken, zonder de kleur, dikwerf eene geheele tegengeſtelde uitwerking met het geen men beoogde. Wanneer hevige gemoedsbeweegingen enkel door bloote trekken afgebeeld zijn, vertoonen dezelven zich zeer oneigen. De kleur der tronie moet de werking der trekken te hulp koomen. De trekking der oogen, in overmatige ſmert, veraert in een gewoon gezigt, ten zij het Penſeel, door zijne toetſen, er die ſterke opzwellingen, welke de ſmartelijke aendoeningen uitdrukken, bijvoegt. Men vrage den Graveerder waerom het hem niet mooglijk was aan den ſtervenden Heilig van DOMINICHINO (*), de eigenlijke uitdrukking te geven? Waarom hij, in ſtede dier bedaerde kwijning, die in het Origineel gevonden word, eene bleeke ſchrik aen denzelven gegeven heeft? Hij zal u met regt antwoorden, dat hij alles gedaen heeft wat door enkele trekken verricht kon worden, maer dat hem het penſeel van DOMINICHINO ontbrak, om er die doodſche kleur aen te geven, welke alleen die kracht van uitdrukking aen die Gelaetstrekken geven kon. Dus zijn ook de Ouderdom en Kunne, de Blos der Jeugd, en het Bleek gelaet der Ziekte hunne meest characterizeerende merktekens even eens aen het Pen-

(*) De Prent van St. Frey, naer de St. Hieronijmus van Dominichino.

Penseel verschuldigt. —— Dit alleen kan, in de *Portretten* de verschillende kleuren der hairen en de onderscheiden *koloriten* der troniën aentoonen: gelijk ook in de Dieren, de verschillende kleur hunner hairen en vederen; in een Landschap de bijzondere tinten van de Jaergetijden, van den morgen en avondstond; het teere ligte blaeuw van eene zomerlucht; de smoorheete gloed van den middag; de blaeuwe of purpere gloed, waer mede het meer of minder afgelegene gebergte als overspreid is; het graeuw van het mosch op de vervallene gebouwen; de Verschillendheid van het groen, en van de gemengelde bruinen in de meijingen van het loof en in de gebroken gronden. In een woord, alle de kleuren van ieder gedeelte der natuur hebben eene verwonderlijke kracht, om aen ieder voorwerp de sterkste uitdrukking te geven.

Van alle deze hulpmiddelen is een Prent ontbloot, deze kan alleen den vorm en de elkander opvolgende tinten van licht en bruin aen de voorwerpen geven. Dit is onder anderen ook de reden dat CLAUDE LORRAINE, door de aengenaeme streken van zijn penseel, zodanig eene natuurlijkheid en kracht van uitdrukking aen zijne schilderijen gegeven heeft, welke dezelven onwaerdeerbaer doet zijn; terwijl zijne prenten in 't algemeen niets anders vertoonen dan bemorschte omtrekken van iets, 't welk hij niet kon uitdrukken.

Een

Een Prent kan ons ook maer een zeer onvolmaakt denkbeeld geven, van die grootschheid, welke zeer groote voorwerpen, op een' zeer grooten afstand vertoonen. Dit wordt voornamenlijk door middel van de kleur uitgedrukt. De lucht, welker natuurlijke kleur blaeuw is, is de middelstof door welke wij heen zien, en ieder voorwerp deelt in deze blaeuwheid. Wanneer de afstand gering is, zo is deze blaeuwheid onmerkbaar; doch wanneer de zelve vermeerderd, wordt de blaeuwheid sterker; en als het voorwerp zeer ver afgelegen is, zo verliest het zijne natuurlijke kleur geheel en al, en wordt volstrekt blaeuw. En dit is in de daed een zo gewoon middel om over den afstand van een voorwerp te oordeelen, ten minste bij hun welke in bergachtige landstreken wonen, dat ingeval een voorwerp de volkomen lucht kleur aengenomen heeft, (indien ik mij dus mag uitdrukken), niet tegenstaende het in zijn geheel nog volkomen zichtbaer is, het gezicht als dan ons ogenbliklijk doet besluiten dat het zeer ver afgelegen is. Als men het gezicht over de uitgestrekte vlaktens van Egipte laet weiden, ontdekt het de blaeuwe punten der Pijramiden; het oordeelt door deze kleur over den afstand, en wij worden met verbaestheid getroffen, wegens de grootsheid van een voorwerp, 't welk zijne gedaente, op zo een verren afstand, doet kennen. Hier schiet de Graveerkunst te kort, zij is niet in staat, om die gewaer-

waerwording van ver afgelegene grootheden aen ons te geven.

Ik kan niet nalaten hier eene korte aenmerking over een gezegde van VIRGILIUS te maken. Deez Dichter ons eene beſchrijving gevende, van het ſteeds verder wijkende gezicht eener ſtad, welke van een ſchip in volle zeilen gezien werd, zegt:

Protinus aerias Phœacum abſcondemus arces. RUOEUS verklaert *aerias* door *Atlas* of eenig ander woord van een gelijke betekenis 't gene aen dit gezegde 't welk in zijnen aert verkleinende is, eenen vergrootenden zin geeft. Het denkbeeld van grootheid is echter het eerſte denkbeeld niet dat door het ſteeds verder afwijken van een voorwerp in ons verwekt wordt. Ik zoude eerder denken dat VIRGILIUS, die mogelijk de ſchilderachtigſte aller Dichters was, veel eer bedoeld heeft ons een denkbeeld van eene kleur, dan van eene gedaente, te geven, en wilde zeggen dat de ſtad, door den ſteeds vermeerderenden afſtand, de *aeriale* of luchtkleur aengenomen hadde.

Even eens ſchiet de Prent te kort wanneer de middelſtof eene vreemde *tint* aenneemt door de kleur die agter de zelve is. Het is onmogelijk dat zwart en wit dat denkbeeld van ijslijkheid verwekken kunnen, 't welk door eene uitgeſtrekte gloejende lucht in den nacht met eenen ver afgelegenen brand in het verſchiet, in ons veroorſaekt wordt. VAN DER VELDE heeft, met een gelukkigen uitſlag, onderno-

men

men, ons een treffend denkbeeld van het *Schrik volle* geſchitter eener in volle vlam ſtaande vloot te geven; doch het zoude dwaasheid zijn indien een Graveerder ondernam zodanig een onderwerp in plaet te brengen, dewijl dat gene 't welk de eigenlijke kracht aen deze vertooning geeft, niet dan door de kleuren uitgedrukt kan worden.

Het is bijna geheel onmooglijk in een Prent de doorſchijnendheid te verbeelden. Het is eene zamen ſmelting en onderéen mengeling van twee onderſcheidene en achter elkander ſtaende kleuren, ieder van welke zich, voor een gedeelte, op zich zelf vertoont. Indien men hier toe maar éene kleur gebruikt, dan zal het voorwerp zich ondoorſchijnend vertoonen. Een fraeje vlees kleur wordt veroorzaekt door een doorſchijnend wit vel, geſpreid over eene groote meenigte van kleine bloedvaten welke 'er door henen ſchijnen. Als de mensch ſterft vloejen deze kleine levensbronnen niet meer; De friſse blos verwelkt en een lood verwige bleekheid, die de kleur des doods is, volgt haer op. Het veel vermogend penſeel kan beide deze uitwerkſels vertoonen het kan den blos der gezondheid over de wang der ſchoonheid ſpreiden en het kan even gemaklijk de bleeke doodkleur van een lijk uitdrukken. Een Prent is tot geen van beide in ſtaet. Zij vertoond de heldere doorſchijnendheid van het eene, en de kleiachtige ondoorſchijnendheid van het andere, op een en dezelfde wijze.

Ten

Ten laetſten ſchiet een Prent te kort in het verbeelden van gepolijſte voorwerpen, welker voornaemſte luister inzonderheid in het wederkaetzen van kleuren beſtaet. Het is waer een Prent heeft in dit geval meer vermogen dan in dat van de doorſchijnendheid. In dit geval kan zij bijna niets verrigten, maer in gepolijste voorwerpen kan zij ten minſten de wederkaetzing der gedaenten vertoonen. Zij kan de gedaente van de ſpiegeling der meijingen van het geboomte, op de randen der Meiren, wel voorſtellen, ſchoon zij er de ſpiegeling der kleur, niet bij kan voegen. Maer in verſcheiden gevallen kaetzen de gepolijste voorwerpen de kleur weder, zonder de gedaente. In zodanige gevallen is een Graveerder buiten ſtaet om iets te verrigten. Hij kan den rooden wijn niet in den rand van den gepolijsten zilveren beker, die den zelven bevat, doen wederſchijnen; of de wapenrustingen zijner Helden dien bijzonderen glans geven, welke dezelven door de karmozijne kleur van het kleed ontvangen.

Ik zal deze aenmerkingen beſluiten met een enkel woord betreffende de *Uitvoering* te melden. Omtrend deze zaek is het voordeel geheel en al aen de zijde der Schilderkunst. Die handelwijs is ontwijffelbaer de beste welke de oppervlakten der voorwerpen het natuurlijkſte voorkomen geeft; en de trekken van het fijnſte Graveerijzer zijn hard in vergelijking der zachte in een ſmeltende ſtreken van het Pen-

Penseel. Het *zwarte kunst schrapen* is zekerlijk in veele gevallen de beste manier van *Uitvoering* hoewel zij in sommige opzichten ook hare gebreken heeft. De Houte plaet der oude Meesters in welke een tusschen kleur gebruikt wierd, gaat, ten opzichte der *uitvoering*, het Etsen en het Graveren beide, te boven.

II. HOOFDSTUK.

AANMERKINGEN OVER DE *VERSCHILLENDE SOORTEN* VAN *PRENTEN.*

Er zijn drie soorten van Prenten, *Gegraveerde*, *Geëtste*, *en Geschraepte*, *of Zwarte Kunst.* De bijzondere eigenschap van de eerste is *sterkte* of *kracht*, van de tweede *vrijheid*, en van de derde *zachtheid.* Hoe wel echter alle deze eigenschappen, in ieder dezer bijzondere soorten, alle te zamen in een zekere mate gevonden kunnen worden.

Iedere trek des Graveerders is wegens den vorm van de punt des Graveerijzers eene hoekige insnijding of eene groef welker zijden schuins tot elkander toeloopen. Dit maakt de trek, indien dezelve niet zeer fijn is, noodwendig sterk en vast. Als nu deze

trek met oplettenheid gemaekt is kan dezelve zeer net en zuiver zijn. maer groote vrijheid moet men 'er niet in verwachten; want naerdien het eene trek is welke door het koper heen geploegt moet worden, zo ontbreekt de gemaklijkheid, en dus ook de vrijheid, in een zekere mate aen die bewerking.

Onbepaelde *vrijheid* is, in tegendeel, de bijzondere eigenſchap van het Etſen. De Ets-naeld, over de oppervlakte van het koper heen glijdende, ontmoet geenen wederſtand en kan dus iedere draeiing, welke de hand haer geeven wil, gemaklijk volgen. Het Etſen is eigenlijk niets anders dan tekenen met een Etsnaeld en geſchied even gemaklijk als het tekenen met de tekenpen. — Maer vermids het *ſterkwater* overal even ſterk bijt, kan het aen de trekken die onderſcheidene kracht niet geven welke dezelve verkrijgen van het Graveerijzer dat met zijne punt in het koper eene meerder en minder diepe inſnijding maekt. Ook is deze gelijke bijting onmooglijk voor te komen. Het is waer, men kan de *wijkende partijen* met was overdekken en dus de algemeene uitwerking der houding bewaeren: maer aen ieder *onder* deel de behoorlijke mate van ſterkte te geven, en het *geheel* te *harmonizeeren*, vereiscbt zo veele onderſcheidene graden van ſterkte en zulke gemaklijke overgangen van de eene tot de andere, dat het *ſterkwater* alleen hier toe niet in ſtaet is. Daerom heeft het Graveerijzer ten deezen opzichte meer vermogen, dewijl het door een *meer* of *minder*

die-

diepe trek, naer 't welbehagen des kunſtenaers, alle graden van ſterkte of *zwakheid* geven kan.

Daer dus het Graveeren en het Etſen, ieder hunne bijzondere voordeelen en gebreken hebben, zo hebben de beoeffenaers der Prentkonst getracht de voordeelen van deze twee *manieren* van bewerking te vereenigen, en derzelver gebreken te verbeteren, door de *vrijheid* van de eene bij de kracht van de andere te voegen. In de meesten van onze hedendaegſche Prenten is de Plaet eerst geëtst en vervolgens door het Graveerijzer opgemaekt en kracht bijgezet. En als dit *wel* gedaen is heeft het eene gelukkige uitwerking. De platheid welke uit eene overal even gelijke ſterkte van ſchaduw ſpruit is weggenomen: en de Prent verkrijgt een nieuwe uitwerking door het uitredden van die partijen welke (gelijk de Schilders zich uitdrukken) in de achtergrond bleven hangen. Doch 'er wordt groote kunst tot deze zaek vereischt. Wij ontmoeten veele Prenten, waer aen in hare Etsproeven nog maer weinige toetſen ontbraken maer die 'er vervolgens zo veelen van het Graveerijzer ontvingen, dat zij daer door gepijnigd, zwaermoedig, en onaengenaem wierden.

In de Ets-kunst hebben wij de grootſte verſcheidenheid van uitmuntende prenten. De oorzaek hier van is, dat, vermits het Etſen zo gelijk is aen het tekenen, wij daer door de eigenhandige werken van de beroemſte Meesters verkregen hebben, de-

wijl veelen derzelven, Prenten van deze soort vervaerdigt hebben, welke, schoon lugtig en niet zeer net opgemaekt, altoos iets Meesterachtigs, en meestal ook iets bevalligs en aengenaems in zich bevatten.

Het Graveeren heeft in het vertoonen der muskelen van een vrij kloek menschenbeeld ongetwijfeld den voorrang boven het Etsen. De zachte en keurige overgangen van het licht tot de schaduw, welke daer in vereischt worden, kunnen niet zo goed door de Etsnaeld uitgedrukt worden: en Prenten van een zeer aenmerkelijke groote vorderen in 't gemeen grooter kracht dan het Etsen geven kan, en zijn daerom ook eigenlijk geschikte voorwerpen van het Graveeren.

Maar het Etsen is wederom meer bijzonderlijk geschikt voor schetsen en lugtige ontwerpen. Deze zouden indien zij met het graveerijzer bewerkt wierden alle hunne vrijheid, en met dezelve ook alle hunne schoonheid verliezen. Het Landschap is in 't algemeen ook een zeer geschikt voorwerp voor het Etsen. De meijing van het loof der boomen, de *Ruinen*, de lucht ja ieder gedeelte van een Landschap, vereischt de uiterste vrijheid. Men kan als men een geëtst Landschap met het graveerijzer opmaekt (gelijk het genoemt wordt) geene zorg genoeg gebruiken ter voorkoming van zwaermoedigheid. Wij merkten, hier voor, aen, dat het eene hagchelijke zaek was een geëtste plaet op te toetsen,

doch

doch dit is in het landſchap bijzonderlijk een zeer teder ſtuk. De voorgronden en de ſtammen der daer op ſtaande Boomen, mogen eenige weinige ſterke toetſen ontvangen, en hier en daer mogen eenige harmonizeerende ſtreken de uitwerking bevorderen, maer indien een graveerder zich verſtout om verder te gaen is het een groot geluk als hij geen nadeel toebrengt.

Een Gegraveerde Plaet, mits dezelve niet zeer zwak gegraveert zij, zal zeven of agthonderd goede afdrukken geven, Doch dit hangt ook, in een zekere mate, van de meer of minder hardheid des kopers af. Een geëtſte Plaet zal niet boven de tweehonderd goede afdrukken geven, ten zij dezelve zeer ſtraf gebeten is, in dit geval mogen er misſchien driehonderd van komen, maer daer na moet de plaet weder worden opgeëtst, of de drukken zullen te flaeuw zijn.

Tot het Graveeren van de Prenten worden gewoonlijk *koperen* platen gebruikt, doch er zijn ook Prenten welke op *tin* en op *hout* gegraveert zijn. De tinne platen geven eene grofheid en morſigheid aen de prent, die dezelve veelal onbehaeglijk maekt: maer het graveeren op hout is vatbaer voor groote ſchoonheden. Doch over dit laetſte ſoort van graveeren zal op eene andere plaets meerder gezegt worden.

Het Zwarte kunst ſchrapen verſchilt zeer veel van het Etſen en het Graveeren, want daer in de twee

laetstgenoemde de schaduwen gemaekt worden, zo maekt men in de zwarte kunst de lichten.

Zeedert den tijd van deszelfs uitvinding, welke in 't gemeen aen Prins Robbert toegeschreeven wordt, zijn in het *zwarte kunst schrapen* meerder verbeteringen gemaekt dan in het etsen of graveeren. Ten opzigte van het etsen zijn zommige van de eerste etswerken mogelijk de beste: en het graveeren heeft ook zedert den tijd van GOLTIUS en MULLER, zo 't mij voorkomt, geene groote vorderingen gemaekt. Maer de tegenwoordige zwarte kunst, met deszelfs oorsprongelijken staat vergeleken, is, bijna eene nieuwe kunst. Indien wij sommige der hedendaegsche zwarte kunstprenten, bij voorbeeld, de *Joodsche Rabbi*, het Portret van Juffr. *Lascelles, met een kind op haren schoot*; *Garrick tusschen het Treur en Blijspel*, en verscheidene andere even goede prenten van onze hedendaegsche zwarte kunst schrapers, vergelijken met de werken van WHITE en SMITH, zo overtreffen zij dezelven zo ver als deze Meesters BECKET en SIMONS overtroffen. Men moet teffens bekennen, dat zij beter Origineelen hebben om te kopijëren; en dat de Portretten van KNELLER vrij lomp zijn, als men hen met die van onze hedendaegsche kunstenaers vergelijkt; en dat zij ook weinig of niet geschikt zijn voor eenige goede uitwerking van Licht en Schaduw. Wat de werken van Prins ROBBERT aengaet, ik heb nimmer iets gezien 't welk met zekerheid gezegt kon worden

den zijn werk te zijn: doch ik twijfel niet of het zal uitgevoerd zijn in den zelven zwarten harden en onaengenamen ſmaek, welke zo ſtetk, in de Meesters die hem opvolgden, doorſtraelde. Het eerſte uitvinden deezer kunst is echter iets voortreffelijks, en de eer hier van, komt aen de eerſte Meesters toe; dan de waerheid is, dat de hedendaegſche Meesters de vernuftige werktuigkunde te hulp geroepen hebben; deze heeft eene voorbereiding van den grond uitgevonden, welke den vroegeren Meesters onbekent was: en zij welke met het zwarte kunst ſchrapen bekent zijn, weten dat aen den grond zeer veel gelegen ligt.

Zachtheid is de bijzondere eigenſchap der zwarte kunst. Hier door is dezelve voornamenlijk best geſchikt voor Portretten: of voor een ontwerp uit eenige weinige vrij kloeke beelden beſtaende. Niets behalven het ſchilderen, kan het vleesch, de golving der haairlokken, de ploojingen der kleederen, of de ſchitterlichten der wapenrustingen natuurlijker verbeelden. In gegraveerde en geëtſte Prenten moeten wij de onnatuurlijkheid der gekruiste lijnen of trekken, welke, in de natuur, op geene oppervlakte van eenig lichaem plaets hebben, overſtappen: maer in de zwarte kunst worden ons die oppervlakten op het natuurlijkſte vertoont. Indien echter de beelden te veel op elkander gedrongen zijn, dan ontbreekt aen de zwarte kunst de kracht om de onderſcheidene partijën behoorlijk te doen

uitkomen en uit elkander te redden; en indien de beelden zeer klein zijn, dan kan zij aen dezelve die netheid en zuiverheid niet geven welke dezelve alleen door de lijnen van den omtrek, of, gelijk in het ſchilderen, door een verſchillende kleur verkrijgen kunnen De oneffenheid van den grond, veroorzaekt alsdan eene onzuivere tekening, en zelfs iets onbehaeglijks, vooral in de *handen en voeten*. Sommige geringe kunstenaers hebben dit getracht te verhelpen door hunne beelden met een gegraveerde of geëtste trek om te trekken: doch deze hunne poging is ſlegt uitgevallen. De ſterkte van den trek komt in 't geheel niet overeen met de zachtheid van den grond. Ik ſpreek hier niet van die verſtandige mengeling van *Etſen* en *Zwartekunst ſchrapen*, die eertijds door WHITE gebruikt werdt; en die onze bekwaemſte zwartekunst ſchrapers tegenwoordig nog gebruiken, om kracht aen bijzondere partijën te geven; maar ik ſpreek alleen van die harde en onverſtandige handelwijs welke de lijnen of trekken des omtreks doet bemerken.

De zwarte kunst munt ook bijzonderlijk boven de andere ſoorten van Prenten uit, door haer vermogen om de ſchoonſte uitwerking van het *licht en bruin* voort te brengen, en dezelve op de zachſte wijze te doen in een ſmelten. — REMBRAND ſchijnt dit opgemerkt te hebben: hij heeft waarſchijnlijk eenige van de eerſte Zwartekunst-Prenten gezien, en deze uitwerking derzelve, met eene goedkeurende verwon-

de-

dering beſchouwende, heeft hij getracht dezelve in het Etſen over te brengen, door het ongeregeld over *artſeren* zijner ſchaduw partijen.

Men kan van een Zwarte Kunst-plaet niet veel meerder dan honderd goede Afdrukken krijgen. Dezelve wordt door de vrijving van de hand ſchielijk afgelleten: doch als men haer geſtadig herſtelt dan kan zij vier of vijhonderd tamelijk goede afdrukken leveren. De eerſte drukken zijn hier niet altijd de beste. Want deze zijn te zwart en te hard. Men heeft de beste Drukken gewoonlijk van de veertigſte tot de zestigſte: de harde kanten zijn dan zachter geworden en teffens is de geestigheid en kracht genoegzaem bewaert gebleven.

Ik kan deze aenmerkingen niet beſluiten, zonder melding te maken van die manier, welke men het werken met de drooge naeld noemt. Deze wijze van werken is tuſchen het Etſen en Graveeren in. Dezelve wordt verrigt door met een ſtale punt, als een penſeel gehouden, in het koper te ſnijden, en zij verſchilt alleen van het Etſen in de kracht waer mede men werkt. Deze manier wordt, door alle Plaetſnijders in de lucht en andere teere partijen gebruikt: ook maken ſommige derzelven er een algemeener gebruik van.

III. HOOFDSTUK.

DE

CHARACTERS

VAN ZOMMIGE DER MEEST BEROEMDE

MEESTERS.

HISTORIE SCHILDERS.

ALBERT DURER, (*een Duitſcher*,) was een van de eerſte verbeteraers der Graveerkunst, doch de uitvinding derzelve moet aen hem niet toegeſchreven worden. Hij was te gelijk een Schilder, een Geleerde, en een Wijsgeer; En 't gene zijnen roem niet weinig vermeerdert, hij was een boezemvriend van den grooten ERASMUS. Het is zelfs vrij waerſchijnlijk dat deze ſommige van de werken, welke DURER in 't licht gaf, eerst naergezien heeft.—

DU-

Durer was in veele opzichten een bekwaem en werkzaem man, en bekleede gedurende verſcheiden jaren de voornaemſte Posten in de Regering van zijne geboorte plaets Neurenburg. Zijne Prenten hebben groote verdienſten, vooral wanneer men dezelve beſchouwt als de eerſte pogingen ter verbetering van eene nieuw uitgevondene en nog weinig beoefende kunst: en het verwekt met reden onze grootſte verwondering dat hij deze eerſte proeven tot zo groot eene mate van volmaaktheid als zij bezitten, gebragt heeft. In ſommige van die prenten welke hij op koper graveerde, is de graveering buitengemeen zuiver en fijn. Inzonderheid is zijn *Helsch Toneel*, 't welk hij in 't jaer 1513 graveerde, eene zo uitvoerige prent als er immer gegraveert is, ook is dezelve zeer gelukkig uitgevallen, en den arbeid, welken hij er aen beſteed heeft, is van eene volkomene uitwerking. Zijne Houtſneden baren ons ook zeer veel verwondering door; ons zo veel bedoeling en oordeel in eenen zo vroegen meester te ondekken; en teffens de hoofden zo wel gecharacterizeert en ieder deel zo wel uitgevoert, voorteſtellen. Deze Kunſtenaer ſchijnt eene volkomene kundigheid in de Grondregels van het *Ontwerp* bezeten te hebben. Zijne *Zamenſtelling* is veeltijds behaeglijk, en zijne *Tekening* is over 't geheel goed: maer hij hadt zeer weinig kennis van de *verdeeling* van *het licht* en noch minder van de *bevalligheid*: doch zijne denkbeelden waren

ren echter zuiverder en fierlijker, dan men van den valfchen fmaek, en de onbevallige voorbeelden, die zijn geboorte land en opvoeding hem verfchaften, kon verwachten. Hij was onbetwistbaer een man van eene uitgebreide GENIE, en zoude, gelijk VASARI aenmerkt, een alles overtreffend Kunstenaer geweest zijn, indien hij in plaetfe van eene Duitfche, eene Italiaenfche opvoeding genoten hadt, en aldaer in de Schilderkunst onderwezen was. Het getal zijner Prenten is zeer groot; en dezelve wierden reeds bij zijn leeven zeer hoog geíchat en gretig opgekocht: om welke reden zijne vrouw, wier geaertheid zeer ongemaklijk en hebzuchtig was, hem geduurig lastig viel, om meerder tijd aen het graveeren te beíteden, dan hij anders gedaen zoude hebben, indien hij zijne eigene verkiezing opgevolgt hadt. Hij was rijk, en verkoor zijne kunst liever als eene Liefhebberij, dan als eene Kostwinning te behandelen: Hij ítierf in het Jaer 1547.

De navolgers van ALBERT DURER, welken hem onmiddelijk opvolgden, waren LUKAS VAN LEIDEN, ALDEGRAEF, PENS, HISBEIN, en eenige anderen van minder achting. Hunne werken zijn veel al in den zelfden fmaek als die van hunnen Voorganger; en wierden indien tijd waer in men noch niets beters gezien hadt, zeer hoog geacht. De beste van ALDEGRAEFS werken zijn twee of drie kleine ítukken uit de geíchiedenis van Lot.

GOLTIUS bloeide korten tijd na den dood der gemel-

melde Meesters en bragt het Graveeren tot eene groote volmaekheid. Hij werd in Duitschland geboren en in de schilderkunst onderwezen, maer naderhand in Italien reizende, verkreeg hij aldaar eenen beteren smaak. Men ontdekt duidelijk, in zijne werken, eene mengeling van de Vlaemsche en Italiaensche school. Zijne omtrekken hebben somtijds een zweemsel van den verheeven smaek, doch de *Duitscher* (gelijk men zegt) straelt er gewoonlijk in door. GOLTIUS slaegde veel al gelukkig in het *Ontwerp* en de *Schikking*, maer in de *Verdeeling van het Licht* is hij zeer gebrekkig. Zijne voornaemste uitmuntenheid bestaet in de *Uitvoering*. Hij Graveerde in eene zuivere vaste en uitdrukkende manier en zelden is hij daer in door een der volgende graveerders overtroffen. Ook is er in zijne uitvoering eene verscheidenheid die zeer behaaglijk is: Zijne Prent van de *Besnijdenis* is een der beste van zijne werken. Het geval is goed voorgesteld, de groepen zijn op eene behaegelijke wijs geschikt, en de uitvoering is verwonderlijk schoon, maer de beelden zijn in den duitschen smaek en het gebrek aen eene goede verdeeling van het licht veroorzaekt zulk een algemeene schittering, dat het geheel daer door een verwarden hoop gelijkt.

MULLER graveerde zeer veel in de manier van GOLTIUS en zelfs in een nog flouter en vaster smaek. Wij ontmoeten ten opzichte der uitvoering nergens zo grote meesterstukken dan in de werken van dezen

Kuns-

Kunstenaer. *De doop van Joannes* is mogelijk het schoonste proefstuk van eene stoute graveering 't welk in wezen is.

ABRAHAM BLOEMAERT was een *Hollandsch* Meester en een tijdgenoot van GOLTIUS. Wij zijn niet onderrigt, welke bijzondere middelen van vordering hij genoten heeft, maar het is zeker dat hij in een verhevener smaek tekende dan iemant zijner landgenooten. Zijne beelden zijn veeltijds bevallig, uitgezondert alleen dat hij hen somtijds een gemaekte stijve drajing geeft, welke in de vingers voornamenlijk zichtbaer is. Deze wordt ook somtijds in de Prenten van GOLTIUS gevonden. Een van BLOEMAERTS' meesterstukken is die Prent welke de *Opwekking van Lazarus* verbeeld. In deze Prent zijn veele schoonheden en veele gebreken welke het characterizeerende van dezen Meester vrij duidelijk aentoonen.

Terwijl de Duitsche en Nederlandsche Kunstenaers de Graveerkunst tot zoodanig een aenmerkelijken trap van volmaektheid bragten, zo werdt dezelve ook in Italien ingevoerd door ANDREA MANTEGNA, aen wien de Italiaenen de uitvinding derzelve toeschrijven. De schilderijen van dezen Meester zijn vol verhevene gedachten, doch er heerscht teffens eene stijfheid in welke dezelven onaengenaem maekt. Het stuk van de *Zegeprael van Julius Cæsar*, dat te *Hampton Court* is, kan tot een voor-

voorbeeld hier van verſtrekken. — Zijne Prenten, welke, zo men zegt, op tin zijn gegraveert, zijn vruchten van dezelfde manier van denken. Men ziet in dezelven den zuiveren naeuwkeurigen omtrek en de edele eenvoudigheid der Romeinſche ſchoole, doch er is ook niets meerder in te vinden, zelfs niet de minſte blijk van eenige poging tot het zamenſtellen van een behaeglijk *Geheel*. En in de daed wij vinden, zo 't mij voorkomt, in 't algemeen, dat de Meesters der Romeinſche ſchoole, zich meerder oeffenden in die grondregels der ſchilderkunst welke tot de Deelen behooren, terwijl de Vlaemſche en Nederlandſche Meesters, zich meerder toeleiden op die welke het Geheel betreffen. Hier door tekenden de eerſten verhevener beelden en ontwierpen de laetſten beter en aengenamer Ordonantien.

MANTEGNA werdt opgevolgd door PARMEGIANO en PALMA, beide zeer beroemde meesters. PARMEGIANO hadt door het geſtadig beoeffenen der werken van RAFAEL en MICHAEL ANGELO een zeer zuiveren ſmaek verkreegen. Hij heeft veele enkelde beelden en eenige ordonantien, in houtſnede, in 't licht gegeven, welken, indien men mag oordeelen volgens die weinige welke wij ſomtijds ontmoeten, in alle opzichten uitmuntend zijn. Of PARMEGIANO de kunst van op hout te graveeren uitgevonden heeft, blijkt niet zeker: maer deszelfs regt op de uitvinding van het Etſen is minder betwistbaer. Hij

gaf

gaf verſcheiden lugtige ſtukken, in die manier behandeld, in het licht, welke hem veele eere aandoen. Hij werdt in 't midden van dezen zijnen arbeid, geſtoort door eenen ondeugenden kunstmakker die hem alle zijne platen ontſtal. Buiten ſtaet zijnde om dit verlies te dragen, zwoer hij zijne kunst af en gaf zich geheel en al aen de ſtookkunst over.

PALMA hadt het zo volhandig met ſchilderen dat hem maer weinig ledigen tijd tot het Etſen overſchoot. Hij heeft echter verſcheiden Prenten nagelaten, welke wegens de keurigheid der tekening, en de vrijheid der uitvoering, opmerkenswaerdig zijn. Hij etſte in eenen losſen doch meesterlijken ſmaek. Zijne Prenten zijn ſchaers, en wij ontmoeten zelden eenige der zelver, welke, met regt, eenen anderen naem dan die van ſchetſen verdienen.

FRANCISCUS PARIA ſchijnt de manier van PALMA met een goeden uitſlag naergevolgt te hebben. Doch zijne Prenten zijn noch ſchaerſer dan die van zijnen Meester; en wij hebben ook geen genoegzaem aental derzelver om over zijne verdienſten te kunnen oordeelen.

Doch de groote verbeteraer van de kunst om in hout te graveeren, en die dezelve in eens tot zodanig een trap van volmaaktheid bragt, dat hij daerin, tot hier toe, door niemand is overtroffen, was ANDREA ANDREANI van *Mantua*. De werken van dezen Meester zijn aenmerkenswaardig wegens hunne

he vrijheid, kracht, en geestige uitvoering; de fierlijkheid en naeuwkeurigheid der teken'ng; en, in het algemeen, wegens hunne uitwerking. Zij hebben eene kracht welke door geen puntig werktuig op het koper voortgebragt kan worden: en de tusschentint, welke uit een zeker gekleurd vogt of natte verw beſtaet, geeft 'er al de zachtheid eener gewasſchen tekening aen. Doch het gebeurt zelden dat wij de werken van dezen meester in hare volmaektheid beſchouwen kunnen. Zijne Prenten zijn ſchaers, en als wij dezelven al ontmoeten, zo is het een groot geluk indien de drukken goed zijn, daer ondertusſchen de fraeiheid dezer Prenten voornaemlijk afhangen van derzelver goede afdrukken: en dikwerf gebeurt het dat de omtrek te hard gebleeven is, doordien de tusſchen tint niet genoeg geraakt heeft, of dat deze laetſte buiten hare bepaling gevloeid is.

Wij moeten niet vergeeten, bij de oude Italiaenſche Meesters, MARCO ANTONIO, en AUGUSTIJN van *Venetie* te melden. Zij hebben beide een grooten naam en 'er zijn veele Prenten door hen naer de ſchilderijen van RAFAEL gegraveert. Doch hunne *Oudheid*, maer niet hunne verdienſten, moet de oorzaek van hunnen roem zijn, want hunne uitvoering is hard en ſtijf tot in den hoogſten graed, en indien hunne Prenten ons eenig denkbeeld van de werken van RAFAEL geven, dan is het onbegrijplijk, gelijk PICART te regt aenmerkt, hoe dezen Meester

zoo groot een roem vekreegen heeft. Doch mogelijk kunnen wij hier te lande geen welgegrond oordeel over deze Meesters vellen. Mij is verhaeld, dat hunne beste Prenten zeer gewaerdeert worden in Italien en dat dezelve aldaer zoodanig door de liefehbbers opgekogt worden dat daer door maer weinigen van hen in andere landen komen kunnen; en dat die gene welken wij hier nog krijgen geene andere dan alleen het uitschot zijn.

Frederik Barocchi wierdt te *Urbino* geboren. Men zoude kunnen zeggen dat de Geest van zijnen stadgenoot Rafael hem ook aengeblazen hadt, want hij begaf zig reeds in zijne vroege jeugd naer Romen, gaf zich aldaer aen eene onafgebrokene beoefening der Schilderkunst over en verwierf daer door binnen korten tijd eenen grooten naem in deze kunst. In zijne ledige uuren etste hij eenige weinige Prenten naer zijne eigene ontwerpen: dezelve zijn zeer uitvoerig en met veele zachtheid en keurigheid behandeld. Zijn voornaemste Prent is *de Groetenis*, doch wij ontmoeten 'er zelden andere drukken van dan de afdrukken van een opgesneden plaet, en deze zijn zeer hard.

Anthonio Tempesta werdt te *Florence* geboren, doch zijn voornaemste verblijfplaets was te Romen, alwaer Gregorius XIII hem als Schilder gebruikte. Zijne Prenten zijn vrij talrijk, en alle naer zijne eigene ontwerpen gemaekt. Veldslagen en Jagtpartijen waren de onderwerpen waer in hij het meeste

uit-

uitmunte. Zijne verdiensten beſtaen voornamenlijk in de krachtige uitdrukking zo van de wezenstrekken als van de bedrijven, in verhevenheid van gedachten en in rijkheid van uitvinding. Zijne beelden zijn meestal fraeij en bevallig, en zijne hoofden zeer geestig en net getekend. Zijne Paerden zijn te vleeſchig en mistekend; waerſchijnlijk heeft hij dezelven nimmer naer 't leeven gekopijeert; doch er is echter eene groote verhevenheid in, en de verſcheidenheid van ſchoone houdingen is in dezelven verbazend groot. — Doch teffens loopen zijne gebreken ook ſterk in 't oog. Zijne zamenſtelling is over 't algemeen ſlegt. Men mag hier of daer eene enkelde goede groep vinden, maer zelden vindt men een aengenaem geheel. Hij bezat de kunst niet van zijne achtergronden zwak te houden, en dus kunnen wij geene uitwerking van eene goede houding bij hem verwachten. Zijne behandeling is hard, en hij is volſtrekt onkundig van eene goede verdeeling van het Licht. — Doch niettegenſtaende alle deze gebreken, zijn zijne verdienſten echter groot genoeg, om zijne Prenten een hooger rang, in de kabinetten der liefhebbers, te doen verwerven dan dezelve gemeenlijk gegeven wordt; want als men haer als Studiën wil aenmerken, dan zal men onder haer naauwelijks één eenige vinden, die geene overvloedige voorwerpen voor eene uitmuntende zamenſtelling verſchaft.

AUGUSTIJN CARRATS heeft eenige weinige

Prenten geëtst, welke om haere keurige tekening en vrije uitvoering zeer geacht zijn. Doch dezelve zijn zeer plat en zonder kracht. Etswerken in dezen smaek verdienen eerder als schetsen dan als opgemaekte Prenten beschouwt te worden.

De geëtste Prenten van GUIDO, welke meest alle klein van formaet zijn, worden geacht om de eenvoudigheid van het ontwerp, de fraeiheid en naeuwkeurigheid van den omtrek, en om die bevalligheid, welke aen dezen Meester bijzonderlijk eigen is. De uiterste deelen zijn inzonderheid zeer naeuwkeurig behandeld. Doch er is in de werken van GUIDO dezelfde platheid, welke wij in die van zijnen Meester CARRATS vinden, en teffens minder vrijheid. De *Deelen* zijn wel opgemaekt, maer het *Geheel* is verwaerloost.

CANTARINI volgde de manier van GUIDO, gelijk PARIA die van PALMA volgde; en hij slaegde hier zo gelukkig in, dat het dikwerf moeilijk is om zijn werk van dat van zijnen Meester te onderscheiden.

CALLOT hadt weinig kennis van de voorname grondregels der Schilderkunst. Hij was geheel onkundig in het zamenstellen, en in het verdeelen van het licht. Doch niettegenstaende hij geen goed geheel konde maken, was hij echter in het tekenen van een enkeld beeld verwonderlijk bedreven. De standen, welke hij hen geeft, zijn over 't algemeen bevallig, uitgezonderd die, welke door een te sterke

ke verdraeijing, gemaekt en onnatuurlijk zijn. Zijne uitdrukking is ſterk, zijne tekening naeuwkeurig, en zijne uitvoering meesterachtig, doch een weinig gepijnigt. Zijne *Markt* kan tot een goed proefſtuk voor alle zijne werken dienen. Als een *Geheel* aengemerkt, is het een verward mengelmoes van allerlei denkbeelden; maer als men de *Deelen* ieder op zich zelf beſchouwt, dan blijken zij het werk van eenen Meester te zijn. Het zelfde oordeel moet men ook vellen over zijne *Elenden des Oorlogs*, 't welk zijn beroemdſte werk is: en waer in men ook, zo in de bedrijven als in de characters, meerder uitdrukking vind dan mogelijk immer in zulk een klein beſtek vertoond is. Ik twijffel echter of zijne *Bedelaers* niet voor zijn beste werk te houden zijn. In de *Elenden des Oorlogs* tracht hij eene zamenſtelling te maken, en dit was in 't geheel zijne zaek niet. Maer zijne *Bedelaers* zijn enkele beelden, en dit was de zaek waer in hij bijzonderlijk uitmuntte. Ik heb gelegenheid gehad om een zeer uitgebreid werk van dezen Meester te zien. Het beſtond in twee groote Prenten, van vier voeten in 't vierkant, en verbeeldde de belegering van Toulon. Dezelve verdienen veel eer den naem van doorzichtkundige Platte-gronden, dan van ſchilderachtige ontwerpen. De arbeid, welke hij aen dezelve beſteed heeft, is verbazend groot. Zij bevatten eene ontelbare menigte van beelden, en vertoonen, in het klein, al het gewoel en alle de be-

drijven van een Leger. — Ik moet bij dit alles nog maer alleenlijk aenmerken, dat er door alle de werken van dezen Meester een trek van snakerij heen schijnt, welke, zomtijds, als hij dezelve onbedwongen involgt; gelijk in zijne *St. Antonus temptatie*, een vrij klugtige vertooning maekt.

De Graef GAUDE maekte te Rome kennis met ADAM ELSHEIMER, en graveerde eenige weinige Prenten, naer de ontwerpen van dezen Meester. — GAUD was een jong Edelman, die eene reize dede, en oeffende het graveren nimmer als een beroep. Hij zoude dus, met regt, onze toegevenheid vorderen, ingeval zijne Prenten weinig verdiensten hadden: Doch dezelve zijn fraei in haere soort; maer over 't geheel stijf en niet zeer aengenaem. Zij zijn ten uitersten uitvoerig en net, maer hier door zijn zij ook van alle vrijheid ontbloot. De onderwerpen van zijne verkiezing waren Maen- en Fakkel-lichten, en hij muntte bijzonderlijk uit in het wel verbeelden van de werkingen dezer onderscheide lichten. Zijne Prenten zijn meest al klein. Daer is er, zo ver mij bekend is, maar één van een grooter formaet, namenlijk *de Vlugt naer Egipte*.

SALVATOR ROSA heeft meerder Landschappen dan Historien geschilderd, doch zijne Prenten zijn voornamenlijk historieel. Hij was tot de Schilderkunst opgebragt, en verstond zijne kunst in alle opzichten volmaakt, uitgezonderd de verdeeling

van

van het licht, waer van hij geene kennis ſchijnd gehad te hebben. Te Chiswich is een groot Landſchap, door hem geſchildert, 't welk een voortreffelijk ſtuk is. De vinding, zamenſtelling, wijking, beelden en al het bijwerk is ſchoon; dan ten opzichte van het licht kon het misſchien verbeterd zijn geworden, indien hij een zon-licht over de beelden van den tweeden grond gebragt hadt. — SALVATOR munt over het algemeen uit in het *ontwerp*, en vooral in de *zamenſtelling*. Hij tekende zijne beelden in een allerkeurlijkſten ſmaek. Dezelve zijn bevallig, van edele houding, fraei gegroept, en vol verſcheidenheid van de behaeglijkſte ſtanden. Het is waar, zijne beenen zijn gemaniëert, derzelver tekening is wel goed, maar zij zijn alle als in éénen vorm gegoten. Er is ook eene ſtijfheid in de bovenzijden van zijne uitgeſpreide handen: doch de palmen zijn ſchoon: Deze gebreken zijn echter van weinig gewigt. Zijne manier is te lugtig om eenige zachtheid of uitwerking voort te brengen, en echter is de eenvoudigheid en ſierlijkheid, welke in de zelve plaats heeft, ten uiterſte behaaglijk, en toonen het characterizeerende van eene Meesterlijke hand ten ſterkſte aen. *Sibi quivis ſperet idem.* — Er is in zijne manier van ſchaduwen éene handeling, welke onaengenaem is, hier in beſtaende, dat hij dikmael de eene helft van zijne aangezichten met lange ſtreken overſchaduwt, even gelijk men een eij zoude doen: dit maekt, in een zo klein

en teder voorwerp, een zeer ongevallige affnijding, en doet de onderfcheidene werking der wezenstrekken geheel verloren gaen.— SALVATOR was zo wel een man van geleerdheid als van genie, en hij had gefladig gelegenheid om deze beide hoedanigheden in zijne werken te vertoonen. Zijn ftijl is verheven, ieder voorwerp, 't welk hij invoert, is in eenen heldhaftigen fmaek, en zijne onderwerpen geven over 't algemeen duidelijke blijken van zijne groote kundigheid in de aloude Gefchiedenis en in de Fabelkunde. De neiging tot een zwervend leeven, welke hij, zo ons verhaeld wordt, ten vollen opvolgde, fchijnt zijne gedachten eene zekere wildheid bijgezet te hebben. Men verhaelt, dat hij zijne vroegfte jeugd onder eene bende van banditen doorbragt, en dat hij die romaneske denkbeelden van het landfchap, welke hij zo zeer beminde, en zo uitmuntend fchoon afbeelde, aen de rotsachtige en woeste plaetfen, waer in zij hunne fchuilplaets zochten, te danken hadt. Zijne enkelde beelden, welke men gewoonlijk zijne *roovers* noemt, worden onderfteld naer het leeven getekend te zijn.

De zaek waer in REMBRAND, als Schilder, voornamenlijk uitmunte, was de behandeling der kleuren. Zijne bekwaemheid in dit ftuk is zoo groot, dat zij de gebreken, welke in zijne fchilderijën plaets hebben, meest al over 't hoofd doet zien maer zijne Prenten, waer in dit hulpmiddel niet werken kan, moeten haere waerde alleen van zijne be-

mindere bekwaemheden ontvangen; en deze beſtaen in de uitdrukking, in eene verſtandige verdeeling van het licht, in de uitvoering, en zomtijds ook in de zamenſtelling. Ik noem deze hoedanigheden op in die orde, waer in hij dezelve ſchijnt bezeten te hebben. Zijne uitdrukking vertoond hare meeste kracht in het character des ouderdoms, welke hij zulke ſterke merktekenen geeft als de hand des tijds zoude kunnen doen: ook bezit hij, in eene groote mate die mindere ſoort van uitdrukking, welke de ſtof, waeruit de voorwerpen beſtaen, duidelijk voorſtelt, en dus de onderſcheiden ſtoffen der klederen het bontwerk, het metael en alle dergelijke voorwerpen hun eigenaertig characterizeerend voorkomen geeft. Zijne behandeling van het Licht beſtaet voornaemenlijk in de ſterke tegenwerking van ééne voorname lichte partij tegen alle de overige meer of mindere beſchaduwde partijen, 't gene dikwerf een zeer goede uitwerking geeft. Daer zijn echter ook veele prenten van hem, welke ten dezen opzichte geheel zonder uitwerking zijn; en dit geeft ons reden om te denken, dat hij in dezen naer geene vaste beginſels werkte, of dat hij dergelijke prenten heeft uitgegeven, voor dat hij zijne grondregels, hier omtrent, vast geſteld hadt. Zijne wijze van uitvoering verſchild met alle andere, en is hem bijzonderlijk eigen, zij is ruuw of net, naer dat hij eene ſchets, of een opgemaekt ſtuk bedoelde te maken, doch zij is altijd vrij en meesterachtig. Zij

beſtaet in *arzeringen*, welken elkander in allerlei rigtingen overkruiſen, en komt den aert van het ſchilderen nader, dan de uitvoering van eenig ander Meester doet. Geen Schilder was immer zoodanig ontbloot van alle denkbeelden dier ſoort van bevalligheid, welke zo noodig is om een verheven character uit te drukken, dan REMBRANT. Zo lang hij zich tot den kring van zijne genie bepaelt, en zich met lage voorwerpen bezig houdt, verdient hij eenigen lof. Maar zo ras hij onderneemt voortreffelijke en bevallige voorwerpen te behandelen, dan is er eene groote mate van *toegevenheid* noodig om te kunnen onderſtellen dat hij ſlegts alleen een grap heeft willen vertoonen of *caricatures* maken. Geene Schilders waren tegenſtrijdiger in hunne denkbeelden dan REMBRAND en SALVATOR. Deze laetſte vormde alle zijne denkbeelden volgens de natuur, wanneer dezelve zich in hare grootſte bevalligheid en verhevenheid vertoont: terwijl de eerſte haer op zogt en naevolgde in haer laegſte en geringſte voorkomen, en die afbeeldingen op zijne verhevenſte characters overbragt. Hier door verhief SALVATOR zijne Rovers tot Helden, terwijl REMBRAND zijne Patriarchen tot Bedelaers vernederde. Het ſchijnt zelfs als of REMBRAND deze verkeertheid moedwillig bedreeven heeft. Hij was een grilziek mensch, die altijd met hen, welke het *antique* beoeffenden, den ſpot wilde drijven. Ik zal u mijne *antiques* laten zien, zeide hij, en dan bragt hij zijne

ne vrinden in een kamer, waer in hij allerleije soort van kapsels, kleedingen, huisraed, en gereedschappen bewaerde, „ Deze", voegde hij 'er bij, „ zijn van meerder waerde dan alle uwe *antiques*". De beste van zijne geëtste Prenten is de zogenaemde honderd guldens-Prent, welke zo zeer in achting is, dat men, gelijk mij bekent is, dertig *guineas* voor een goeden afdruk derzelver betaeld heeft. In deze prent vindt men alle zijne uitmuntenheden, en ik mag 'er bij voegen, ook alle zijne gebreken, bij elkander. Ouderdom en elende zijn 'er verwonderlijk wel in af getekend, maer het voornaemste beeld is ten uiterſten laeg en gemeen. Volgens het gene ons verhaeld wordt, heeft REMBRAND omtrent driehonderd Prenten na gelaten, van welke 'er géene gedagtekent zijn voor het jaer 1628 of na het jaer 1659. Dezelve waren reeds bij zijn leeven in zodanig een achting, en werden zo sterk gezocht, dat hij verpligt was sommige derzelve tot vier of vijf malen weder op te snijden.

PIETRO TESTA volgde, in zijne beoefening der Schilderkunst, eenen geheel verschillenden weg, dan die van SALVATOR of REMBRAND. Deeze meesters vormden, ieder op zijne wijze, hunne denkbeelden naer de natuur, maer TESTA vormde de zijne naer het *antique*, 't welk hij oordeelde een verhevener voorbeeld te zijn. Door een sterke neiging tot de schilderkunst aengezet, begaf hij zich, in het gewaed van een' Pelgrim naer Romen, zonder

ee-

eenige andere hulpmiddelen ter vordering, dan die, welke zijne genie alleen hem verſchafte. Hij hadt geen belang geſteld in zich eenige aenbeveling te bezorgen, en hij hadt ook niemand waerbij hij zich kon vervoegen, ten einde zich een behoorlijk onderhoud in zijn verblijf te verſchaffen; dus moesten de openbare werken der beeldhouwkunst, de voornaemſte voorbeelden zijn, welke hij tot zijne beoeffening gebruiken kon; en deze beoeffende hij ook zo ſterk door hen geſtadig op allerlei wijze naer te tekenen, dat hij, zo men verhaeld, hen alle, uit zijn hooft, afbeelden kon. Deze bekwaemheid verkregen hebbende, vatte hij nu het Penſeel op; maer hij ondervond ras, dat het ſchool, waer in hij zich geoeffend hadt, niet genoegzaem was voor een Leerling der Schilderkunst. Hij hadt verzuimt om zich eene goede behandeling der kleuren eigen te maken, en hier door werden zijne ſchilderijen niet geacht. Deze teleurſtelling trof hem zeer ſterk, hij wierp het penſeel ter zijde, en leide zich geheel en al toe op het etſen, waer in hij goede vorderingen maekte, en niet tegenſtaende zijne Prenten in geringe achting zijn, zo hebben dezelve echter groote verdienſten. Wij moeten 'er zekerlijk niet veel zamenhang van 't ontwerp in zoeken. Er ſchijnt een ſtraal van geestdrijverij in alle zijne zamenſtellingen, en men gist, met reden, dat zijne herſens niet volkomen wel geſteld waren. Wij vinden gemeenlijk, in zijne ſtukken, zodanig een ver-

war-

warde op een pakking van met elkander onbeſtaenbare denkbeelden, dat het dikwerf zeer moejelijk is, ſlegts maer eenige giſſing wegens derzelver bedoeling te maken: hij was even onkundig in de verdeeling van het licht als in de regels van het ontwerp; doch niet tegenſtaande dit alles, bevatten zijne werken een onuitputtelijken voorraed tot een aengenaem onderhoud. Er is eene overvloed van vinding en eene rijkheid van verbeelding in, welke, met alle hunne wildheid, behaegen. Zijne denkbeelden zijn edel en verheeven, zijne tekening fraeij en naeuwkeurig, en zijne hoofden ongemeen geestig behandeld, en bezitten zeer veel uitdrukking; zijne beelden zijn bevallig, maer hebben te veel van het *antique*; zijne groepen zijn veeltijds zeer ſchoon; en zijne uitvoering is, in zijne beste ets werken, zeer meesterachtig, maer ſomtijds is hij zich zelven ongelijk. (*) — Weinige Prenten zullen aen een ſchilder meerder nuttige *Studien* verſchaffen.

De Optogt of *Proceſſie van Selenus*, indien wij, bij giſſing, eenen naem aen dit verward ontwerp mogen geven, kan tot opheldering van al het gezegde verſtrekken. Deszelfs *Geheel* is zo zeer zonder zamenhang als deszelfs *Deelen* ſchoon zijn. — Deze ongelukkige ſchilder is in den Tijber verdronken, maer

(*) Zommige zijner werken zijn door Caes: Testa geëtst.

maer of dit bij ongeluk, dan of het door eigenschuld gebeurt zij, is onzeker.

SPANJOLET eerste eenige weinige Prenten in een zeer geestigen smaek. Hij verstond de kracht van iedere toets welke hij maekte, beter dan iemand, *Selenus en Bacchus* en de *Marteldood van St. Bartholomeus* zijn de beste van zijne historieele Prenten, doch dezelve moeten echter wijken voor sommige van zijne *Caricatures*, welke verwonderlijk schoon uitgevoert zijn.

MICHAËL DORIGNIJ, of de oude DORIGNIJ, gelijk hij veeltijds genoemd wordt, om hem van NICOLAES te onderscheiden, was, tot zijn ongeluk, de schoonzoon van SIMON VOUËT, wiens werken hij graveerde, en wiens gebreken hij navolgde. Zijne uitvoering is vrij, en hij heeft de lichten op de enkele beelden zeer wel bewaert; ook is zijne kleedij natuurlijk en wel geplooit, maar zijne tekening is zo slegt, bijzonderlijk in de uiterste deelen, dat zij zelf beneden de berisping is. Hij wierdt in dit opzicht door zijnen Meester misleid. Vouëts' uitmuntendheid bestond in het zamenstellen, waar van wij, in de Prenten van DORIGNIJ, veele voorbeelden vinden.

VILLAMENA behoeft maer voor weinige graveerders te wijken. Hij mag gebrek aen sterkte en uitwerking hebben, maer hij heeft echter in zijne manier eene keurigheid en teerheid welke onnavolglijk is. *De afneming van het kruis* is een van zijne bes-

beste Prenten. Doch zijne werken komen zo weinig voor, dat wij zelden in ſtaet zijn, om dezelve tegen elkander te vergelijken en daer door te oordeelen welke van haer de meeste verdienſten hebben.

STEFANUS DE LA BELLA was een kunstenaar van geringe genie, zijne manier is te zwak voor eenig groot werk, doch zeer geſchikt voor kleine voorwerpen: dezelve heeft eene groote vrijheid bij eene ongemeene netheid. Zijne beelden zijn geestig behandeld en ſomwijlen is zijne zamenſtelling goed; doch zelden geeft hij eenig blijk van eenige kundigheid in de behandeling van het licht, hoewel dit gebrek door de kleinheid zijner ſtukken zekerlijk minder in het oog loopt. Zijne *Pont Neuf* geeft ons een goed denkbeeld van den aert zijner werken. De ſlegte verdeeling van het licht veroorzaekt dat er zich in 't minſte geen *Geheel* vertoont ſchoon de zamenſtelling, de hedendaegſche bouw orde uitgezonderd, anders nog al redelijk is. Doch de beelden zijn zeer ſchoon getekend, en er is een buitengemeene fraeiheid in de wijkingen der onderſcheiden Gronden. Er zijn onder zijne enkele hoofden ſommigen, welke zeer ſchoon en bevallig zijn.

Het werk van LE FAGE beſtaet meestal uit ſchetzen. Deze Meester munt voornamenlijk uit in de tekening, waer in hij volmaekt ervaren was. Het blijkt uit zijne ſtukken, hoe onopgemaekt dezelve ook mogen zijn, dat hij zeer kundig was in de ontleedkunde en de evenredigheden: doch dit uit-

ge-

gezondert is er weinig meerder van waerdij in : wij mogen een enkele reis hier of daer eenige bevalligheid en uitdrukking vinden, maer zelden zien wij eenige goede zamenſtelling, zijne beelden zijn in 't algemeen, of te veel op een gedrongen, of te veel verſtrooit. Hij moet geheel onkundig geweest zijn ten opzichte der uitwerking van het licht en de ſchaduw, want anders kon hij nimmer zo verregaende blijken van eenen ſlegten ſmaek gegeven hebben, als hij gedaen heeft, door zijne ontwerpen, zonder de geringſte aenduiding van licht of ſchaduw partijen, uit te geven. Wij hebben aengaende dit gebrek zo wel ſtellige als ontkennende bewijzen, want overal, waer hij eenige werking van licht en bruin heeft willen voortbrengen, heeft hij getoond hoe weinig kennis hij hier in had. Zijne bekwaemheid vertoont zich voornamelijk in de kromme ſprongen der Nimfen en Saters bij hunne optogten en rinkelrooijerijen, doch er is zo veel onkuisheid en vuile onbeſchoftheid in dit ſoort van zijne Prenten, dat zij naeuwelijks eenig onſchuldig vermaek kunnen geven, hoe fraei zij anders ook zijn mogen. — Daer zijn ook zommige Prenten van hem, waer in hij de verhevenſte characters heeft willen voorſtellen, en deze heeft hij een verwonderlijk eerwaerdig voorkomen gegeven. Sommige zijner *Chriſtus beelden* behoeven voor die van RAFAEL niet te wijken ; en in eene lugtige ſchets, *de Roeping van Moſes* genaemd, is de Godheid met

met een verbazende Majeſteit ingevoert. — Zijne beste werken zijn, naer zijne tekeningen, lugtig geetst, door ERTINGER, welke hem regt gedaan heeft.

BOLSWAERT graveerde de werken van RUBBENS in eenen ſmaek, welke dezen meester waerdig was. Een zelve vrije en krachtige manier, welke in de ſchilderijen plaets heeft, wordt ook in deze Prenten gevonden. Men verhaeld dat RUBBENS de proeven van dezelve nazag, en dit is ook vrij waerſchijnlijk, dewijl de denkbeelden van den Schilder zo volmaekt in het werk van den Graveerder overgebragt zijn.

PONTIUS heeft ook verſcheiden prenten van RUBBENS gegraveerd, en zoude een grooter naem verworven hebben, indien BOLSWAERT zijn mededinger niet geweest ware.

SCHIAMOSI etste eenige weinige Prenten van de *verborgenheeden der Rozekrans*, in eenen meesterlijken ſmaek. De zamenſtelling heeft wel geene groote ſchoonheeden, maer de tekening is goed, de beelden zijn bevallig, en de hooſden zijn zeer geestig behandeld.

De uitvoering van ROMEIN DE HOOGE is onnavolglijk. Mogelijk heeft geen meester immer in een vrijer en geestiger manier geëtst, en teffens is er eene rijkheid, in welke men zelden zoo groot ontmoet. Zijne beelden zijn veeltijds goed; doch zijne zamenſtelling is in 't gemeen gebrekkig: zijnde

dezelve gedrongen en zeer verward. Hij hadt weinig of geene kennis van de behandeling van het licht, en de overmatige veelheid van zijn bijwerk is hinderlijk voor een oog 't welk in de eenvoudigheid behagen ſchept. Zijne Prenten zijn veelal Hiſtorieel. Een derzelver, verbeeldende *de overſtrooming bij Koeverden*, is zeer fraei. DE HOOGE werdt door de Schrijvers van zijnen tijd veel gebruikt tot het maken van Tijtelplaten, en onder deze vind men eenige, die zeer fraei zijn.

JAN LUIKEN etste in dezelfde manier als DE HOOGE, hoewel in een minder meesterlijken ſmaek. Zijne Bijbelſche Geſchiedenisſen maeken een groot werk uit. Men vind in dezelve veele goede beelden en eene groote vrijheid van uitvoering; maer teffens eene armhartige zamenſtelling, zeer veel verwarring en weinig kennis in de verdeeling van het licht. Deze Meester heeft ook een boek van de *Onderſcheide Doodſtraffen* geëtst, en onder deze zijn verſcheide goede Prenten (*).

GERARD DE LAIRESSE etste in eene losſe, vrijë

(*) Dit werk is mij onbekend, of het moesten de Prenten van het Martelaersboek zijn, doch deze zijn meest van *Caspar Luiken*. De beste Prenten van *Jan Luiken* worden in zijne Gedichten gevonden, en zijn klein van formaet, doch deze ſchijnen onzen Auteur onbekend te zijn.

vrijë en meesterlijke, hoewel niet zeer uitvoerige manier. Zijn licht is meest altoos wel verdeeld, doch zijne schaduwen zijn niet sterk genoeg om zijne stukken behoorlijk te doen werken. Schoon hij een Nederlander was, vindt men echter, in zijne werken, niets van den gewoonen smaek der meeste Nederlandsche Schilders. Zijne zamenstelling is, in 't gemeen, sierlijk en schoon, vooral wanneer er maer weinige beelden inkomen. Zijne beelden zijn op zich zelven ook bevallig en sterk van uitdrukking. Ook munt hij bijzonderlijk uit in de plooijing en behandeling der kleedij. De eenvoudigheid en verhevenheid, welke overal in zijne werken uitblinkt, deden hem den bijnaem van *Nederlandschen* RAFAEL verkrijgen, en dezen tijtel verdiende hij inderdaed. Ook mag hij een Zedekundig Schilder genaemd worden, want hij stelt in zijne Prenten gewoonlijk de eene of andere godsdienstige of zedekundige waerheid voor; en helderd zijne afbeelding op door eene Latijnsche spreuk, onder aen den rand der Prent geplaetst.

CASTIGLIONI was een Italiaensehen Schilder, welke wel niet tot de Meesters van de eerste Klasse behoort, maer echter nog al eenige uitmuntendheden bezit. Hij tekende zine menschen-beelden bevallig en met naeuwkeurigheid, doch hij verkoor gewoonlijk zodanige onderwerpen, waer in schapen, bokken en andere dieren te pas kwamen, en deze maken ook dikmael de voornaemste voorwer-

pen van zijne ſtukken uit. Er heerscht eene behaeglijke eenvoudigheid in zijne ontwerpen, en hij munt bijzonderlijk uit in het zamenſtellen. C. MACEE heeft, naer zijne ſchilderijen, een ſtel Prenten, in een luchtige en vrijë manier geëtst, waer in veele voorbeelden van fraeije groepén gevonden worden; bijzonderlijk in die van de *Reizen der Aartsvaders*. Hij heeft ook eenige *eige* geëtste Prenten nagelaten, welke veele verdiensten hebben. De Onderwerpen van ſommigë derzelver zijn inderdaed misſelijk en dweepig, en de zamenſtelling is niet gelijk aen die van ſommige der Prenten, welke, door eene andere hand, naer zijne Schilderijën gemaekt zijn, doch de uitvoering gaet deze ver te boven. Hij munt uit in vrijheid, ſterkte en geestigheid; en, in geval hij zijne Prenten uitvoerig opgemaekt heeft, ook in teerheid en keurige behandeling, waer van eenige voorbeelden voor handen zijn. — *De Ingang van Noach in de Ark* is een zijner beste Prenten. In dezelve zijn de zamenſtelling, de verdeeling van het licht, de geestigheid en uitdrukking, waer mede de dieren behandeld zijn, en de vrijheid der uitvoering, alle verwonderlijk ſchoon.

TIEPOLI verdient ook onze aenmerking, hoewel niet door de veelheid zijner etswerken, maer door derzelver verdienſten. Het werk waer op zijne achting gevestigt is, beſtaet uit twintig platen, van omtrend negen duimen lang, en zeven duimen breed. De onderwerpen derzelve zijn zinnebeeldig,

dig, doch moejelijk te verklaren. Zij bevatten echter een grooter verscheidenheid van rijke en fraeje zamenstellingen, van uitmuntende beelden, en van fraeje oude hoofden en characters, dan ik bijna, ergens ontmoet heb. Zij zijn zeer schaers, mij zijn dezelve ten minsten zelden voorgekomen. Ik heb nog eenige weinige andere Prenten van dezen Meester gezien, maer géene, buiten de gemelde, die, mijns oordeels, éénige uitmuntenheid vertoonden. Hij was van eenen wonderlijken grilzieken aert, en zijne beste werken zijn waerschijnlijk die gene waer in hij zijne wilde verbeelding den vrijen loop gegeven heeft.

VAN DER MEULEN heeft ons de Historiëele afbeeldingen van verscheide hedendaegsche Veldslagen gegeven. Zijne Prenten zijn doorgaens groot van formaet, er zijn veele goede beelden en behaeglijke groepen in, maer de uitwerking ontbreekt haer, en zelden vormen zij een *geheel*: Ook heeft er in alle een verveelende eentoonigheid plaets.

OTHO VENIUS heeft volkomen het voorkomen van een Italiaenschen Schilder, welke zich ook in de Nederlandsche school geoefend heeft. Hij heeft de eer gehad van den beroemden RUBBENS te onderwijzen, en deeze heeft aen hem zijne kundigheid in het licht en bruin voornamenlijk te danken. VENIUS heeft een boek met minnebeelden in 't licht gegeven, waer in de *Cupidoos* ongemeen

fraeij gegraveert zijn. Zijne Prenten uit de fabelgeſchiedenis zijn van minder waerdij.

GALESTRUZZI was een uitmuntend kunſtenaer. Hij heeft eene groote vastheid en netheid, in zijne trekken. Zijne tekening is goed, zijne hoofden wel behandeld, en zijne kleedijën zeer fraeij. Hij heeft eenige ſtukken naer het *antique* geëtst, waer van ſommige zekerlijk maer middelmatig zijn. De beste der Prenten welke ik van hem gezien heb, is een lange ſmalle prent, verbeeldende de *Hiſtorie van Niobe*, naer POLIDOOR.

MELLAN graveerde in een grillige en vreemde manier. Hij maekte zijne ſchaduwen alleen door evenwijdige trekken, welke hij zeer fraei, op allerlei wijze, rondsom de muskelen zijner beelden, en de plooijen zijner kleedijën heen wond: deze manier is zacht en teder, maer heeft geene ſterkte, en doet weinig uitwerking. Zijne zamenſtellingen vormen zelden een *geheel*, maer zijne enkele beelden zijn doorgaens fraeij. Zijne heiligen en zijne ſtandbeelden zijn, over't algemeen, zijne beste ſtukken. In verſcheiden van de eerſte is zeer veel uitdrukking, en zijne kleedijën zijn dikmael onvergelijklijk ſchoon geplooit. Een zijner beste Prenten heeft tot bijſpreuk, *per ſe ſurgens*; en de bijſpreuk van een andere zeer goede Prent, beſtaet in dit zonderling gezegde van AUGUSTINUS; *Ego Evangelio non crederem, niſi me catholicæ commoveriſ*

vit auctoritas. Het Christus hooft, 't welk hij door ééne omloopende trek gemaekt heeft, is een meesterlijk ſtuk, maer teffens zo wel een bewijs van zijne grilligheid, als van zijne bekwaemheid.

De geëtſte Prenten van OSTADE zijn, even gelijk zijne ſchilderijen, verwonderlijke natuurlijke afbeeldingen van geringe levensſtanden. Haer verdienſten beſtaen in een groote mate van grappigheid en uitdrukking, doch buiten dit is er niets in, onze opmerking waardig. Zijne zamenſtelling is in 't gemeen maer middelmatig, en zijne uitvoering verdient in 't geheel géene aenmerking. Enkele reiſen ziet men eenige uitwerking van het licht.

CORNELIS BEGA etſte zeer veel in de manier van OSTADE; doch met meerder vrijheid.

Men vind in de Ontwerpen van VAN TULDEN niets van de gewone denkwijze der meeste Nederlandſche Meesters, dezelve ſchijnen veel eer in den *antiquen* ſmaek gevormt, en zijn zuiver, ſierlijk en welgeſchikt. Zijne manier is meerder vast en duidelijk dan vrij en geestig. Het voornaemſte zijner werken is *De Reiſe van Ulyſſes* in agt en vijftig platen: men vind in dezelve eene groote verſcheidenheid van fraeije ſtanden, uitmuntende characters van hoofden, en een goede tekening, en de uitwerking van alle deeze goede hoedanigheden wordt dikwerf nog vermeerderd door goede groepen, maer zijne kleedijën zijn zwaermoedig.

JOSEF PAROCELLES was een Battailje Schilder van

Lodewijk XIV; hij etſte verſcheiden prenten naer zijne eigen ontwerpen. De beste derzelve zijn agt kleine veldslagen; doch deze komen zelden voor, vier daer van zijn grooter dan de overige, en onder deze is de *Veldſlag*, en het *uitſchudden der dooden* zeer fraaij. Onder de vier kleinere wordt die, welke *de Vesper* genaemt is, voor de beste gehouden. Zijne manier is ruuw, vrij, en meesterachtig; en hij is zeer kundig in de behandeling van het licht. Het grootſte werk 't welk hij ondernomen heeft is *het leeven van Christus* in een reeks van Prenten, doch dit is een onnaeuwkeurig en haestig opgemaekt werk. De meeste dezer prenten zijn niets meer dan ſchetſen, en vele derzelver zijn, zelfs in dit licht beſchouwt, slegt; doch de vrijheid van zijne behandeling is zelfs in de slegtſte behaaglijk. De beste derzelver zijn de 14*de*, 17*de*, 19*de*, 22*ſte*, 28*ſte*, 39*ſte*, 41*ſte*, 42*ſte*, en 43*ſte*.

V. LE FEBRE heeft vele ontwerpen van TITIAEN en JULIO ROMANO, op een jammerlijke manier, geetst. Zijne tekening deugd niet; zijne kleedijen zijn klittig, zijne lichten zijn slegt bewaert en zijne uitvoering is zeer onaengenaem: en niettegenſtaende dit alles, vindt men zijne prenten in voorname Kabinetten.

BELLANGE's Prenten zijn zeer uitvoerig, en zijne behandeling is gantsch niet kwaed. Zijne beelden hebben een zweemſel van bevalligheid, en

zijne

zijne lichten zijn tamelijk wel gekoppeld. Maer zijne hoofden ſtaen niet regt op hunne rompen; zijne uiterſte deelen zijn onnaeuwkeurig getekend; en de evenredigheid is, in zijne beelden, ſlegt waergenomen; in 't kort zijne gantſche tekening is zeer ſlegt.

CLAUDE GILLOT was een Fransch Schilder, die, zich door een Medekunstenaer overtroffen vindende, het penſeel vaerwel zeide, en zich geheel aen het etſen overgaf. Zijne onderwerpen zijn gemeenlijk allerlei danſen en rinkelroojerijën, verſiert met Saters, Nymfen, en Faunen: en hij heeft een nieuw ſoort onder deze wezens ingevoerd, door de bijzondere opſlag, welke hij aen de oogen zijner Sijlvaens gegeven heeft. De vindingen en invallen van dezen Meester zijn zeer behaeglijk, en zijne zamenſtelling is veeltijds goed. Zijne manier is zeer luchtig: en dit is het beste, dat ter verſchooning van zijne ſlegte tekening gezegt kan worden.

WATTZAU heeft groote gebreken, maer ook groote verdienſten. Hij vloeid over van al dat geſlodder, en die gemaektheid, welke een zeer onaengenaem gebrek in de meeste Franſche Schilders is. Doch men moet te gelijk erkennen dat hij goed tekende, bevalligheid en teerheid aen zijne beelden gaf, en zijn licht veeltijds zeer ſchoon deed werken. Ik ſpreek hier voornamentlijk van die prenten welke door anderen naer zijne ſchilderijen gegraveert zijn. Hij heeft zelve eenige weinige pren-

ten, in een lugtigen trant, geëtst, welke zeer vrij en fierlijk behandelt zijn. De beste derzelver worden gevonden in een klein boekdeel vol beelden, welke veelerleij ſtanden en kleedingen vertoonen.

CORNELIS SCHUT munte voornamenlijk uit in de uitvoering, en ſomtijds ook in het zamenſtellen, doch hij hadt geen kennis van het bevallige, en heeft over 't geheeel weinig verdienſte.

WILHELM BAUR's manier van etſen is zeer vrij en geestig. Zijne grootſte prenten zijn Hiſtoriëel. Veele der veldſlagen en belegeringen, welken Vlaenderen in de zestiende eeuw verwoesteden, zijn door hem in plaet gebragt. Het *kan zijn* dat derzelver afbeelding naeuwkeurig is, en waerſchijnlijk *is dit zo*, maer het zijn eerder plans dan ſchilderkunſtige verbeeldingen; en zij bezitten, buiten de hiſtorieſche waerheid, en de vrijheid der uitvoering, weinig, 't welk haer aenbeveelt. De beste prenten van BAUR zijn ſommige characters van verſchillende Volkeren, waer in hij de bijzonderheden zeer wel waergenomen heeft. Zijne *Ovidius* is een elendig ſlegt werk.

COYPEL heeft ons eenige weinige prenten, door hem zelf geëtst, nagelaten. De voornaemſte derzelver is een *Ecce Homo*, welke zeer geestig behandeld is. Hij heeft ook verſcheiden van zijne eigene ontwerpen eerst zelf geëtst, en de plaet vervolgens door de graveerders laten opmaken. Waerſchijnlijk heeft hij hun werk nagezien, doch de prenten

ten zouden zekerlijk beter geweest zijn, indien wij ze zuiver van zijne eige etsnaeld ontvangen hadden, het gene dezelve dan in kracht verlooren mogten hebben, zoude door de meerdere geestigheid rijkelijk vergoed zijn.

PICART was een der verstandigste Graveerders, welke Frankrijk ooit voortgebragt heeft. Onder die zijner werken, welke onzen aendacht het meeste bezig kunnen houden, moeten boven al zijne *Navolgingen* gerekend worden. In zijnen tijd viel de smaek alleen op de werken van oude Meesters, en men verwaerdigde zich niet om de werken van hedendaegsche of nog in leeven zijnde Meesters, met eenige oplettenheid te beschouwen. PICART, gestoord over dit onverstandig vooroordeel, etste sommige stukken in den smaek der oude Meesters, en slaegde hier in zo gelukkig dat hij die Meesters, welke hij nabootste, meest al in hunne bijzondere uitmuntenheden overtrof. Deze prenten werden aengezien en bewonderd als echte werken van GUIDO, REMBRAND, en andere, welke hij nagebootst hadt. Na dat hij zich naer zijn genoegen met dit onschuldig bedrog vermaekt hadt, gaf hij deze prenten uit onder den tijtel van *Impostures innocentes.* — Wat PICARTS eigen manier aenbelangt, deze is zeer uitvoerig, doch teffens rijk, stout en geestig. Zijne prenten zijn doorgaens klein, en de meeste derzelver zijn, naer de ontwerpen

pen van andere Meesters. Een van de beste dezer prenten is die, welke gemaekt is naer die schoone *Ordonnantie* van POUSSIN, in welke de Waerheid door den Tijd, aen de Nijd ontrukt wordt.

Onze landgenoot ARTHUR POND slaegde verwonderlijk in die manier van navolging, welke men *Prenttekening* noemt. Hij heeft verscheide zeer verdienstelijke prenten in deze manier geëtst, bijzonderlijk twee ovale Landschappen naar SALVATOR, — een Aep in roodaerde naer CARRATS, — twee of drie ruïnen naer PANINE, en meer anderen, alle even uitmuntend.

Doch deze manier van Prenttekeningen te maken is allergelukkigst geoeffend door den Graef CAYLUS, een zeer schrander fransch Edelman, wiens werken van deze soort verscheidene deelen uitmaken. Hij hadt, ten dezen einde, het Kabinet des Konings van Vrankrijk tot zijn gebruik, en hij heeft in het zelve bijnaer geen éénig Meester van eenigen naem overgeslagen, van welkers tekeningen hij ons geene uitmuntende proeven verschaft heeft. Zo dat, in geval er van de werken dezer Meesters niets meerder overig was dan het gene in het Prentwerk van den Graef CAYLUS gevonden wordt, wij echter zeer wel in staet zouden zijn om ons een goed denkbeeld van dezelve te vormen. Hij is zo bekwaem in het navolgen der verschillende manieren, dat hij ons even gemaklijk een' bevalligen omtrek

van

van RAFAEL, eene ruwe schets van REMBRAND, en een keurig teder portret van VAN DIJK voor oogen stelt.

LE CLERC was een uitmuntend Graveerder, hoewel voornamenlijk in den kleinen stijl. Hij heeft, in 't klein, Alexander en Lodewijk XIV. vereeuwigt. Zijne ontwerpen overschrijden zelden de afmeting van zes duimen in 't vierkant, doch binnen deze palen kan hij zeer behendig twintig duizend man optekenen. Buiten CALLOT en DE LA BELLA kon geen Kunstenaar kleine beeldjes zo geestig behandelen; ook schijnt hij CALLOT'S manier gevolgd te hebben; doch zijne trekken zijn minder vast en meesterachtig.

PETRUS BARTOLI etste in een vrijën smaek, doch zijne manier is niet behaeglijk. *De Gallerij van Lanfrank* is het voornaemste zijner werken.

JAKOB FREY graveerde verwonderlijk schoon. Hij vereenigde de sterkte en zachtheid in eene groote mate te zamen, en geen Graveerder drukte immer de kracht van het schilderij zo wel uit dan hij. Hij heeft ons de klaerste denkbeelden van verscheiden der beroemdste Meesters gegeven. De tekening en uitdrukking van het oorspronkelijke wordt door hem zeer wel bewaert, en dikmaels verbetert hij deszelfs uitwerking. In zijne manier is eene rijkheid, welke zeer behaeglijk is. Men ziet zijne kunst op 't volmaekste, in eene treffelijke prent naer DIARAT, getijtelt, *In conspectu angelorum psallam tibi*.

R. VAN OUDENAERD kopieerde veel ſtukken naer C. MARAT en andere meesters, in een ſtijl welke zekerlijk vrij minder was dan die van J. FREIJ; (wiens rijke uitvoering hij niet bereiken kon,) doch echter niet zonder ſierlijkheid. Zijne manier is zuiver en uitvoerig, maar zonder uitwerking. Zijne tekening is goed, maer zijne lichten zijn klittig.

S. GRIBELIN is een zeer oplettend en arbeidzaem graveerder. Zijne genie is niet zeer uitgebreid, maer hij is pijnlijk naeuwkeurig. Zijne werken zijn meest al klein, en de voornaemſte derzelven zijn zijne kopijen van het *Bankethuis te Whitehall*, en van de *Cartons*. Zijne manier is ſtijf, maer hij heeft echter de geest van zijne *origineelen* zeer wel weten te bewaren. Er zijn geene kopijen van de *Cartons* welken zo goed zijn als de zijne: doch het is jammer dat hij dezelve niet in een grooter formaet gegraveert heeft.

LE BAS etſte in eene klare, duidelijke en vrije manier. Hij kopiëerde voornamenlijk de werken van TENIERS, WOUWERMAN en BERCHEM, en heeft dezelve groote eere aengedaen. De beste zijner Prenten zijn die, welke hij naer BERCHEM gemaekt heeft.

De geëtſte werken van BISSCHOP hebben iets dat zeer behaeglijk is. Zij zijn luchtig en vrij, en bezitten echter ſterkte en rijkheid. Veele van zijne ſtandbeelden zijn goede beelden: de tekening is ſomtijds niet zeer net, maer de uitvoering is altijd zeer

zeer ſchoon. Veele van de Prenten in zijn Tekenboek zijn ook goed. De grootſte van zijne afzonderlijke prenten, is de verbeelding van *Joſef in Egipte:* in de zelve zijn vele misſlagen zo in de tekening als in de uitwerking, waer van ſommige op zijne rekening, en ſommige op die des meesters, welke hij kopijeerde, geſteld moeten worden: doch het is echter over 't geheel een behaeglijke prent.

FRANCIS. PERRIER was de zoon van een goudſmit in het Fransch Compté. Hij hadt zich geheel aen een ongebonden leeven over gegeven, en toen hij door zijn ſlegt gedrag genoodzaekt was zijns Vaders huis te verlaten, voerde zijne neiging hem naer Italien. De wijze op welke hij derwaerd reisde was zeer zonderling. Hij vergezelde een blinden bedelaer, met wien hij over een kwam, dat hij hem leiden zoude voor de helft der aelmoeſen welken zij zouden ontvangen. Te Rome leide hij zich toe op het ſchilderen, en maekte grooter voortgangen, dan men van zijn losbandig leeven kon verwagten. Hij gaf eene groote verzameling van ſtandbeelden en andere oudheden in het licht, welke in eene vrij meesterlijke manier geëtst zijn. De tekening is veeltijds onnaeuwkeurig, maer de houdingen zijn wel verkoren, en de uitvoering is geestig. Veele derzelver ſchijnen in haest opgemaekt te zijn, doch alle dragen merktekens van genie.

MAROT, de bouwmeester van Koning Willem III, heeft ook eenige ſtandbeelden geëtst in eene vrij

mees-

meesterlijke manier. Alle zijne werken zijn in de daed verwonderlijk uitgevoerd, doch dezelve beftaen meest al in fieradien, welke tot zijn beroep behooren.

Fran. Koettiers etste in een ftoute manier, en met vrij veel geestigheid, maer er is eene hardheid in zijne omtrekken, welke onaengenaem is, al hoewel dit weinig in 't oog loopt, door dien zijne tekening over 't a'gumeen goed is. Weinig kunstenaers hebben een op een pakking van beelden zo wel behandeld, of dezelve, door eene welgefchikte verdeeling van het licht, beter doen werken. Men ziet eenige voorbeelden van deze verftandige behandeling in *de kruisdraging* en in *de kruifiging*, welke de twee voornaemfte zijner Prenten zijn.

Nikolaes Dorrigny was opgeleid tot een Regtsgeleerde, maer maekte geen opgang voor de Regtbank, waer op hij zich aen het fchilderen begaf, en zich vervolgens op het graveeren toeleide. Zijn voornaemfte werkftuk is *de Gedaente verandering*. Deze Prent noemt de Hr. Addisson de edelfte Prent der wereld, en het is ook ontegenzeggelijk een treffelijk werkftuk, doch Dorrigny fchijnt 'er al zijn genie op uitgeput te hebben, want hij maekte naderhand niets dat waerdig was om in eene verzameling bewaerd te worden. Zijne *Cartons* zijn zeer armelijk; hij graveerde dezelve in zijnen ouderdom, en was verpligt om medehelpers te gebruiken, doch deze voldeden niet aen zijne verwagting.

POR-

PORTRET SCHILDERS.

Onder de Portretſchilders behoort REMBRAND het eerst genoemd te worden. Hij heeft, in zijne hoofden, de natuur verwonderlijk naergevolgd; 'er is eene onbeſchrijflijke uitdrukking en characteri" zering in, en mogelijk zijn dezelve de beste van zijne werken.

VAN VLIET volgde REMBRAND's manier, en heeft hem in verſcheiden opzichten overtroffen. Sommige zijner hoofden zijn overtreffend ſchoon. De kracht, welke hij aen iedere wezenstrek geeft, de rondheid der muskels, de geestigheid der uitvoering de ſterke uitdrukking van het character, en de uitwerking van het geheel, zijn alle verwonderlijk ſchoon.

J. LIEVENS etste in den zelfden ſmaek; zijne hoofden zijn zeer geestig behandeld, en verdienen een plaets in de beste verzameling van Prenten; alhoewel zij zekerlijk minder zijn dan die van VAN VLIET. — VAN VLIET en LIEVENS etsten ook eenige hiſtoriëele Prenten, inzonderheid de laetstgenoemde; wiens *Lazarus* naer REMBRAND een tref-

felijk ſtuk is, doch hunne Portretten maken het beste gedeelte van hunne Prenten uit.

Wij moeten, onder de navolgers van REMBRAND onzen Landgenoot WORDLIDGE niet vergeeten te melden. Hij heeft de manier van dien Meester op eene ve nuftige wijze naergevolgt, en dezelve ſomtijds verbetert. Niemand verſtond het tekenen van een hoofd beter. — Zijne kleine Prenten naer *antique* geſteentens zijn ook net en meesterlijk.

Veele van VAN DIJKS eige geëtste Prenten ſtrekken hem tot eere. Men ontmoet dezelve voornaemlijk in eene verzameling der Portretten van beroemde kunstenaers, om welke te doen graveeren, VAN DIJK de onkosten droeg. Dezelve zijn maer lugtig geëtst, doch dragen echter duidlijke blijken van eene meesterlijke hand. Het Portret van *Lukas Vorſterman* is een der beste.

Het is vrij waerſchijnlijk dat VAN DIJK de tekeningen voor alle deze Portretten gemaekt heeft, want men kan in allen zijne manier beſpeuren. — Er gaet een vrij uitvoerige geëtste Prent van een *Ecce Homo*, op den naem van dezen meester uit. Dezelve is over 't geheel wel vrij goed, maer voldoet echter niet aen het gene men van een VAN DIJK mag verwagten.

Wij hebben insgelijks eenige weinige Portretten door den Ridder PETER LELY geëtst, doch er is niet veel bijzonders in dezelve.

R. WHITE was de voornaemſte Portret-graveer-

der

der ten tijde van Karel den tweede; doch zijne Portretten zien er ellendig uit; men zegt dat de gelijkenis goed was, en dit kan waer zijn; maer het zijn echter zeer slegt behandelde Prenten.

De namen van BECKET en SIMONS zijn bijna niet waerd gemeld te worden. Zij waren de éénigste Zwarte kunst schrapers van hunnen tijd, en dit alleen is de oorzaek, dat zij eenigen naem verkregen hebben.

WHITE de zwarte kunst schraper, en zoon van den Graveerder, was een kunstenaer van groote verdienste. Hij kopieerde de werken vau G: KNELLER, en men verhaeld, dat hij denzelven zodanig met zijne proeven plaegde, dat deze hem het huis verbood. Zijne Zwarte kunst prenten zijn zeer schoon. *Baptiste*, *Wing*, *Struges*, en *Hooper* zijn alle verwonderlijk schoone prenten. Hij zelf was gewoon te zeggen, dat de oude en jonge *Parr* de beste Portretten waren, welke hij immer schraepte, zijne manier was ten zijnen tijde hem nog maer alleen eigen, maer naderhand is dezelve ook door andere Meesters gevolgt. Dezelve bestond hier in, dat hij zijne plaet eerst etste, en daerna schraepte, en hier door behouden zijne platen, tot het laetste toe, eene geestigheid, welke in de laetste afdrukken van andere zwarte kunst platen zelden gevonden wordt.

SMITH was een leerling van BECKET: doch hij overtrof wel ras zijnen Leermeester. Hij werdt

voor den besten zwarte kunstschraper zijnes tijds gehouden, hoewel hij mogelijk minder was dan WHITE. Hij heeft eene groote verzameling van Portretten nagelaten; die zo talrijk zijn, dat zij dikmael twee dikke folio banden vullen. Hij kopiëerde dezelve naer KNELLER, in wiens huis, men zegt, dat hij een bijzonder vertrek tot zijnen dienst hadt. — Lord *Sommers* was zo ingenomen met de werken van dezen meester, dat hij zelden reisde zonder dezelve in zijne koets mede te nemen. — Onder zijne beste prenten rekent men twee *Heilige Familiejes*, de Portretten van *Anthonij Leigh*, *Maria Magdalena naer Schalken*, *Ladij Elisabeth Cromwel ter halverlijf*, *De Hertog van Schomberg te paard*, *De Gravin van Salisburij*, *de Beeldhouwer Gibbon*, en een zeer fraije *Valkenjagt* naar T. WIJK. — Doch hoe fraeij deze prenten ook zijn, moet men echter toestaen, dat dezelve moeten wijken voor die gene, welke de tegenwoordige zwarte kunts schrapers ons leveren.

MELLANS portretten zijn het minste van zijne werken. Zij zijn zonder kracht, geest, of uitwerking.

PITTERI heeft onlangs een stel prenten, bestaende uit hoofden naer PIAZZETTA, uitgegeven. Dezelve zijn in den stijl van MELLAN, doch in een veel fraejer smaek, zo in de zamenstelling, als in de behandeling, en hoewel hij, even gelijk MELLAN, zijne *artsëringen* nimmer overkruist, heeft

heeft hij echter meerder kracht en geest aen zijne hoofden weten te geven.

De hoofden van J. MORIN zijn op eene zeer bijzondere manier gegraveert. Dezelve zijn geſtippeld met het graveerijzer op de wijze van zwarte kunst, en hebben eene goede uitwerking. Zij zijn krachtig en teffens zacht. Over 't geheel genomen zijn er weinig beter portretten. *Guidio Bentivolius* naer VAN DIJK is een der beste van dezelve.

J. LUTMA heeft zijne hooſden op dezelve wijze behandeld: hij deedt dit, zo ons verhaeld wordt, met een ſoort van een beitel en een beuk-hamertje. Zijne hooſden zijn minder dan die van MORIN, doch echter niet zonder verdienſte.

EDM. MARMION etste eenige weinige Portretten in de manier van VAN DIJK, en waerſchijnlijk naer denzelven. Zij zijn gemaklijk en vrij behandeld. Hij heeft zijnen naem maer alleen onder één derzelven geſteld.

De Hoogduitſche Graveerder WOLFGANG behandelde het graveerijzer met zachtheid en keurigheid, en teffens bewaerde hij eene aenmerkelijke mate van geestigheid: doch zijne werken zijn ſchaers, en ik mack deze beoordeeling indedaed alleen naer één enkel Portret, te weten dat van *Huet*, de Biſchop van Avranches, 't welk het eenige is, dat ik van hem gezien heb.

DREVET's Portretten zijn net en ſierlijk, doch

ten uiterſten zwaer bewerkt. Dezelve zijn naer RIGAUD en andere Franſche Meesters gekopijeerd, en zijn opgevuld met al dat geflodder van eene ongeregelde kleedij, welke zo ſtrijdig is met de eenvoudige en zuivere denkbeelden van den goeden ſmaek. DREVET muntte voornamenlijk uit in het kopijëeren van RIGAUDS kleederkraem, gelijk kanten, galons, zijde ſtoffen, fluweel, bonten, en andere verfierſels der kleedije.

RICHARDSON heeft verſcheiden hoofden, voor *Mr. Pope* en andere zijner vrienden geëtst. Dezelve zijn lugtig behandeld, doch geven echter blijken van de geestigheid des Meeſters. Het profil van *Pope* is het beste derzelven.

VERTUE was een goed oudheidkundige en een man van verdienſten, maer geen Kunstenaer. Hij kopijëerde met eene pijnlijke naeuwkeurigheid, in eene drooge onaengename manier, zonder kracht of vrijheid. Men zal, onder alle de hooſden, welken hij gemaekt heeft, naeuwlijks zes, welke goed zijn, kunnen uitzoeken.

De zwarte kunst ſchraper FABER was een gelijkzoortig kunſtenaer. Onder de Prenten, welke hij heeft uitgegeven, zijn wel geene zeer ſlegte, doch echter verdienen weinige derzelve een plaets in eene verzameling. Het Portret van *Ms. Collier* is een zijner beste prenten, en ook vrij goed. *Ms. Collier* leunt, in dezelve, tegens een pijlaer, op wiens

wiens voetſtuk het geval van den gouden appel gegraveerd is.

HOUBRAKEN is een man van genie. Onder zijne Engelſche portretten zijn er verſcheiden, welke op zijn minst gelijk ſtaen met de beste portretten, welke in die manier gegraveerd zijn. Zodanig zijn, bij voorbeeld, de Portretten van *Hamden*, *Schomberg*, *de Graef van Bedfort*, en bijzonderlijk *de Hertog van Richmond*, en meer anderen. Doch men moet teffens erkennen, dat er onder zijne Prenten ook veele ſlegte zijn. In zijne beste is eene verwonderlijke vereeniging van zagtheid en vrijheid; en geen Graveerder maekte immer ſierlijker en vloejender trekken.

Onze Landgenoot FRIJ heeft eenige weinige zeer ſchoone hoofden in zwarte kunst geſchraept. Zij zijn alle naer het leeven gekopijeerd, en zijn zeer zagt en geestig, maer zonder kracht. De zwarte kunst is niet geſchikt voor zulk een kloeken werk, als zijne hoofden zijn.

BEESTEN SCHILDERS.

De genie van BERCHEM is regt herderlijk, en ſtelt ons de aengenaemſte tooneelen van het Landleeven voor oogen. De eenvoudigheid der Arkadiſche leevenswijs wordt nergens beter, dan in zijne werken, afgebeeld. De verzameling van de Prenten, welke naer zijne Ontwerpen gemaekt zijn, is zeer uitgebreid. Onder dezelve zijn veele door hem zelf, en veele door andere Meesters geëtst. Die, welke hij zelf geëtst heeft, zijn lugtig, doch meesterlijk behandeld; en zijne uitvoering is onnavolglijk. Zijne Beesten, welken altijd de voornaemſte voorwerpen in zijne ſtukken zijn, zijn wel getekend, verwonderlijk gecharacterizeerd, en over het geheel wel gegroept. Weinig Schilders munten zo zeer uit in het zamenſtellen, dan BERCHEM doet; doch men vind hier van meerder voorbeelden in de prenten, welke door anderen naer hem gemaekt zijn, dan in die, welken hij zelf geëtst heeft. Er zijn onder zijne eigen geëtste prenten eenige kleine met enkele ſchapen en bokken, welke zeer hoog gewaerdeerd worden.

Nim-

Nimmer vertoont zich J. VISSCHER voordeeliger dan als hij BERCHEM kopijeert. De uitmuntende ſchoonheid zijner tekening, en de vrijheid zijner uitvoering, zetten zijne prenten eene groote waerde bij; en dezelven hebben meerder het aenzien van originecelen, dan van kopijën. Hij verſtaet beide het etſen en het graveeren meesterlijk. Zijne lugtigſte geëtste prenten, ſchoon maer kopijen, zijn het werk van een Meester, en als hij het graveerijzer gebruikt, weet hij ſterkte en vastheid bij de onbepaelde vrijheid en geestigheid te voegen. Hij hadt eene volkomene goedkeuring verdiend, ware hij niet gebrekkig geweest in de verdeeling van het licht: en het is meer dan waerſchijnlijk, dat hij deszelfs werking, in de ſchilderijën, welke hij in plaet bragt, niet opgemerkt heeft.

DANKER DANKERTS heeft BERCHEM ook uitmuntend gekopijeert. Alles wat van VISSCHER gezegt is, kan ook van hem gezegt worden, en mogelijk op nog ſterker wijze, maer hij was ook, even gelijk VISSCHER; gebrekkig in de behandeling van het licht.

HONDIUS was een Rotterdammer van geboorte, maer het grootſte gedeelte van zijn leeven heeft hij in Engeland doorgebragt. Hij lag zich voornamenlijk toe op het ſchilderen van beesten, en was vrij in zijne behandeling, maer zeer bont in zijn *Koloriet*, onnaeuwkeurig in zijne tekening, onkundig in de werking van het licht, doch zeer groot in de

uitdrukking. Hier door zijn 'zijne Prenten beter dan zijne Schilderijen; want in dezelve ziet men zijne voornaemſte uitmuntendheid met minder gebreken vergezeld. Dezelve zijn zeer geestig in uitvoering, en vertoonen zulke ſterke verbeeldingen van dierelijke woede als ergens, buiten de natuur zelve, gevonden worden. Zijn *Gejaegde Wolf* is in dit opzicht een verwonderlijke Prent.

Du Jardin was misſchien de kundigſte van alle Schilders in de ontleedkunde der huis-of tamme dieren. Zijne tekening is verwonderlijk naeuwkeurig, en echter ziet men 'er de vrije behandeling van den Meester in. Hij volgde de Natuur wel ſtrikt, maer niet ſlaefsch, na, en hij geeft ons niet alleen de juiste gedaente, maer ook de characteristike bijzonderheden van ieder dier. Hij is ver af van zijne dieren met zulk eene woeste woede te bezielen, gelijk Hondius deedt. Zijne genie is van veel zachtmoediger aert, en vertoont in alles ſtilte en rust. Zijne honden, van de jagt weder t'huis gekeert liggen op hun gemak uitgeſtrekt, en de vermastheid, welke door een heete zomerlucht veroorzaekt wordt, heerscht gemeenlijk door alle zijne ſtukken. Zijne zamenſtelling is zeer ſchoon, en zijne uitvoering net en teffens geestig. — Zijne Prenten maken te zamen een getal van ruim vijftig ſtuks, en onder dezelve zal men naeuwlijks eene ſlegte vinden.

De jagtpartijen van Rubbens overtreffen ontwijfel-

felbaar over 't geheel alles wat 'er van dit ſoort van ſchilderſtukken is. Dezelve hebben meerder uitvinding en een grootſcher ſmaek van zamenſtelling dan wij ergens anders aentreffen. Ik ſchik de Prenten, welke naer dezelve gemaekt zijn, onder den naem van RUBBENS, vermids zij door zo veelerlei Meesters gegraveerd zijn, dat men hen onder geenen anderen naem vereenigen kan. Deze Prenten zijn alle ſlegte kopijën der ſchilderſtukken, waer naer zij gemaekt zijn, en gelijken naer dezelven, als de ſchaduw naer het lichaem. Men ziet iets van de gedaente, maer de uitvoering is geheel verlooren. En wij behoeven in 't geheel niet te twijfelen, of de lompheid, het opgeſmukte en het misvormde der characters, welken wij overal in deze prenten ontmoeten, zijn, in de origineelen, ſtoute verkortingen, ſterke werkingen van het licht en treffelijke blijken van uitdrukking. Doch het is even moejelijk om den geest van RUBBENS in de kopijën te brengen, als om die van PINDARUS te vertalen, want beide vervliegen onder het overbrengen.

De zamenſtellingen van WOUWERMAN zijn gemeenlijk met allerlei klein bijwerk vol geſtopt. Hem ontbrak een gezuiverd oordeel om deze overtolligheden te verbeteren, en hier door is er geen eenvoudigheid in zijn werk — VISSCHER was de eerſte, welke prenten naer zijne ſtukken gegraveerd heeft. Deze verkoor alleen eenige weinige goede ontwerpen, en voerde dezelve meesterlijk uit. Vervol-

volgens heeft het MOYREAU ondernomen, en er eene uitgebreide verzameling van in 't licht gegeven. Zijne prenten zijn zeer uitvoerig, en met meerder zachtheid, dan geestigheid behandeld, maer hebben echter een goed voorkomen, en verschaffen eene groote verscheidenheid van vermaeklijke gezichten en vertooningen, als Kavalkades, Optogten, Jagtpartijën, en Kampementen.

ROSA VAN TIVOLI etste in een vrij uitvoerige manier. In zijne zamenstelling en uitvoering behoeft hij voor niemand te wijken, en daerboven is hij zeer kundig in de behandeling van het licht. Zijne ontwerpen zijn alle in den herderlijken smaek, doch veeltijds is er iets van het heldhaftige ondergemengt, 't welk zijne zamenstellingen des te meerder aengenaemheid geeft. Zijne prenten zijn schaers, doch, al waren dezelve gemaklijk te bekomen, zouden zij echter waerdige prenten blijven.

STEFANUS DE LA BELLA kan onder de Beestenschilders geteld worden; schoon weinig van dit soort zijner werken eenigen anderen lof verdient, dan die van sierlijk uitgevoerd te zijn. Zijne beesten zijn in 't algemeen niet goed getekend, en niet goed gecharacterizeerd; sommige koppen van kameelen en drommedarisen zijn het beste, dat er onder dit soort van zijne werken gevonden word.

ANTHONI TEMPESTA heeft verscheidene prenten met enkelde paerden en ook van jagtpartijen geëtst. Hij geeft eene groote uitdrukking aen

zijne

zijne dieren, maer zijne zamenſtelling is, in deze prenten, meer dan gemeen ſlegt: ook is in géène derzelver eenige uitwerking van het licht.

J. FIJT heeft eenige weinige Beesten geëtst. Men ziet in dezelve, behalven zijne manier van tekenen, ook iets van die onnavolgbare kracht en geest, welke in zijne ſchilderijën doorſtraelt. Doch hij heeft alleen eenige weinige op zich zelven ſtaende voorwerpen geëtst, maer niets, waer in hij zijne ervarenheid in het zamenſtellen, en in de behandeling van het licht, laet blijken, en in beide deze ſtukken was hij zeer kundig.

Men ontmoet ſomtijds in zeer keurlijke Kabinetten eenige weinige geëtste prenten van CUIP. De ſchilderijen van dezen Meeſter munten uit in kleur, zamenſtelling, tekening, en uitdrukking van de characters. Zijne prenten hebben ook alle deze uitmuntenheden, uitgezonderd de eerſte.

PIETER DE LAER heeft verſcheidene kleine prenten met paerden en andere dieren geëtst. Dezelve zijn wel gecharacterizeert, en in eene ſtoute en meeſterlijke manier uitgevoerd. Sommige derzelver zijn enkele beelden. In de zamengeſtelde is zijne zamenſtelling over 't algemeen goed, en hij doolt zelden in de verdeeling van het licht, 't welk hij veeltijds zeer aengenaem laet werken, en zijne tekening is gemeenlijk ook goed.

PIETER STOOP kwam, met de Koningin Katharina van Liſsabon, naer Engeland, en trok aldaer

de

de verwondering tot zich, tot WIJK's overtreffende kunstverdienſten de zijne verduiſterden. Hij heeft een Boek met paerden geëtst. Dezelve zijn in 't algemeen naeuwkeurig getekent, natuurlijk gecharacterizeert, en geestig behandeld; en hierom wordt dit werk ook zeer hoog geſchat.

De Leeuwen van REMBRAND zijn in zijne gewone manier geëtst, en de opmerking van een kundig liefhebber waerdig.

De Leeuwen van BLOTELING zijn zeer uitvoerig, maer meerder net dan geestig.

PAULUS POTTER heeft verſcheidene prenten met koejen en paerden, in eene meesterlijke manier, geetst. Zijne manier is in de daed beter dan zijne tekening, welke, vooral in zijne Schapen, maer zeer middelmatig is, en nergens characterizeert hij hen met eenige naeuwkeurigheid.

De geëtſte werken van BARLOW zijn talrijk, en het grootſte derzelve is zijne opheldering van *Eſophus*. Schoon de zamenſtelling en manier van dezen meester geen van beide uitmuntend zijn, is er echter iets behaeglijks in. Zijne tekening is maer middelmatig; en geene zijner dieren vertoonen hun natuurlijk caracter. Zijne vogels over 't algemeen zijn beter dan zijne viervoetige dieren.

FLAMEN heeft verſcheidene Prenten met vogels en met viſchen geëtst. De eerſte zijn ſlegt, maer de laetſte zijn de beste prenten van dat ſoort, welke voor handen zijn.

HOL-

HOLLAERD heeft verſcheidene prenten met Beesten uitgegeven; en voor zoo ver dezelve misſchien onder de beste van zijne werken behooren, komen zij des te meerder in aenmerking. Twee of drie kleine prenten met Huisvogels, Eenden, Houtſneppen en ander Wild zijn vrij goed. Zijne ſchulpen en Vlinders zijn zeer fraei.

Ik zal dit berigt wegens de *Beesten-Schilders* beſluiten, met een der grootſte van dezelven, namenlijk met RIDINGER. Hij is wel nog in leeven, doch vermids hij in dit ſtuk zo zeer uitmunt, kan ik hem niet met ſtilzwijgen voorbijgaen. Deze Meester drukt de characters der dieren, vooral die van de wildſte ſoorten, zeer ſterk uit. Zijn werk kan voor eene Natuurlijke Hiſtorie dienen. Hij voerdt ons in de Wouden bij de Beeren en Tijgers, en hij beſchrijft hunne gedaente, verblijfplaets en levenswijs met al de naeuwkeurigheid van een Natuurkundigen. Zijne zamenſtelling is over 't algemeen fraei, en hij vormt gewoonlijk een aengenaem Geheel. Zijne landſchappen zijn ook ſchilderachtig en romanesk, en voegen zeer wel aen de onderwerpen, welke hij behandeld. Maer aen de andere zijde moet men bekennen dat zijne manier zwaermoedig en zonder vrijheid is. Zijne menſchenbeelden vertoonen zelden eenige geestigheid; zijne paerden zijn mistekend en ſlegt gecharacterizeerd; en zijne tekening in 't algemeen is indedaed niet zeer net. Zijne prenten zijn veeltijds de afbeeldingen van wezend-

lijke gebeurtenisſen; en de bijzondere dieren, welke op die of die jagtpartij gevangen zijn. worden in dezelve naer 't leven afgebeeld; ook vind men ſomtijds onder aen de prent een verhael van het geval in de hoogduitſche tael beſchreven. Het denkbeeld, dat de zaek waerlijk gebeurd is, geeft een meerdere kracht aen deze afbeeldingen, en wij vinden een nieuw vermaek in het beſchouwen van een dier, dat, negen uuren lang, een tijdverdrijf aen een der Vorsten van Duitschland verſchaft heeft. De werken van RIDINGER zijn vrij talrijk, en voor 't grootſte gedeelte goed. In 't algemeen zijn zijne jagtpartijën, en verſchillende wijzen van de dieren te vangen, de minst ſchilderachtigſte van zijne werken; doch het onderwijs is ook zijn hoofdoogmerk in dezelve. Veele van zijne Fabelen zijn zeer ſchoon, bijzonderlijk de 3*de*, 7*de*, 8*ſte* en 10*de*. Ik moet hier nog bijvoegen, dat zijn boek van Wolven- en Vosſenkoppen eene bijzondere lofſpraek verdient. Zijne allervoornaemſte prenten zijn twee groote, in de hoogte: de eene verbeeld een Hert, 't welk door de Beeren verſcheurd word; en de andere verbeeld wilde Zwijnen, die in een Woud te rusten liggen.

LAND-

LANDSCHAP SCHILDERS.

De Landſchappen van SADLER hebben eenige verdienſten in hunne zamenſtelling, welke ſchilderachtig en romanesk is, maer de manier is droog en onaengenaem, het licht kwalijk verdeeld, de afſtanden niet behoorlijk waergenomen, en de beelden ſlegt. — Daer zijn drie Graveerders van dezen naem, doch géén derzelven is uitmuntend. JAN heeft een ſtel prenten voor den Bijbel, en veele andere kleine hiſtoriſche prenten gegraveert; men vind in dezelve ſomtijds een bevallig beeld, en eene dragelijke tekening, maer over het geheel hebben zij weinig verdienſten. EGIDIUS was de landſchap Graveerder, welke wij hier boven beoordeeld hebben. RUDOLF heeft voornamenlijk de ontwerpen van BASSAN gekopijeert, en graveerde in dezelve drooge onaengename manier, als zijnen broeder.

De Landſchappen van REMBRAND hebben niet veel verdienſten om hen aen te prijzen, uitgenomen hunne uitwerking, welke dikwerf zeer treffend is. Een derzelver, welke wel het meeste bewonderd

word, is bekend onder den naem van *De drie Boomen.*

GASPER POUSSYN heeft eenige weinige landſchappen, in eene zeer losſe, doch meesterlijke manier, geëtst. Het is jammer, dat er niet meerder van zijn werk voorhanden is.

ABRAHAM BLOEMAERT was zo wel kundig van het ſchoone der zamenſtelling ten opzichte van het landſchap, als ten opzichte van het hiſtorieele. Maer het gebrek van eene goede verdeeling van het licht is oorzaek dat zijne prenten weinig kracht bezitten: Ook is er weinig vrijheid in de uitvoering.

HOLLAR heeft verſcheiden gezichten van bijzondere plaetſen gemaekt, en dezelven getrouw, en zo onopgeſchikt als zij waren, naer getekent. Indien wij alleen een ware en naeuwkeurige afbeelding eener plaets begeren, kunnen wij dezelve nergens beter, dan in HOLLAERS werken vinden; maer iets ſchilderachtigs moet men er niet in zoeken. HOLLAR was een oudheidkundige en een tekenaer, maer ten opzichte van de grondregels der Schilderkunst ſchijnt hij weinig kennis bezeten te hebben. Zijn bijzonder charaćter is ſtijfheid, en eene pijnelijke naeuwkeurigheid, zonder eenigen ſmaek. Zijne groote gezichten zijn niet meer dan enkele plans, maer in de kleine is ſomtijds eenige werking. Men moet zijne werken in 't algemeen aenmerken als een kabinet van zeldzaemheden, waer in de geheugenis en afbeeldingen van verouderde drag-

dragten, afgeſchafte plegtigheden, en gebouwen, welke nu in puinhoopen verandert zijn, bewaert worden.

De landſchappen van STEFANUS DE LA BELLA hebben buiten hunne netheid en houding weinig, dat hen kan doen behagen. Hunne zamenſtelling is zelden goed, en de meijingen der Boomen gelijken wel ſtukken ſpons. Ik zie hier voornamenlijk op zijne grootſte werken, waer voor zijne manier niet geſchikt was: zijne netheid maekte hem geſchikter voor kleine werken.

De landſchappen van BOLSWAERT naer RUBENS zijn in een grootſen ſtijl uitgevoert. Zodanig een Schilder en zodanig een Graveerder konnen niet misſchen iets uitmuntends voort te brengen. Daer is in deze landſchappen weinig verſcheidenheid, noch eenige van die kleinere ſchoonheden, welke door de tegenwerking der ſchitterlichten en dergelijke kleine fraeiheden veroorzaekt worden, maer alles is eenvoudig en groots. Die Prent, welke onder den naem van *De Wagen* uitgaet, wordt, in 't bijzonder, hoog geacht, en verdient dit ook. De drukken van deze platen zijn gewoonelijk goed, vermids dezelve zeer ſterk gegraveert zijn.

NIEUWLAND heeft een klein boekje met ruïnen van Rome geëtst. In dezelve heerscht eene groote eenvoudigheid, en zij dragen blijken van eenige kennis in de zamenſtelling, en in de verdee-

ling van het licht, maer de uitvoering is hard en onaengenaem.

Men heeft eenige weinige landschappen, welke door een *Graef van Sunderland* in eene fraeije en losse manier gemaekt zijn. Een derzelven, waer in een Spanjaerd op den voorgrond staet, is gemerkt G. &. *J. Sculpserunt*, en een andere *J. G.*

De naem van WATERLO is, in het landschap schilderen, beroemd boven alle andere naemen. Het landschap is de hoofdzaek van alle zijne onderwerpen, en de eenvoudigheid is derzelver characterizerende eigenschap; maer groote verscheidenheid, of trekken van vinding worden in dezelve niet gevonden. Een Kreupelbosch, een hoek van een Woud, een bogtige Weg, of een eenzaem Gehugt maken gemeenlijk het einde zijner gezichten uit, ook brengt hij er niet altoos een verschiet in. Zijne zamenstelling is, over het geheel genomen, goed; en zijn licht is veeltijds wel verdeeld; doch zijne grootste verdienste bestaet in de uitvoering, welke hij volmaekt magtig was. Ieder voorwerp, 't welk hij behandeld, draegt het kenmerk der natuur, en boven al munt hij uit in het meijen zijner boomen. — Het is zeer moejelijk om de werken van dezen Meester volmaekt goed te bekomen, want de origineele platen zijn alle zeer mishandeld door het opsnijden.

SWANEVELD heeft te Rome verscheidene landschap-

ſchappen geſchilderd, en verkreeg aldaer, wegens zijne eenzame wandelingen, rondom de ruïnen van *Tivoli* en *Frescati*, den bijnaem van de Heremijt. Hij etste in de manier van WATERLO, doch niet zo vrij, vooral komen zijne boomen, met die van dien Meester, niet in vergelijking. Doch ſchoot hij bij denzelven te kort in de vrijheid der behandeling, hij ging hem weder zeer ver te boven in de grootschheid van het ontwerp. WATERLO beſchouwde de natuur met een Nederlands oog; en uitgezonderd eenige weinige ſtukken, ging hij nooit buiten de eenvoudige vlakheid der Nederlandſche landgezichten; maer de denkbeelden van SWANEVELD waren van een verhevener ſmaek: Deze hadt dien grond betreden, welke aen de Schilderkunst algemeen goedgekeurde voorbeelden verſchaft; en hij hadt zijne verbeelding verrijkt met de grootschheid en verſcheidenheid der Italiaenſche gezichten, welke overal met de prachtige overblijfzels der Romeinſche bouwkunde opgeſierd zijn. Zijne zamenſtelling is veeltijds goed, en zijn licht verſtandig geſchikt. Men ontdekt duidelijk in zijne uitvoering tweeërlei manieren: het zij dat een gedeelte van zijne platen door eene bekwame hand nagezien zijn, of het zij dat hij zelf in later leeftijd van manier veranderd is.

JAKOB ROUSSEAU was een leerling van SWANEVELD. Hij was een Fransch Proteſtant, en vlugte, wegens de vervolging van Lodewijk XIV,

naer Engeland. Hier werdt hij door den Hertog van Montague in beſcherming genomen; tot verſiering van wiens Paleis (thans het *Britſche Muſæum*), hij met zijn penſeel het zijne toegebragt heeft. Sommige dezer Schilderijën zijn goed. De weinige prenten, welke hij geëtst heeft, zijn zeer ſchoon. Hij was wel ervaren in de zamenſtelling, en de verdeeling van het licht, en zijne landſchappen zijn van een' keurlijken ſmaek, uitgezonderd alleen dat zijne gezichteinders veeltijds wat te hoog genomen zijn, ook kan zijne doorzichtkunde niet altoos het onderzoek van een oordeelkundig oog verdragen, en het gene de zaek nog erger maekt, is, dat hij dezelve veeltijds op eene gemaekte wijs gebruikt heeft. Zijne beelden zijn op zich zelf góed, en over 't algemeen ook wel geplaetst. Zijne manier is eenigzints droog en gemaekt. — Ik moet hier nog bijvoegen, dat ROUSSEAU een man van een uitmuntend character was. Zelf de woede der vervolging ontkomen zijnde, maekte hij bijzonderlijk zijn werk om het lijden zijner verdrukte broederen te verzagten, door het grootſte gedeelte zijner winſten onder hen uit te deelen. Deze zo loſwaerdige bijzonderheid in het leeven van een Schilder, behoort, zelf in een zo kort verſlag, als dit geſchrift is, niet overgeſlagen te worden.

Men ontmoet nu of dan een eigen geëtste prent van RUISDAEL, doch ik heb er nimmer één gezien, welke niet bij uitnemendheid ſlegt was.

J.

J. LUTMA heeft eenige weinige kleine landschappen in eene meesterlijke manier geëtst, en het blijkt uit dezelven, dat hij eenige kundigheid van de zamenstelling en de verdeeling van het licht gehad heeft.

ISRAEL SYLVESTER heeft veele kleine gezichten van meest alle de voornaemste ruïnen, kerken, bruggen en kasteelen van Frankrijk en Italiën gegeven; ook heeft hij er eenige in grooter formaet gemaekt. Dezelve zijn buitengemeen net, en zeer geestig behandeld. Dees Meester hadt het vermogen om een hedendaegsch gebouw bevallig af te tekenen, zonder echter de waerheid in het minste te kort te doen. Deze had hij zo wel bewaerd, dat ik een Edelman, welke aldaer gereist hadt, en die bij zijne t'huiskomst SYLVESTERS gezichten toevallig in handen kreeg, dezelven een voor een heb zien uitzoeken en kennen, (hoewel hij dezelven te voren nooit gezien had), enkel doordien de gebouwen hem alle bekend waren. — Men moet nog verder tot lof van SYLVESTER aenmerken, dat hij in 't algemeen een aengenaem Geheel van zijne gezichten vormt; en zo al zijne lichten niet altijd wel verdeeld zijn, zo zijn er echter zo veele schoonheden in zijne uitvoering, dat deze misslag niet ligt ontdekt word. Zijne werken zijn zeer talrijk, en zeer weinige derzelven kunnen gezegd worden slegte te zijn. In zijne boomen munt hij wel het minste uit.

De geëtste prenten van CLAUDE LORRAINE zijn beneden de zelfs character. Zijne uitvoering is flegt, en er is eene onzuiverheid in, die zeer onaengenaem is; zijne boomen zijn zwaermoedig, zijne lichten zelden wel gekoppeld, en de wijkingen weinig in acht genomen. De reden van dit alles is, dat de bekwaemheid van LORRAINE in het behandelen der verwen beftond, en dat hij zonder deze niets doen konde. Zijne *Via Sacra* is een van de beste zijner prenten. De boomen en ruïnen ter linkerzijde zijn fraei behandeld, en het Geheel, (hoe wel ftijf en gemaekt) zoude nog al behaeglijk geweest zijn, indien de voorgrond in de fchaduuw gehouden was.

PERELLE heeft groote verdienfte. Hij is zeer vrugtbaer in zijne verbeelding, en hier door heeft hij, in zijne gezichten, eene rijkheid en verfcheidenheid, welke in de natuur maer zelden gezien word; zelf is deze rijkheid dikwerf te overdadig, en verwart het oog door al te groote weelderigheid. PERELLE heeft eene hem bijzonder eigene manier, en het is moejelijk te zeggen, waer in hij het meefte uitmunt, het zij in rijkheid, fterkte, fierlijkheid of vrijheid: zijne boomen inzonderheid zijn zeer fchoon, hunne meijing is los, en hunne takfchieting zeer natuurlijk. — Met dit alles moet men echter toeftaen dat PERELLE veel eer een *manierist* was dan een naervolger der natuur. Zijne gezichten zijn alle denkbeeldig; zijne boomen al-

alle van een zelfde foort, en zijn licht, fchoon over 't geheel wel verdeeld, heeft fomtijds eene gemaaktheid, en vertoont zich als een vlak, doordien het, met de nabuurige donkere partij, niet behoorlijk, door een tusfchen tint, verbonden is. Kantige lichten, fpaerzaemelijk gebruikt, doen eene fraeije werking, maer PERELLE gebruikte ze op eene gemaakte wijs. — Deze aenmerkingen moeten voornamenlijk op de werken van den *ouden* PERELLE toegepast worden; want er zijn drie Graveerders van dezen naem geweest; de Grootvader, Vader, en Zoon. Zij graveerden allen in den zelfden fmaek: doch de jongeren verflimmerden de familiefmaek, in plaetfe van denzelven te verbeteren. De Grootvader is de beste, en de Kleinzoon de flegtfte.

VAN DER KABEL fchijnt zijne kunst vrij achteloos behandeld te hebben, want in veele zijner werken ontdekt men eene groote flordigheid; doch die, welke hij beoeffend en met oplettenheid uitgevoerd heeft, zijn zeer fraei. Zijne manier is los en meefterlijk. Dezelve is buitengemeen vrij, maer de uitwerking ontbreekt er aen. Zijne boomen zijn veeltijds bijzonder wèl behandeld; en zijne kleine ftukken zijn, in 't algemeen, de beste van zijne werken.

WEIROTTER is zeer net en uitvoerig, doch veeltijds ten koste van geest en uitwerking. Hij fchijnt de behandeling der boomen best verftaen te hebben;

deze geeft hij altijd een zeer schoone losheid. — Men heeft een klein maenlicht van dezen meester? 't welk eene groote uitwerking heeft; het geheel is in een donkere schaduw, uitgezonderd drie beelden, welke op den voorgrond staen.

Het boek met romeinsche ruïnen, het welk Overbeek geëtst heeft, is over 't algemeen goed. De Prenten zijn tamelijk groot en zeer uitvoerig; zijne manier is vrij; zijn licht wel verdeelt, en zijne zamenstelling behaeglijk.

De Landschappen van Genoels zijn eerder vrijë schetsen, dan afgemaekte Prenten; en als zodanig beschouwt, zijn dezelve zeer fraeij. Men vind 'er géène de minste werking in, maer de vrije manier waer mede dezelve behandeld zijn, is behaeglijk, en de zamenstelling, schoon wat gedrongen, is aengenaem.

Both heeft, in zijne Landschappen een verheven smaek, zijne denkbeelden zijn grootsch, zijne zamenstelling zeer schoon, en zijne uitvoering in een hoogen graed rijk en meesterlijk, Zijn licht is niet altoos wel verdeelt, doch zijne beelden zijn uitmuntend. Het is jammer dat hij maer zo weinig prenten geëtst heeft, want dezelve behooren zekerlijk tot de beste Landschappen, die 'er zijn.

De Prenten van Marco Ricci zijn veel in getal, maer hebben weinig verdiensten. Het is waer, zijne menschen-beelden zijn wel goed, en zijne boomen nog al draeglijk, maer nergens heeft hij eenige uit-

uitwerking; zijne manier is zeer onaengenaem, zijne dieren zijn misteken, en de wijking verwaerloost.

De Landschappen van LE VEAU zijn zeer uitvoerig, en buitengemeen zagt, sierlijk, en geestig gegraveert, en de houding is 'er bijzonder wel in waergenoomen. De onderwerpen zijn ook wel verkoren, en deze prenten zijn regt geschikt om in lijsten, agter glazen, gezet, en tot versiering der vertrekken gebruikt te worden.

De manier, waar in ZUINGG graveerde, komt veel met die van LE VEAU overeen, maer hij is zo sierlijk niet.

ZEEMAN was een Nederlandsch Schilder, welke uitmuntte in het afbeelden van zeekusten, stranden, en baeien, die hij dan gewoonlijk met kleine booten en vischers schuiten stoffeerde. Zijne uitvoering is net, en de wijking is wel waergenoomen; maer hij hadt weinig kundigheid in de verdeeling van het licht. Zijne beelden zijn goed, en zijne kleine vaertuigen wonderlijk fraei. Hij heeft ook zeegezichten gemaekt, waer in hij groote scheepen gebragt heeft, maer dit soort van zijne Prenten is gemeenlijk lomp en onaengenaem.

VAN DIEST heeft eenige weinige ruuwe schetsen nagelaten, welke zeer vrij uitgevoert zijn.

GOUPY heeft de manier van SALVATOR zeer gelukkig naergevolgt, en denzelven in sommige opzichten overtroffen. Daer is eene rijkheid in zijne uit-

uitvoering en eene geestigheid in zijne boomen, welke SALVATOR niet bezit. Maer zijne beelden deugen niet. In zijne prenten van *Porsenna* en van *Diana* vind men vrij grove voorbeelden, niet alleen van lompe omtrekken, maar ook van slegte tekening. Zijne hoofdzaek is het landschap, en zijn beste prenten zijn die, welke uitgaan onder de tijtels van *De Latrones*, *De Augurs*, *Tobias*, *Hagar*, en de wederga van deze laetste.

PIRANESI heeft een grooter verzameling van Romeinsche oudheden uitgegeven dan eenig ander Meester ooit gedaen heeft; ook heeft hij een groot aental van hedendaegsche gebouwen bij zijne oudheden gevoegt. De oordeelkundigen zeggen, dat hij zich te veel op zijn oog verlaten heeft, en dat zijne evenmatigheden en doorzichten veelal vol fouten zijn. Hij schijnt van een zeer vlugge genie geweest te zijn, want ons is verhaeld, dat hij de gezichten zo luchtig en ruuw als mogelijk was op de plaets zelve aftekende, en vervolgens het overige uit zijn geheugen en vinding opmaekte. Men kan ook van een kunstenaer, welke zo groot een aental van stukken levert, geene groote naeuwkeurigheid verwachten: de minste prijs, waer voor men zijn volkomen werken koopen kan, bedraegt vijftig pond sterling. De grootste verdienste van dezen kunstenaer bestaet in de uitvoering, welke hij volkomen magtig is. De vastheid, vrijheid, en stoutheid van zijne trekken gaen alle beschrijving te boven,

en

en zijne manier is wonderbaerlijk wel geschikt om eene groote en rijke uitwerking voort te brengen. Doch deze uitwerking word zelden anders bespeurt dan alleen in enkele voorwerpen. Hij behandeld een gebrooken cornis, een verwoeste muur, of een brok van een gegroefde colom zeer zacht en geestig, zelfs toont hij er de vlekken van het door de lucht bedorven marmer in aen, en daerom zijn ook die prenten, waer in hij gelegenheid hadt om deze bekwaemheid te werk te stellen, de beste. Zijne trekken vertoonen zich als of zij geëtst waren, doch ik ben onderrigt dat meest alles gegraveerd is, en dat hij de drooge naeld zeer veel gebruikte. — Wat zijne gebreken aenbelangt, dezelven zijn meenigvuldig: zijn gezichteinder is veelal te hoog; zijn gezichtpunt slegt uitgekoren; zijne voorwerpen op een gedrongen; en zijne groepvormen mismaekt. Hij hadt weinig kennis van de verdeeling van het licht. Men ziet 'er nu en dan eenige uitwerking van, 't welk ons alleen des te meer reden geeft om ons te beklagen dat wij het in zulke meesterlijke uitvoeringen zo zelden ontmoeten. Zijne beelden zijn slegt; dezelve zijn mistekend, en de kleedij hangt, als lappen en flenters, aen 't lijf, en dewijl zijne prenten vol beelden zijn, hindert dit des te meer. Zijne boomen zien er zeer onbevallig en lomp uit, en zijne luchten zijn hard en klittig.

Onze vermaerde Landgenoot HOGARTH kan niet welvoegelijk in eene naemlijst van Graveerders over-

overgeslagen worden, en men kan hem echter onder geen één der voorgaende klasſen betrekken, dit is de reden dat ik hem hier achter aen voege, en niet eerder van hem geſproken heb.

De werken van dezen Meeſter zijn vol van ware, en over 't algemeen wel beſtuurde, grappigheid en ſchertzerij. Dezelve zijn verwonderlijk, ſchoone zedelesſen, en lieden van allerleijen ſmaek kunnen er overvloedige ſtof van vermaek en leering in vinden, 't welk een bewijs is dat zij waerachtige naervolgingen der natuure zijn. Ook kan men dezelve aenmerken als ware afbeeldingen en geloofwaerdige gedenktekens van de zeden, gebruiken, en wijze van kleeding en opſchik des tegenwoordigen tijds. Indien er eene ſoortgelijke verzameling van gedenkſtukken uit ieder Tijdperk der Britſche geſchiedenis voorhanden was, zoude dezelve al eene zeer vermakelijke tijdkorting kunnen verſchaffen. — In hoe verre de werken van HOGARTH een beoordeelend onderzoek kunnen doorſtaen, zal het onderwerp der volgende overwegingen zijn.

HOGARTH was zelden in verlegenheid wegens het Ontwerp. Hij bezat eene vrugtbare vinding en een regtmaatig oordeel. Zelden brengt hij een onnatuurlijk of oneigenaertig voorval in zijne ontwerpen, en zelden ſlaet hij iets over van 't gene er eigenaertig bij behoort. Niemand kan een geval beter vertoonen, of het in alle zijne omſtandigheden duidelijker en verſtaenbaerder voor oogen ſtellen,

len, dan hij. Men moet echter bekennen dat zijne genie alleen voor lage en gemeenzame onderwerpen geschikt was. Nimmer verhief zij zich boven de voorvallen des gemeenen leevens, en zodanige onderwerpen, welke in haren aert verheven waren, of die wegens de Oudheid of andere omstandigheden eene zekere verhevenheid vorderden, waren buiten haer bereik.

Op zijne zamenstelling valt niet veel te roemen. Derzelver gebreken zijn in veele van zijne prenten zo groot, dat daer uit duidelijk blijkt, dat hij van alle de grondregels dien aengaende, onkundig moet geweest zijn, en als wij eens een fraeije groep bij hem ontmoeten, mogen wij wel vaststellen, dat zulks louter toevallig zij. In een van zijne kleine werken, *De luije Leerjongen* genaemd, is het gedrang, of de opeenhooping der beelden zo fraei behandeld als men zelden ergens vind; en indien de Gerechtsdienaers niet op eene lijn, en wat lager in het stuk geplaetst waren, zo, dat zij met de kar een piramidale groepvorm gemaekt hadden, dan had deze zamenstelling onverbeterlijk geweest: en ondertusschen is de eerste prent van dit eige werk een zo treffend voorbeeld van eene slegte zamenstelling, dat het onbegrijpelijk is, hoe een kunstenaer, welke maer eenig denkbeeld van een schoone groepvorm heeft, zoude kunnen toelaten, dat zulk eene slegte ordonantie, onder zijnen naem, in 't licht kwam.

Ten

Ten opzichte van de *verdeeling van het licht* was HOGARTH even min kundig als in de zamenſtelling. In zommige ſtukken heeft het eene goede werking, als bij voorbeeld, in de evengemelde regtsoefening, en indien dezelve, in de regt- en linkerhoeken, wat ſtilder gehouden was, zo zoude het licht over den voorgrond zeer ſchoon verdeelt geweest zijn, en er zoude een aertig ſlaeuwer licht op een gedeelte van de toekijkers gevallen zijn. Doch in de meeste zijner prenten is het gebrek aen uitwerking zo klaerblijkend, dat het geen twijfel wegens zijn gebrek aen goede regels in dezen overlaet.

Ook was HOGARTH verre van een meester in het tekenen te zijn. Hij was wel volmaekt kundig in de muskels en ontleedkundige werking van het hooft en de handen, maer zijne ſtompen zijn veeltijds ſlegt gevormt, en de leeden zitten 'er niet goed aan vast. Ik houde hem in alle opzichten voor een ſlegten tekenaer, zonder nu noch eens te ſpreken van de bijzondere ontleedkundige keurigheden of van de verhevenheid en ſraeiheid van een omtrek; want van deze had hij in de daed geen de minſte kennis, ook komen dezelve in zodanige ontwerpen als de zijne waren, niet te pas: doch niet tegenſtaende dit alles, is er echter zo veel leven en beduidenis in zijne beelden, dat het gezicht voldaen blijſt, hoe geneigt wij ook mogten zijn, om op de gebreken te letten.

Men had mogen verwachten dat de Aucteur van

van de *Analijſis of Baautij* (namelijk HOGARTH) ons meerder voorbeelden van *bevalligheid* zoude gegeven hebben, dan wij in zijne werken vinden; 't welk een ſterk bewijs is, dat de beſchouwelijke kennis eener zaek, en de bekwaemheid om dezelve uit te oeffenen, niet altoos gepaerd gaen. De onderwerpen van HOGARTH verſchaften hem natuurlijker wijs veele gelegenheden om bevallige ſtanden aen zijne beelden te geven; en echter vind men hier van weinige voorbeelden in dezelve. Doch met voorbeelden van *Schilderachtige bevalligheid* is zijn werk overvloedig voorzien.

De kracht van HOGARTH's genie beſtond voornamenlijk in de uitdrukking en in deze kan men hem niet te hoog roemen. In ieder deel of wijze der zelve is hij waerlijk uitmuntend. Hij was doorleert in de werking der hartstogten en driften, en in de wijze, waer op dezelve zich in ieder deel van het menſchelijk geſtel vertoonen: en hij bezat teffens de zeldzame kunst van zijne denkbeelden, zo duidelijk als hij hen zich zelven voorſtelde, in zijne beelden over te brengen. Ook wist hij de bijzondere trekken, welke ons veeltijds de geaertheid der menſchen op hun gelaet afſchildert, uitmuntend uittedrukken. Alle zijne hoofden zijn volmaekt naer de natuur gevormt: en dit is de oorzaek van die ontelbare verſcheidenheid, welke men overal in zijne werken vind, en dat *zijne* hoofden zo zeer onderſcheiden zijn van die ſtijve onnatuurlijke *caricatures dier meesters*, wel-

ke zich somtijds vermaekt hebben, met een aental denkbeeldige tronien bij elkander te plakken. Zodanig zijn, bij voorbeeld, de hoofden van SPANJOLET, welke, hoe fraeij ook uitgevoerd, duidelijk blijken geen oorsprongelijk voorbeeld in de natuur te hebben; daer die van HOGARTH in tegendeel, een verzameling van ware naturelijke bijzonderheden zijn. De *Oxfords Heads*, de *Phisicians arms*, en sommige van zijne andere stukken, behooren inzonderheid tot dit zonderlinge soort; en hoewel dezelve de vrugten van eene slegt geaerte spotternij zijn, zo bevatten zij echter ware grappigheid, en geven meer vermaek dan die van SPANJOLET, dewijl zij volkomen natuurlijk zijn, maer vermids zij eene verkeerd bestuurde scherts bevatten, zijn zij ook veel minder onschuldig. Doch die bijzondere soort van uitdrukking, waer in HOGARTH mogelijk nog het meeste uitmunt, bestaet in het wel treffen van die bijzonderheden, zo van wezenstrekken als gebaerden, welke het belachlijke van ieder beroep uitmaken, en daerom over 't geheel characterizerend zijn. Zijne Advokaten, zijne Bedienaers der Begravenisen, zijne Pleitbezorgers, zijne Woekeraers, kan men alle hier door onderkennen. In een woord een ieder, die de belachlijke houding, welke aen zijn beroep bijzonder eigen is, wil leeren kennen, kan dezelve in de werken van dezen Meester ontdekken.

De uitvoering van HOGARTH is zeer geschikt voor zijne onderwerpen, en voor dien smaek, waer in hij

hij dezelve behandeld. Hij etste zeer geestig, en maekte nimmer een nodeloze trek. Ik, voor mij, schat zijne eigen geëtste werken veel hooger dan die uitvoerige prenten, tot welke hij andere Graveerders gebruikt heeft. Want daer het doen werken van licht en bruin niet tot zijne talenten behoorde, en daar dit de voornaemste uitmuntenheid der uitvoerigheid is, zo is zijn eigen ruwe manier zekerlijk verkieslijker dewijl in dezelve meerder van de kracht en geestigheid zijner uitdrukking gevonden word. Zijne manier behaegt mij in geene zijner prenten zo zeer als in eene kleine prent van een hoek eener schouwburg. Daer is altoos veel meerder geest in werken van dezen aert, wanneer dezelve in het volle vuur der verbeelding voortgebragt zijn, dan er immer, door de koele en bedaerde naeuwkeurigheid en netheid eener bewerkte graveering, in gebragt worden kan: en indien alle zijne werken in dezen smaek behandeld waren, zouden dezelve, met bijvoeging van eenige weinige verbeteringen in de zamenstelling en de verdeeling van het licht, eene veel waardiger verzameling van prenten uitmaken, dan dezelve nu zijn. *De Leevensloop van een Ligtmis*, en sommige van zijne andere werken, zijn door hem zelf, beide geëtst en gegraveert: dezelve zijn zeer goed uitgevoerd, doch het blijkt duidelijk dat hij hen voor prenten om agter glazen te zetten geschikt heeft: maer indien hij hen alleen gemaekt hadt om aen een kunstkundig

oog te behagen, zouden zij ongetwijfeld meerder voldaen hebben, wanneer zij enkel geëtst, en niet met het graveerijzer opgemaekt waren; alleen eenige toetzen in eenige zeer weinige plaetsen uitgezondert. Ook zoude het gebrek aen werking, het welk in zijne uitvoerig opgemaekte prenten zo sterk plaets heeft, en zo onaengenaem is, dan minder in 't oog geloopen hebben.

IV. HOOFDSTUK.

AANMERKINGEN

OVER EENIGE WEINIGE BIJZONDERE PRENTEN, UIT DE ONDERSCHEIDENE KLASSEN VAN ZAMENSTELLING, TEN EINDE DE REEDS GEMAEKTE WAERNEMINGEN OP TE HELDEREN.

DE OPWEKKING VAN LAZARUS DOOR BOLSWAERD.

Ten opzichte van het *Ontwerp* heeft deze Prent groote verdienste. Het tijdpunt is zeer verſtandig verkoren. Het is een punt dat invalt in het tijdverloop, dat er tusſchen het eerſte bevel, *Lazarus kom uit*, en het tweede, *Ontbind hem en laet hem gaen*, plaets gehad heeft. De ontzetting en verbaesdheid der twee Zusters is eenigermate bedaerd, en de nu ſterkst werkende aendoening, is de dankbaerheid, welke zich door loſzeggingen openbaert.

Een der bijſtanders zegt tegen den nog bedwelmden man, „ dat is uw Zuster." Hij zelf, zijne verſtrooide denkbeelden verzamelende, richt zijne dankbaerheid tot Christus. Jeſus richt de zijne hemelwaerts. Tot dus verre is het *Ontwerp* goed. Maer waer toe dienen die niets betekenende beelden ter regter en linkerhand? Sommige van hen ſchijnen geen de minſte betrekking tot het geval te hebben. Het is waer, twee der voornaemſten zijn er als Graſdelvers ingevoerd; maer zelf in die hoedanigheid komen zij er niet te pas, want ons word verhaeld dat *de plaets een ſpelonk* was, en dat er *een ſteen opgelegd* was. Wanneer het Onderwerp, 't welk den Schilder moet voorſtellen, armoedig is, dan moet hij zijne groepen zo goed zamenſtellen als hij kan, maer hier heeft geene armoede plaets. De Schilder kon hier zeer eigenaertig, in de plaetſe der Graſdelvers, ſommigen van de Phariſeeuwſche partij, de daed boosaerdiglijk begrijnzende, ingevoerd hebben. Ons word verhaald dat er zoodanige tegenwoordig waren; en daer dezelven in het geval eene opmerkelijke rol hebben, behoorden zij niet, gelijk geſchied is, agter af, onder het bijwerk van het ſtuk, geplaetst te zijn.

De *Zamenſtelling* is meest al onberispelijk. De voornaemſte groep is zeer fraei geſchikt; zij opent zich zeer ſchoon, en ieder deel is zichtbaer. Ook is zij even ſchoon, als men haer in 't verband met

de

de beelden ter linkerzijde beſchouwt. — Het *Licht* is flegt verdeeld: hoewel de beelden geſchikt waren om er de allerſchoonſte uitwerking van te ontvangen: alles ſchittert even ſterk. Het had beter geweest, indien al de beelden op den verheven grond aen de regterzijde ſterk overſchaduwt waren. De uitgeſtrekte arm, het hooſd en de ſchouder van den Grafdelver konden kantig gedaegd zijn. Er moest een weinig meerder licht op het voornaemſte, en een weinig minder op het knielende beeld vallen, en de overige beelden ter linkerhand moesten ſtil gehouden zijn, dan zoude het licht op de voornaemſte groep zeer ſterk verzameld en trapsgewijze verflaeuwt zijn.

De Beelden op zich zelven zijn over 't algemeen goed. Doch het voornaemſte is niet zo voortreffelijk als men wel zoude wenſchen; deszelfs character voldoet niet volkomen; ook heeft de regterarm eene verdraeide houding, zo dezelve al niet miskend is, en het geheele beeld wordt door de kleedij onaengenaemelijk belemmerd. — Lazarus is zeer fraei: de tekening, uitdrukking, en bevalligheid van het beeld, zijn alle goed. — Het knielende beeld geeft eene goede tegenwerking aen de groep. — De Grafdelvers zijn beide verwonderlijk fraei, en het is jammer dat dezelven niet dan onnutte en belemmerende bijvoegzels zijn.

De *Tekening* is goed, doch in de muskels van de

borst des Grafdelvers aen de regterhand fchijnt iets mistekend te zijn ; ook zijn in 't algemeen de handen van alle de beelden gedwongen en verdraeid, en weinige derzelven hebben eene natuurlijke houding.

De *Manier*, welke enkel graveeren zonder eenig etfen is, is fterk, duidelijk en uitdrukkend.

DE DOOD VAN POLYCRATES DOOR SALVATOR ROSA.

Het *Geval* is wel voorgeſteld: ieder deel is volkomen aen het Onderwerp verbonden, en behoorlijk aen het zelven ondergeſchikt.

De *Schikking* is behaegelijk. De vinding van de eene groep in de andere te doen vallen is zeer aengenaem; doch de Groep-vorm zoude nog veel ſchooner geweest zijn, indien een ladder met een beeld op denzelven, een lugtige laplijwaed, een ſtandaert, of eenig ander voorwerp, ter linkerzijde van het kruis geplaetst ware, om die ſtijve ledigheid, welke door de vorm van den regthoek veroorzaekt word, te vullen, en de pyramidale vorm dus volkomener te maken. De groepen zijn ieder op zich zelven eenvoudig en fraei, maer die van de drie beelden te paerd is in de daed flegt. Eene rij van hoofden mishaegt altoos.

De *Houding* is zeer gering. Het ſtuk is overal te plat; dit had men kunnen voorkomen door een weinig meerder kragt op den voorgrond te brengen, en de lucht lichter te houden.

Het *Licht* is zonder eenig oordeel verdeeld. Mogelijk had men het kunnen verbeteren, indien de groep

van den op zijn ſchild rusteden Soldaet in de ſchaduw gehouden, en alleen hier en daer op de kanten wat verlicht was. Deze ſchaduw langs of over het ijzer van de ſpiets des Soldaets heen vallende, had zich over een groot gedeelte van den voorgrond heen kunnen ſpreiden, waer door men eene kloeke ſchaduw-partij zoude gekregen hebben, om het licht van de in 't midden geplaetſte groep op te wegen. De lager geplaetſte beelden van de groep der drie Ruiters kon men een middeltint gegeven hebben, en hier en daer een ſterke toets; en de bovenſte beelden van deze groep kon men zo veel licht gegeven hebben, als noodig was om hen uit den agtergrond te redden. — Ook zijn er in de lucht eenige lichten, welke beter weggenomen waren.

Wat de Beelden, ieder op zich zelven beſchouwd, aengaet, dezelven zijn, bijna zonder eenige uitzondering, goed. Men zal indedaed maer zelden in een ſtuk, waer in zo groot een aental beelden komen, zo veele goede beelden aentreffen. De jonge Soldaet die op zijn ſchild leunt, de andere beelden van die groep, de wijzende Soldaet in het midden van het ſtuk, en het beeld agter hem de handen opſteekende, zijn alle ten uiterſte fraei en bevallig. De verder afſtaende beelden zijn ook ſchoon. In alle de aenſchouwers is de uitdrukking zeer treffend. De eene is meerder en de ander minder aengedaen, doch alle vertoonen eene zekere mate van aendoening. — Egter zijn alle de beelden niet onberispelijk. *Polycrates* hangt zeer on-

ongevallig op zijn kruis: zijn gantſche Lichaem is door evenwijdige liniën en regte hoeken zamengeſteld: de trekken van zijn gelaet drukken zijn pijnlijk zieltogen zeer wel uit; maer zijne beenen zijn niet eevenredig aen zijn lijf. De drie laege beelden van de groep der Ruiters bezitten weinig ſchoonheid. Ook is die Ruiter welke het naeste van de drie naer het kruis ſtaet, ſtijf en onbevallig, gelijk ook zijn Paerd. SALVATOR ſchijnt niet de minſte kennis van de evenredigheid en ontleedkunde van dit dier gehad te hebben. In de daad die gantſche hoek van deeze Prent deugd niet, en ik twijfel of de Zamenſtelling er niet bij gewonnen zoude hebben, indien dezelve weggelaten was.

Het Landſchap is wonderbaerlijk wel geſchikt voor het onderwerp. De brokkelagtige rots, boven op met ruigt en kreupelbosſch bewaſſen, en over zijne geheele agterwaerds wijkende zijde gelijkelijk overſchaduwt, is op zich zelven een behaeglijk voorwerp: en verſchaft den beelden eenen uitmuntenden agtergrond.

De *Uitvoering* is in deze prent gelijk aen die der andere werken van SALVATOR.

DE

DE TRIOMF VAN SELENUS DOOR PIETRO TESTA.

P. TESTA ſchijnt in dit fraeije Meesterſtuk, indien men iets van deszelfs grootſche gedachten kan begrijpen, de dronkenſchap te willen beſpotten en ten toon ſtellen.

Het *Ontwerp* is volmaekt. *Silenus* is in 't midden van het ſtuk geplaetst, houdende een klimop krans in zijne hand, en ondersteund door zijn gevolg, met al de pracht van onbeſchoſte aenzienlijkheid. Eene bende van Bachananaliſche rinkinkers danst voor hem henen; ſommige derzelven zo als zij door de Poëten beſchreven worden.

— — inter pocula læti,
Mollibus in pratis, *unctos ſaliere perutres.*

Onmatigheid, Ongebondenheid, en Vuile lusten volmaken het zedeloos Feest. In 't verſchiet ziet men den Tempel van Priapus; en digt bij eenen aen de ontugt toegewijden berg, zijn eenige Nimfen en Saters. In de lucht zijn de Maen en Sterren voorgeſteld, als of zij de Zon te rug wilden ſtooten, waer door aengeduid word, dat zulke rinkelroojèrijen, als hier verbeeld worden, het daglicht ſchuwen.

De *Schikking* heeft minder verdienſte, doch is ech-

echter niet onbehaeglijk. De groep ter regterhand van *Silenus* en de onderſcheidene deelen derzelve zijn zeer goed geſchikt: maer de danſende groep aen de andere zijde is gedrongen en misvormd. De Schikking zoude zich mogelijk beter vertoond hebben, indien een ſierlijk verhemelte boven *Silenus* waer gehouden geweest. Dit zoude gantsch geen onvoegſaem bijwerk geweest zijn, en het zoude, door de punt der pijramide boven het voornaemſte beeld te vormen, meerder welſtandigheid en verſcheidenheid aen het geheel gegeven hebben.

Het licht is ten opzichte van ieder bijzonder beeld wel zeer ſchoon: doch zodanig een licht werkt eveneens, als wanneer een ſchilderij bij het kaerslicht beſchouwt word. Ieder beeld, waer bij de kaers gehouden word, ſchijnt dan wel een goed licht te hebben, doch in ſtede dat dit licht het *geheel* zoude doen *werken*, geeft het ſlegts een opvolging van *lichtvlakken*. En waerlijk het licht is hier niet alleen ſlegt, maer ook tegen alle regels ſtrijdig verdeelt. Het bovenſte gedeelte word door een anderen dag verlicht dan het benedenſte gedeelte gedaen word, zijnde de valling van het licht in het eene gedeelte vlak ſtrijdig met die in het andere. Indien men he· zoude willen verbeteren, zoude het misſchien best zijn, de Zon geheel weg te laten, en haer alleen door haere zinnebeelden als naderende te vertoonen. De Luchtbeelden moesten over 't geheel maer op de kanten verlicht worden, en konden

zo blijven als zij zijn. Het beeld van den Regen, dat onder de Maen is, moest geheel in de schaduw zijn. Ook moest de Beer en het hoofd van den Leeuw zich stilhouden. Dus zoude het gerammel in de luchtbeelden weggenoomen zijn. *Silenus* en zijn gevolg kon door een vrij sterk toorslicht, dat door de dansende beelden gedragen wierd, verlicht zijn. Dan zoude het licht op de voornaemste groep ten naestenbij vallen, gelijk het nu doet. De overige beelden moesten door een tusschentint stil gehouden worden. Deze soort van verlichting zoude natuurlijk eene donkerheid over den agtergrond verspreid hebben welke een zeer goede werking gedaen zoude hebben.

Wat de beelden ieder in 't bijzonder betreft, deze zijn zo volmaekt naer de regels der kunst en in zulk eenen eenvoudigen smaek ontworpen, zo fraei getekend, en alle hunne standen zo bevallig, dat indien ik verpligt was een Prent uit te kiezen tot een voorbeeld van alle de schoonheden, welke in enkelde beelden kunnen gebragt worden, ik bijna in ververzoeking zoude zijn om aen deze de voorkeur te geeven.

De treffendste voorbeelden van eene keurlijke tekening vind men in het voorname beeld, in de beenen van het beeld, dat het zelve ondersteunt, in die van het dansende beeld met de pijpen, in de man en de vrouw agter den *Centaurus*, in het beeld in de wolken 't welk zijne regterhand over de knie-

knieën heeft, in Apollo, en in dat zo ſtout verkorte beeld van het teken van den Steenbok (*)

Voorbeelden van *Uitdrukking* zijn hier meenigvuldig. De ſtomdronken *Silenus*, welke alle vermogen van zelfbeſtuur verloren heeft, vertoont zulk een leevenloos gewigt en zulk een volſtrekt gemis van veerkracht, dat ieder van zijne leden, 't welk niet ondersteund word, wegzinkt door deszelfs eigene zwaerte. Ook is die week- en ſlapheid, waer door zijn opgezwollen lichaem, even gelijk een ſlijkpoel, den indruk van iedere drukking behoud, in zijne houding zeer krachtig uitgedrukt. Het beeld, dat hem ondersteund, drukt de zwaer- en moejelijkheid van dat bedrijf zeer krachtig, in de werking van iedere muskel, uit. De danſende beel-

(*) Dit beeld is geen teken van den Steenbok, maer van den Schutter. Het is *een Centaurus*, welke een boog dreigt af te ſchieten; en hoewel de boog hier vergeten ſchijnt te zijn, is de houding van het beeld echter volkomen zodanig als iemand, die een boog affchiet. Ook volgt dit beeld op dat van het *Schorpioen*, 't welk het ook in den rang der Hemelstekenen onmiddelijk voorgaet. Dit beeld van den Schutter komt hier zeer gepast, en verbeeld niet onduidelijk de ſtraf, die het misdrijf najaegt en dreigt, gelijk de angel in den ſtaert des *Schorpioens*, de naweeën der dronkenſchap en ſnode lustopvolgingen te kennen geeft. Het woord *Steenbok* is hier en in de volgende paragraaf waarſchijnlijk een ſchrijffout en moet *Schutter* zijn.

beelden zijn alle ſterk gecharacteriſeerd. Ook hebben de ſtootende beelden in de lucht zeer veel uitdrukking, en boven al den dreigenden Steenbok (*Schutter*) (*), welke zich vertoont als of hij een boog ſpande.

Wat de *bevalligheid* betreſt, ieder beeld, ten minſten ieder der voornaemſte beelden is bevallig, uitgezonderd alleen dat beeld, 't welk met zijne beenen, op den grond, legt te ſtooten of te ſchoppen. Doch de ſterkſte voorbeelden van bevalligheid vinden wij in het danſende beeld met de pijpen, in de man en vrouw agter den *Centaur*, (welke waerſchijnlijk Bachus en Adriadne verbeelden) en in den Jongen, die op den grond legt.

Aangaende de *Uitvoering* ontmoeten wij zelden een voorbeeld, waerin dezelve in grooter volkomenheid gevonden word, ieder hooſd, ieder muskel, ieder uiterſt deel is verwonderlijk geestig behandelt. Zelfs het bijwerk is fraei behandelt, en de pijnboomen, die den agtergrond verſieren, zijn met zo veel ſmaek en netheid getekent; als of het landſchap de eenige ſtudie des kunſtenaers geweest ware.

(*) Zie de voorige aenmerking.

HET

HET PORTRET VAN DEN HERTOG VAN SCHOMBERG DOOR SMITH, NAER KNELLER.

KNELLER was zeer wild in zijn ſchilderen, zelfs als hij zich toeleide om uit te munten. Zijn Portret van Koning *Willem* te paert, op *Hampton-court*, is een zeer ſlegt ſchilderij. De zamenſtelling is ſlegt, het koloriet kakelbont, en het geheel zonder werking; ook is 'er naeuwelijks één goed beeld in het gantſche ſtuk. De zamenſtelling van het ſtuk dat wij voor ons hebben, is veel behaeglijker, ſchoon de werking van het zelven niet veel beter is. Een beeld dat te paerd zit is hoe men het ſchikt, een moeijelijk onderwerp, want de pooten van het paert zijn altoos hinderlijk in het groepen. Het is waer VAN DIJK heeft Koning *Karel de eerſte te paerd* zeer oordeelkundig behandeld, en RUBBENS heeft te *Hampton-court*, een treffelijk ſchilderij van den Hertog van *Alva* gemaekt, hoewel het paerd mistekend is. In de Prent die wij voor ons hebben, zit het beeld bevallig en deftig, maer het paert is geen Bucephalus, het heeft ſlegts het character van een afgerigten pasganger. De doornſtruik welke bij den knods des Hertogs opſchiet,

komt daer heel onvoegzaem en breekt de zamenstelling, die reeds te veel gebroken is, nog verder. De uitvoering is doorgaens uitmuntend, en niet tegenstaende sommige partijen bijna te klein zijn voor de zwarte kunst zo heeft SMITH haer echter al haere kracht gegeven.

DE

DE ZWARTE KUNSTPRENT VAN REMBRANDS JOODSCHEN RABBI, DOOR PETHER.

Het character van dit Portret, is dat van een barsch hoogmoedig man, vol verbeelding van zijne eigene waerde. De hoedanigheid van *Rabbi* is waerschijnlijk verdicht, maer het character is zekerlijk naer 't leeven getekent. Het heeft eene groote deftigheid, 't welk in een ſtuk van REMBRAND eene groote bijzonderheid is. In de prent is deze deftigheid volmaekt wel uitgedrukt, gelijk ook die veerkrachteloze logheid des ouderdoms, welke zo natuurlijk in 't origineel afgemaeld is, als dezelve wel gevolgt is in de kopij. De drie lichten welke even wijd van elkander ſtaen, te weten een op het hoofd, een op het ſieraed, en een op de hand, ſtaen ongevallig, en hoewel dezelven in de prent niet konden weg gelaten worden, ware het echter verſtandig geweest indien de twee laetſte wat ſtilder gehouden waren. — Wat aengaet de uitvoering. Ieder deel is met de uiterſte zagtheid en keurigheid geſchraept. De muskels zijn rond en poeſelig, en derzelver groeven en ploojingen, welke in eene oude tronie zeer zichtbaer zijn, zijn zeer goed uitge-

drukt. Het is moejelijk zulk eene verſcheidenheid van tuſſchen tinten en ſmeltende lichten na te volgen, en echter zijn dezelven zeer teer en malsch behandeld. De losheid van den baerd is meesterlijk, de handen zijn volmaekt die van een oud en vet man; de barſche oogen zijn vol leeven, en de neus en mond verwonderlijk fraei getoetst. De van een ſcheiding der lippen op de eene en de zamenſluiting op de andere plaets, zijn charactertrekken, welke zeer wel naergevolgt zijn. De vouwen van den Tulband en de dunheid van deszelfs ſtof zijn zeer fraei. De Tabbaerd is omſtreeks den ſchouder ſlegt en zonder verſtand behandelt, doch dit is de ſchnld van den ſchilder. In een woord, als wij deze fraeje Zwarte kunstprent met aendacht beſchouwen, moeten wij bekennen, dat geen gegraveerde prent dezelve in zachtheid en malſche teerheid kan evenaerden.

DE

DE GEJAEGDE WOLF DOOR HONDIUS.

Hoewel de *Zamenſtelling*, in deze kleine prent goed is, zo is er echter te veel eenzelvigheid in de rigting van de lijven der onderſcheidene ſoorten van dieren. Ook is de groep te veel gebroken en ontbeert die vastheid welke zij noodig heeft om een partij te maken. De zichteinder is nu te hoog, maer indien de aflijning der prent hooger genomen was, dan was dit verholpen geweest. De rijzende grond boven het hoofd van den wolf was voldoende geweest voor het verſchiet, echter is de Rots, welke nog hooger rijst, zo ſchoon getoetst, dat het jammer zoude zijn indien men dezelve weg deed. Het licht is zonder eenig oordeel verdeeld. Mogelijk had het verbeterd kunnen worden, indien alle de tusſchenwijdtens tusſchen de pooten en koppen der dieren ſtil gehouden waren, en de ſchaduw onder het jonge Hert en den gewonden Hond zeer ſterk gemaekt was: dit had de beelden ſtout doen uitkomen, en zoude, zelfs zonder eenige verdere verandering, eene goede uitwerking gegeven hebben. —

De *Tekening* is niet zonder gebreken. De pooten en het lijf van den gewonden hond zijn onnaeuwkeurig: ook ſtaet de aenvallende hond niet vast op deszelfs regter poot. — Wat de *uitdrukking* betreft, hierin vertoont zich HONDIUS in zijne volle kracht. De uitdrukking zo van den gewonden Hond als van den Wolf, is verwonderlijk, doch die van den aenvallenden Hond is de ſtoutſte en meesterlijkſte naervolging der natuur. In deszelfs houding ſchijnt iedere ſpier en zenuw ſtuipachtig geſpannen, en zijn kop is een meesterſtuk van dierlijke woede. — Wij moeten hier echter bijvoegen, dat het gedoode beest zo ſlegt gecharacteriſeert is, dat men ter naeuwer nood zien kan wat het is. — De *uitvoering* ſtemt overeen met de uitdrukking. Dezelve is net en uitvoerig, doch men ziet in iedere toets de geest van den Meester doorſtralen.

DE

DE VYFDE PRENT UIT HET WERK VAN K. DU JARDYN.

Het ontwerp, hoewel niet zeer verheven, is zeer fraeij De twee Honden die, na de vermoeijing van den morgenſtond, op den middag leggen uit te rusten, het gereedſchap tot de Vogeljagt, de zo aertig bedachte heg met loop gaten, alles ſtemt met elkander overeen en geeven ons op eene aangename wijze bericht van de bedrijven van dien dag. — De *Zamenſtelling* is ſchoon, doch had nog beter geweeet, indien nog een anderen hond, of een ander welvoegend voorwerp in de ledigheid van den linkerhoek geplaetst was: waer door de groep van de honden eenen beteren vorm zoude verkregen hebben. De netten en ander tuig tot de Vogeljagt, zijn verſtandige bijvoegſels, en maken met de honden een behaeglijke groepvorm. De heg voegt 'er nog eene andere pijramidale groepvorm bij, welke nog fraeijer geweest zoude zijn, indien de linkerhoek van het riet een weinig hooger geweest ware. — Het *Licht* is wel verdeeld, doch er is wat te weinig ſchaduw in het ſtuk. De agterſte Hond en het agterſte gedeelte van den voorſten Hond konden wel een weinig overſchaduwd zijn. — De *Tekening* en *uitdrukking* zijn volmaekt na tuurlijk, en de uitvoering fraeij en meesterlijk.

DE TOBIAS VAN WATERLOO.

Het landſchap, 't welk ik beooge is eene prent in de hoogte, en een van de grootſte formaten welke deze meester immer gebruikte; haere hoogte is omtrent twaelf en hare breete tien duimen. Op den voorgrond ſtaet een Eiken boom die de prent van den eenen hoek tot den anderen in de ſchuinte beſlaet. De Tweede grond beſtaet uit een rijzigen grond die aen eene van boven met ruigt begroeide Rots verbonden is. De Eik en het ruigt van de Rots maken een opening of doorzicht, door 't welk men een uitgebreid gezigt over het land verkrijgt. De Beelden, welke beſtaen uit een Engel, Tobias, en een Hond, vertoonen zich als afklimmende van eenen Heuvel welke door den grond agter den Eik gevormt word. Uit deze beſchrijving kan men deze Prent volkomen uit de anderen onderkennen. — De *zamenſtelling* derzelve is zeer behaeglijk. Doordien de boomen op den voorgrond zich over het bovenſte gedeelte der Prent uitſpreiden en naer den grond ſchuins als tot een punt afloopen, verkrijgen zij daer door den fraeijen vorm van eene omgekeerde pijramide, welke bijzonderlijk in de boomen veeltijds eene fraeije uitwerking heeft. De hellende

vlak

vlakte waer op de beelden ſtaen is aertig gebroken, en maekt eene goede tegenwerking met den even gemelden vorm. De Rots is bijna regtſtandig en de agtergrond loopt omtrent gelijk met den zigteinder. Dit alles veroorzaekt zoodaenig een zamenvoeging van fraeije en tegenwerkende linien of ſtrekkingen dat het Geheel daer door zeer behaeglijk word. Indien men ergens een gebrek zoude vinden dan zoude het moeten zijn in de eenzelvigheid der Rotſen, in welker gelijkwijdige linien geene verſcheidenheid is en die gemaklijk hadden kunnen gebroken worden. —— De *Houding* is zeer wel in acht genomen. De tweede en derde grond zijn beide zeer verſtandig behandelt. —— Het *Licht* is wel verdeeld. Om het zwaermoedige te vermijden is op den top en op den ſtam van den boom eenig licht gebragt, doch zo dat het zich natuurlijk ſtil houd Hier op volgt een ſchaduw partij welke zich over den tweeden grond heen ſpreid, en over het water blijft voortgaan. Het Licht valt met eene ſterke flikkering op den grond van de Rots, en maekt dat de Lichtpartij geheel blijft, en genoegzame kracht heeft. De boomen, het ruigt, en het bovendeel van de Rots, zijn zeer goed, in een tuſſchentint gebragt. De werking van het landſchap in het verſchiet zoude misſchien beter geweest zijn, indien alle de Lichten die er op vallen ſtil gehouden waren, uitgenomen een kantig Licht, 't welk zeer natuurlijk op de ſtad en den rijzigen grond waer op dezelve ſtaet, vallen

kon. De *Uitvoering* is overtreffend ſchoon. Geen Kunstenaar heeft een beter manier om een Boom natuurlijk voorteſtellen, dan WATERLOO, en die boom, welke wij hier voor ons hebben, is een der beste welke hij immer gemaekt heeft. Wij hebben deszelfs vorm alreeds beoordeelt. De ſtam en de takſchieting is even ſchoon. De meijing is overmeesterlijk. Zulk eene vereeniging van kracht en losheid ontmoet men zelden. De uiterſte takken zijn zeer teer behandeld, en de ſterkſte licht-partijen komen uit tegen even ſterke ſchaduw-partijen, en des niettegenſtaende is de zachtheid bewaert. De voorgrond is zeer rijk; en de geheele Prent, en ider deel van dezelve, is in de daed vol kunst, en teffens vol natuur.

DE DOORBRAEK VAN DEN DYK BY COEVERDEN DOOR ROMEIN DE HOOGE.

Dit Landſchap is Hiſtoriesch, en daer door in deszelfs aert en character zeer verſchillent van het voorgaende. WATERLOO's oogmerk was alleen een fraei Schilderij te maken, en hier toe kon hij zijne verbeelding door de gantſche natuur laten heen weiden, en uit dezelve bijeenzamelen het gene hem behaegde. De beelden die hij in zijn ſtuk bragt, dienden alleen om het te verfraeijen, maer behoorden 'er niet noodzakelijk toe: eenige andere beelden konden even goed aen dit oogmerk beantwoord hebben. Maer DE HOOGE was aen veel naeuwer regels bepaelt. Hij moest eene *Landſtreek* aftekenen, en eene *Gebeurtenis* voor oogen ſtellen. Deze *Landſtreek* is het omleggende land van Coeverden, (een Stad gelegen in het Land van Drenthe) met een gezigt van dien uitgeſtrekten dijk, welke den Biſchop van Munster, in het jaer 1673, met groote kosten opwierp en verſterkte, ten einde de Stad onder water te zetten. De *Gebeurtenis* is de doorbreeking van dezen Dijk welke door het geweld van eenen zwaren ſtorm op drie plaetſen door-

doorbrak. Het Onderwerp was groot en moejelijk te behandelen, doch de Kunstenaer heeft 'er zich meesterlijk in gekweeten. —— De Stad Coeverden maekt het verschiet uit. De Landstreek is geheel met water overstroomt. De Lucht is woest, gelijk zij zich in een woedende storm vertoont; en de dijkbreuken vertoonen zich in alle haere ijslijkheid. —— De zamenstelling is, in het verschiet, en in de midden partijen, zo wel geschikt, als een zo uitgestrekt onderwerp toelaet. Hoe zeer een hooge zigteinder altoos onaengenaem is, zo was dezelve hier echter noodzakelijk, om een duidelijk gezigt van het geheel te kunnen geeven. —— Het *Licht* is ook in goede partijën over de afgelegene gedeeltens verspreid. De Uitdrukking in de beelden en inzonderheid in de paerden is zeer sterk: die welke de voerman omtrekt, ten einde de ijselijke kloove welke voor hem is, te ontwijken, vertoonen de grootste wildheid, welke de vrees en schrik in die dieren te wege kan brengen; en dit geheele tooneel van verwoesting, gelijk ook de verschrikkelijke verwarring welke in ider gedeelte van hetzelve plaets heeft, is indedaed verwonderlijk natuurlijk afgebeeld. — De Uitvoering is goed, doch staet niet gelijk met die in vele andere van DE HOOGE's werken. —— Ook kan men hier bijvoegen dat de vorm dezer Prent liegt is, een weinig meerder lengte had ons een veel uitgebreider denkbeeld gegeven en de Stad was beter, en niet zo net in 't midden

ge

geplaetst geweest. — Doch het grootſte gebrek heeft plaets in de onevenredigheid en kleinheid van den voorgrond aen de regter zijde, De Geest des Meesters welke zich anders, het gantſche ſtuk door, even krachtig vertoont, ſchijnt hier te verflaeuwen. En echter was het hier de plaets, alwaer hij het geheele ſtuk kon geeindigt hebben met eene of andere treffende verwarring, welke aen de wijkende partijen *Houding*, en den beſchouwer den ſterkſten indruk van het verſchrikkelijke dier Gebeurtenis zoude gegeven hebben. — In ſtede daervan laet hij hier eenige Kalven en Varkens in 't water trappelen en wroeten: Mogelijk heeft hij deeze gedachte ontleent van Ovidius. In 't midden van eene Wereld vol verwoesting, *Nat Lupus in ter Oves.*

DE

DE LEVENSLOOP VAN EEN LIGTMIS DOOR HOGARTH.

De eerſte Prent van dit beroemde werk, is eene uitmuntende afbeelding van eenen jongen Erfgenaam, die de nalatenſchap eenes Gierigaerts in bezitting neemt. De aert der Gierigheid, welke alles, zonder te onderſcheiden of het al of niet van waerde is, bij een ſchraept en bewaert, is verwonderlijk afgebeeld. De *Zamenſtelling*, ſchoon niet zeer uitmuntend, is niet onaengenaem. De voornaame groep, beſtaende uit den jongen Heer, den Kleedermaker, den Uitdrager, de Papieren en de Kist is wel gevormd: doch de onaengename eenzelvigheid van drie hoofden, welke ten naesten bij op éénen lijn en even ver van elkander ſtaen, valt terſtond in 't oog. — Het *Licht* is niet kwaed geſchikt. Het valt op de voornaemſte beelden; doch de werking van hetzelven kon misſchien verbeterd worden, en het zoude minder rammelen als de buitenſte deelen van de partij, (namelijk het witte ſchootsvel aen de eene zijde, en het aentekenboek aen den anderen kant.) in de ſchaduw gehouden waren. Die deelen van een groep, welke eenigzins van dezelve afgeſcheiden zijn, moeten maer zeer zeld-

zeldzaem eene sterke partij van licht ontvangen. — In deze Prent zijn geene zeer treffende voorbeelden van *Uitdrukking*. Het voornaemste beeld heeft er niets van. Het eenige, waer in men den eigenlijken grappigen aert van HOGARTH ontdekt, is dat van den Waerdeerder, die het goud met zijne vingers beproeft, en wiens gantsche character men in eens bevatten kan. — Het jonge Vrouwspersoon verschafte den Kunstenaer de gelegenheid tot het invoeren van een bevallig beeld, en dit zoude veel behaeglijker geweest zijn dan het beeld, dat er staet, en het welk in 't geheel geen voorwerp is, waer door iemand zoude kunnen verleid worden. Het Doorzigt is wel net, maer stijf en gezocht. Zo veel vensters en opene deuren mogen den leering, welke den Aucteur bedoelde, aenduiden; doch zij verschnipperen den agtergrond, en benadeelen deszelfs eenvoudigheid.

De tweede Prent vertoont onzen Held midden in de verkwistingen van een *a la modisch* leeven. Hij wierdt ons in de eerste Prent als een Jongeling van agtien jaren voorgesteld. Hier is hij meerderjarig. Hij heeft nu al de blooheid en lompheid van eenen Schoolknaep afgelegd, en de houding van een Heer *du ton* aengenomen. In stede van den Boerenkleedermaker, welke hem de maet voor het rouwkleed over zijnen Vader nam; wordt hij nu opgewacht door Fransche *Coëffeurs*, Fransche Kleedermakers, Verzenmakers, Modekramers, Roskammers, Hoerewaerden,

den, en al wat nog meerder tot de opwachters van een *a la modiſchen* Jonker behoort. —— In deze Prent is de *Uitdrukking* verwonderlijk ſterk. De onbeſchaemde en ſtoute tronie van den Hoerewaerd; het ſcherp gezigt en de veerkragtigheid van den Schermmeester; en de glimlachende eigenachting van den Dansmeester, zijn verwonderlijk uitgedrukt. De laetſte is misſchien een weinig *geoutreerd*. De *Architect* is eene volmaekte kopij van de Natuur. De *Zamenſtelling* ſchijnt hier aen de Uitdrukking geheel ondergeſchikt te zijn. Het ſchijnt bijna als of HOGARTH alle de characters, welke hij hier ingevoerd heeft, in zijn zakboek heeft geſchetst, maer verlegen was met het groepen van dezelven: en dat hij liever verkoor hen als op zich zelf ſtaende beelden te plaetſen, dan door hunne zamenvoeging iets van de uitdrukking te verliezen. —— Het *Licht* is flegt verdeeld. Het is overal even ſterk verſpreid, waer door alle werking van een *Geheel* weggenomen word. —— Wij vinden in geen een dezer beelden eenig blijk van bevalligheid. Het voornaemſte beeld is maer middelmatig. In geene der ledematen is eenige tegenwerking; en dit maekt op zich zelf altoos een beeld onbevallig. —— De Uitvoering is goed. Zij is wel bewerkt, en teffens vrij. De *Sartire* op de *Operaës*, hoe zeer deze het mogen verdienen, komt hier gedwongen en onnatuurlijk.

De derde Prent brengt ons ſteeds verder in de Ge-

Geſchiedenis. Wij zien hier onzen Held bezig met een zijner avond tijdverdrijven. — Deze prent vertoont juist niet veel blijken van *Genie*. Het *Ontwerp* is goed, en kan een vrij goede afbeelding van het bordeel leeven zijn. — De *Zamenſtelling* is ook niet kwaed. Doch wij vinden hier weinig van die meesterlijke trekken welke de werken van HOGARTH bijzonderlijk kentekenen. Het is alles maer bloote Geſchiedenis. De beste gedachte welke men er in vind is die van de Dame welke de wereldkloot in brand ſteekt. Ook is er iets grilligs in, dat hij het vertrek met een ſtel Roomſche Keizers opſiert, en deze niet in hunne orde ſchikt. — Het *Licht* is flegt behandelt. Met eenige weinige veranderingen welke als van zelf in 't oog vallen, bijzonderlik door het overſchaduwen van de optooijende Dame, zoude de ſchikking van het zelve draegijk kunnen zijn. Doch de lastige vraeg, waer „ van daen komt het? " blijft nog onbeantwoord. Hier is wel licht in overvloed maer deszelfs oorſpronk is niet te ondekken. — Wij vinden in de gantſche prent zeer weinig uitdrukking. Die van het voornaemſte beeld is de beste. De Dames hebben alle wel het uitzigt en de houding van haer beroep, meer geen verſcheidenheid in hare characters In 't algemeen zijn HOGARTHS vrouwen veel minder dan zijne mannen. En dit is ook de reden waerom ik zijn *Leevensloop van een Ligtmis* boven dat van zijn Hoere leeven verkoren heb. Ook heeft de

vrouwe-tronie in de daed maer zelden genoegzaem krachtige gelaets trekken om de ſterke merktekens van uitdrukking te kunnen toelaten.

Een Heertje van vermaek heeft dikmael zeer onaengename ontmoetingen. De vierde Prent, welke wij nu beſchouwen vertoont ons zodanig een geval. Onze Held, op St. Davids dag, in vollen opſchik ten Hove gaende, om zijne pligtplegingen afteleggen, werdt op die ruuwe wijs, als hier vertoont word, aen boord gek'ampt. — De zamenſtelling is goed. De Groepvorm, beſtaende uit de bedrijvende perſonen, de draegſtoel, en de lamplichter, is behaeglijk. Alleen hebben wij hier eene gelegenheid om op te merken, hoe mishaeglijk eene groep word, wanneer derzelver uiterſtens dik in een gedrongen zijn. Een groep heeft in ſommige opzichten, veel overeenkomtst met een boom. Het dichtſte gedeelte der meijing, of de kelk (gelijk de Landſchap ſchilders het noemen), is altijd nabij het midden, en de buitenſte takken, welke zich in de lucht uitſpreiden, zijn los en doorzigtbaer. Het verzuimen van dezen regel heeft de groep, welke wij voor ons hebben, zo zwaermoedig gemaekt. De twee ſchouten, de vrouw en de ſtoeldrager, zijn alle, in dat gedeelte van de groep 't welk het dunſte moest wezen, op elkander geplakt, daer ondertuſſchen het midden der groep, alwaer de hand de deur vasthoud, gebrek aen kracht en digtheid heeft. Ik moet hier nog bijvoegen, dat de

ſchik

ſchikking van de vierhoofden in de vorm van eene ruit zeer onaengenaem is. Alle zodanige regelmatige vormen moeten met voordacht vermeden worden. —— Het *Licht* zoude goed verdeelt zijn, indien de ſchout die het arrest in de hand heeft, en de ſoldrager een weinig lichter, en de vrouw wat donkerder geweest ware. De ſchittering van het witte voorſchoot is onaengenaem. — In deze Prent zien wij verſcheiden ſchoone voorbeelden van Uitdrukking. De verbaestheid en ſchrik van den armen Jonker vertoonen zich in alle zijne leden zo ſterk als de vrees voor het in wanorde raken van zijnen opſchik toelaet. De beledigende wijze van gezag voering is in den eenen ſchout, en de hardhartige ongevoeligheid die zich met de ellende vermaekt, is in den anderen zeer ſterk getekent. Ook is de bewustheid, of het denkbeeld van eigen waerde, niet onaertig afgebeeld in den eerlijken Wallisman, welke alleen in het ſtuk gebragt is om den tijd der gebeurtenis aen te wijzen. (*a*) —— Ten opzich-

(*a*) Te weten St. Davidsdag, zijnde den 1ſte Maert welke dag aen St. David Biſchop van Minevij in Wales toegewijd is; en op welken dag de Inwoners van Wales, look op hunne hoeden dragen, ter gedachtenis van de overwinning welke zij, onder het geleide van deſen Biſchop, over de Saxen behaelden; hebbende zij toen op zijn bevel look op hunne hoeden gedragen, ten einde elkander te kunnen onderkennen,

zichte van de *bevalligheid* vinden wij hier niets aenmerkens waerdig. HOGARTH hadt de vrouw wel met een zekere maete van dezelve mogen bedeelen, ten mieſten hadt hij wel bedacht mogen zijn om de zwaermoedigheid en het onaengename in het maekſel van hare kleedij weg te nemen. — Het *Doorzigt* is goed en maek een aengename vorm. — Ik kan van deze prent niet afſcheiden, zonder aenmerking op de *vallende lintedoos* te maken. In zodanige afbeeldingen van ſchielijke bewegingen is geene waerheid, en dit gebrek word ieder oogenblik grooter. Men kan het oog dus niet misleiden. Het vallend lichaem vertoont zich *noodzakelijk* als niet vallende. Dergelijke onderwerpen zijn buiten het bereik der afbeelding.

Onze Held wordt zo ſterk door allerlei moejelijkheden overvallen, dat wij hem, in den ouderdom van vijfentwintig jaren, welke hij in de vijfde Prent ſchijnt bereikt te hebben, genoodzaekt zien, eene Vrouw, van wiens perſoon hij een afkeer heeft, om haer geld te huwen. — De *Zamenſtelling* is hier vrij goed, en echter heeft zij eene onaengename eenzelvigheid in de trapswijze opklimming van de drie beelden, de Meid, de Bruid en de Bruidegom. — Het *licht* is vrij wel verdeeld. Ook is het voornaemſte beeld *bevallig*: en er is eene ſterke *uitdrukking* in de geveinsde vergenoegdheid zijner wezenstrekken. Hij verbergt zijne verachting voor het voorwerp, dat voor hem ſtaet, zo

veel

veel hij kan, doch hij kan dit zo niet doen, dat men dezelve niet bemerkt. Het gelaet der Bruid heeft zo veel betekenis, als de misvormigheid van deszelfs trekken toelaet. Het gelaet van den Bruidegom, gelijk ook zijne Paruik, zijn mij bekend; doch ik kan mij niet herinneren, waer die gezien te hebben. De Voorlezer is regt geschikt om zijnen medgezel te zijn. — Het *doorzigt* is volgens de regels der kunst, maer de Kerk is te klein; en de houten pael, welke nergens toe schijnt te dienen, verdeelt het stuk zeer ongevallig in tweeën.

Het Bord, waer op de Geloofs-artikelen staen, weg; dat, waer op de tien Geboden staen, gebroken; en eene met spinrag omsponnen Armbos, zijn alle uitmuntende trekken van eenen laterieken Geest.

De middelen, welken onze Waeghals zo even bekomen heeft, stelden hem in staet om zijn geluk nogmaels aen de speeltafel te beproeven. Hij wordt in de zesde Prent voorgesteld, als vloekende en razende over zijne zotheid, van zijn laatste geld verloren te hebben. — Deze Prent is misschien, over het geheel, de beste van het gantsche Werk. Het ijselijk toneel, dat zij ons vertoont, wierd nimmer zo onnavolglijk afgebeeld. — De *Zamenstelling* is vol kunst en teffens natuurlijk: en gesteld, dat de groepvorm over 't geheel niet volkomen behaeglijk is, zo zijn echter de beelden zo wel gegroept, en hunne standen zijn zo gemaklijk

en vol verſcheidenheid, dat men daer door het gebrek der vorm over 't hoofd ziet. — Wat het licht aengaet, hier valt meerder op te zeggen. Onder de beelden is geene genoegzaem ſterke ſchaduwpartij, om tegen het ſterke licht te kunnen werken, en dit zoude reeds merkelijk beter zijn, indien de Das en de *Pleureuſes* van den Heer, welke in den zwaren rouw is, weggelaten, en deszelfs handen overſchaduwd waren. — De *uitdrukking* is in bijna alle de beelden verwonderlijk, en het gantſche ſtuk ſielt ons het menſchelijk gemoed, door een ſtorm van driften beroerd, op het krachtigſte voor. Men ziet hier drie voorbeelden van dat ſoort van dolheid, welke dit ſpel verzeld, afgemaeld. Bij de eerſte ſchok, welke de bedorve Speler door zijn verlies ontvangt, is alles inwendig in verwarring; en dus wordt hij hier ook vertoond leunende tegen den muur, met de armen kruislings over elkander, door eene doodelijke ſpijt en ziels-angst als bedwelmt. Mogelijk is geene gemoedsbeweging immer krachtiger afgemaeld. Kort daer aen berst die ijſelijke bedwelming in een ſtorm van woede uit. Hij ſlaet al wat naest bij hem is in ſtukken, en neder knielende, roept hij verwoekingen over zichzelven uit. Vervolgens valt hij op anderen aen, een ieder, die hij meent, dat tot zijn bederf heeft medegewerkt, een beurt gevende. — De beledigende blijdſchap der winnende Spelers, e opletenheid van den Woekeraer, het onſtuimig geweld

van

van den Klapwaker, en de diepe peinzing van den Struikroover zijn alle verwonderlijk getekent. In het weinige, dat wij van dien dikken Heer, aen het einde van de tafel, te zien krijgen, straelt eene groote onaendoenlijkheid door. Het beeld, dat den Dolleman tegen staet, deugt niet; het heeft het voorkomen van iemand, die dronken is, en dronkenschap behoort niet onder de gebreken van de Speeltafel. — Het voornaemste beeld is miskend. — Het Doorzigt is stijf, en de *uitvoering* maer middelmatig. HOGARTH heeft hier, door aen de uitdrukking alle kracht bij te zetten, de geestigheid zijner behandeling weggewerkt.

De zevende Prent, welke ons eene Gevangenis vertoont, beteekent niet veel. Veele van de omstandigheden, welke men kan onderstellen, dat de ellenden van een gevangen schuldenaer vermeerderen, zijn wel uitgedacht. Doch het komt mij voor dat de vrugtbare genie van HOGARTH het onderwerp in een veel rijker smaek had kunnen behandelen. Het tusschenval, van de in zwijm vallende Vrouw, kon gelegenheid gegeven hebben tot vele omstandigheden, die eigenaertiger bij het geval voegden. Deze Vrouw is de zelfde, die in de eerste Prent door den Ligtmis wordt afgedankt, door wien hij in de vierde Prent gered wordt, die bij zijn huwelijk tegenwoordig is, die hem in de gevangenis, en eindelijk ook in het Dolhuis navolgt. Deze gedachte is vrij onnatuurlijk, en de Zedenleer is ze-

kerlijk ſtrafwaerdig. — De *Zamenſtelling* is flegt. De groep van de bezwijmende Vrouw is een ronde zware klomp, en de andere groep is zeer flegt gevormd. De behandeling van het *licht* kon niet flegter zijn, en zo als de groepen nu geſteld zijn, kan het bezwaerlijk verbeterd worden. — Er is groote uitdrukking in het voornaemſte beeld, en het toneel van de bezwijming is wel afgemaeld. — Het maken van een ontwerp ter afloſſing van de (*Engelſche*) Nationale ſchuld door een man, die buiten ſtaet is om zijne eigene ſchulden te betalen; en de pogingen van een zotten Ligtmis, om zijne zaken door een werk van genie te herſtellen, zijn verwonderlijke trekken van geeſtige ſpotternij.

De agtſte Prent vertoont het einde der lotgevallen van onzen Held: en is eene natuurlijke en krachtige voorſtelling van de aekelijkſte omſtandigheid waertoe de menſchelijke natuur vervallen kan. — De *Zamenſtelling* is niet kwaet. — De groep van den geboeiden zinneloozen is wel behandelt. Indien de zelve een weinig verder naer het midden geplaetst was, en de twee vrouwen, welke mij hier zeer onvoegzaem voorkomen, weg gelaten waren, dan was de zamenſtelling, en de verdeeling van het licht, beide goed geweest. — De Tekening van het voornaemſte beeld komt meer met de regels der ontleedkunde overeen dan men anders in de werken van dezen meester gewoon is te ontmoeten. Maer de Uitdrukking is zo gering in het zelve, dat het bijna

niets

niets betekent en verbeneden de ſterk ſprekende characters der andere zinneloozen is. De rijke genie van den kunſtenaer heeft hier zo veele oorzaken van zinneloosheid ingebragt als hij bedenken kon doch men vind er ſomtijds één character tweemael, dus ziet men er twee Fijnen, en twee Starrekijkers, maer dezelven zijn echter nog van elkander onderſcheiden, en alle de characters zijn ſterk uitgedrukt. De innerlijke zelf voldoening en verzekertheid van hem die waent de lengte op zee ontdekt te hebben, de belachelijke ſtaetigheid van den Monarch. De grimmige droefgeestigheid van den Verliefden en de bijgeloovigen affchrik van den Roomſchen Dweeper, zijn alle verwonderlijk getroffen. —— Het *Doorzigt* is eenvoudig en natuurlijk.

Ik moet hier nog bijvoegen dat deze aenmerkingen alleen op de eerſte uitgave van dit werk gemaekt zijn. Na dat de platen veel gelleten waren zijn zij op veele plaetzen verandert door welke veranderingen het *Ontwerp* wel verbetert is maer de *Uitdrukking* heeft er zeer veel bij verloren.

V. HOOFDSTUK.

VOORZORGEN EN OPLETTENHEDEN

DIE MEN IN HET VERZAMELEN VAN PRENTEN GEBRUIKEN MOET.

Het eerſte waer voor een Liefhebber, die een kabinet prenten wil verzamelen, op zijne hoede moet zijn, is die begeerte of drift om alle de prenten, welke van dezen of genen meester immer gemaekt zijn, te bezitten: want er zijn geene kunſte naers *alle* wier werkſtukken zonder uitzondering onzen aendacht verdienen; en niemant is, in alles wat hij maekt, zich zelven altoos gelijk. Ik heb een Liefhebber gekent, welke de prenten van REMBRANDT verzamelde en met vermaek twee of drie prenten die aen zijne verzameling nog ontbraken, tot wat prijs ook, gekocht zoude hebben niet tegenſtaende het voor de achting van REMBRANDT wenſchelijk was, dat deze Prenten uit de wereld waren. Zelfs is er niet aen te twijfelen, dat, indien *alle* de prenten van REMBRANDT vol-

volgends verſtandige en kunſtkundige regels beoordeelt wierden, het duidelijk blijken zoude, dat ten minſte een derde derzelver van zeer weinig waerde waren. De beroemde Prins *Eugenius* was zo men verhaelt, ook zodanig een Liefhebber, en wende alle moeite aen om *alle de werken van alle de meeſters* te bezitten. Zijn kabinet was ontzaglijk groot en uitgebreid, en koste tagtig duiſend ponden; maer als men het behoorlijk gezift had, zoude het, indien tijd, niet zo veele honderden waerd geweest zijn.

Een Liefhebber van Prenten moet, ten tweede, op zijne hoede zijn tegen eene bijgeloovige hoogachting voor een beroemden *Naem*. Een verſtandig oordeelbaer beoordeelt *het werk op zich zelven*, zonder in aenmerking te neemen *wie* het gemaekt heeft. Doch bij lieden van geringe ſmaek en kundigheden, heeft niets zo veel invloed dan een groote Naem. Deze heeft bij hun een wonderbaer vermogen, bedekt de ſchreewenſte gebreken terwijl hij teffens ingebeelde ſchoonheden ſchept. Die wijze van beoordeeling, welke het verſchil in de behandeling van de onderſcheiden meesters onderzoekt, ten einde te ontdekken op hoevederlei wijzen eene goede uitwerking voortgebragt word, en welke wijze de beste is; is zekerlijk verſtandig en nuttig. Maer alleen daerom den naem van den Meester te willen weten om dat ſluk volgends dezen naem te beoordeelen, is een domme en gedwongen wijze van handelen.

len. Het is het werk naer den Meester, in ſtede van den Meester naer het werk te beoordeelen. Hier aen heeft men ook toe te ſchrijven dat zulke onwaerdige prenten als *De Vrouw en de Keetel*, en *Den Berg Parnasſus*, nog bij de liefhebbers in achting zijn. Vraegt men waerin haere ſchoonheid beſtaet; Het antwoord, is, dat zij door MARCO ANTONIO gegraveert zijn; en zo gij hier mede niet voldaen zijt, dan bericht men u dat zij naer de ſtukken van RAFAËL gemaekt zijn. Deze zotte en grillige ſmaek, verwekte in den verſtandigen kunſtenaer PICART eene edele verontwaerdiging, en na dat hij, door zijne uitmuntende naervolgingen, de wereld getoont hadt hoe dwaes en belachelijk het was zulk eene blinde hoogachting voor *Namen* te voeden; verhaelt hij ons dat hij verſcheiden prenten van deze oude meesters met de oorſpronkelijke ſchilderſtukken vergeleken, en gevonden hadt dat zij zeer ſlegte kopijën van dezelven waren. Onder anderen ſpreekt hij van de ſlijtheid die er overal in gevonden word, van het hair der kinderen 't welk veel naer puthaken gelijkt, — en van de onkunde dezer graveerders in de ontleedkunde, het tekenen, en de verdeeling van het Licht.

De derde zaek waer voor men zich wachten moet en die ook, met de voorgemelde zotheid, veel overeenkomst heeft, is, dat men den heerſchenden ſmaek voor zijnen regelmaet aenneemt. Deze is een alleronzekerſtten toetsſteen. Het is bekent dat de

Mo-

Mode in alles den boven zang heeft, en zo ver dit den opschik, de bezoeken, en niets betekenende pligtplegingen betreft, is het van weinig belang; maer wanneer de Mode zich het opper gezag in de kunsten aenmatigt, dan wordt de zaek van eene ernstiger natuur. En echter is het zo met ons gesteld, dat wij ons zelven zeer zelden veroorloven om volgends de regels der kunst over de schoonheid te oordeelen, maer ons naer de Mode schikken, en in ons prijzen en berispen de stem van anderen blindeling navolgen. Hier aen moet men toeschrijven dat nu het werk van dezen en dan weer van genen meeste in trek is. REMBRANDT heeft nu lang in de Mode geweest. Men maekt weinig onderscheid of de prent verdienste bezit of niet; als het maer *prenten van Rembrandt* zijn dan moeten zij goed zijn. Nog eenige weinige jaren en de tijd van REMBRANDT zal mogelijk voorbij zijn; men zal zijne Prenten voor een matigen prijs kunnen koopen, en het algemeen zal zich eenen anderen gunsteling verkoren hebben. Ik kan mij ter bevestiging van de waerheid dezer aenmerkingen beroepen op Handelaers in oude Prenten, welke alle zeer wel bewust zijn van de onzekere waerdij der waren, waer in zij handelen. Dit is ook de oorzaek, dat zulke voortreffelijke stukken als de Werken van P. TESTA in een zo geringe achting zijn, dat het volkomen werk van dezen Meester, bestaende uit bij de twintig groote, en zeer veele kleine Prenten, voor min-

minder prijs gekocht kan worden, dan somtijds voor eene enkele Prent van REMBRANDT betaeld is. Een Liefhebber, die wezenlijke kundigheid bezit, neemt het oordeel der Mode niet in aenmerking: hij heeft een beter kenmerk der schoonheid — de Verdiensten van ieder Meester, welke hij gemeenlijk zeer verschillende met het gewoon gevoelen zal bevinden te zijn.

Een vierde voorzorg, die men bij het verzamelen van Prenten gebruiken moet, is, dat men derzelver waerdij niet naer derzelver *schaersheid* moet schatten. Schaersheid kan een *verdienstrijke* Prent meerder waerde bijzetten, maer als men de schaersheid tot een kenmerk van de waerdij eener Prent wil stellen, dan misleid men zich zelven, en neemt een toevalligheid voor een verdienste. Deze dwaesheid heeft haren grond in den Hoogmoed, en ontstaet uit de begeerte van iets te bezitten, dat niemand anders heeft. Het gebrek aen *wezenlijke* verdiensten word dus door *ingebeelde* aengevuld, en men begeert de Prent alleen om dezelve te *bezitten*, en niet om dezelve te *bezien*. Deze valsche smaek, hoe dwaes ook, is echter zeer algemeen; en zo een beuzelachtig Liefhebber zal tien guineas voor de Schulpen van HOLLAERD geven, schoon deze naer hunne verdiensten gewaerdeerd, (en zij hebben zekerlijk veel verdiensten,) niet meer dan twintig schellingen waerdig zouden zijn. Men zoude vele voorbeelden van de heerschappij dezer dwaes-

dwaesheid kunnen bijbrengen. LE CLERK hadt in zijne Prent van de *Zegepraal van Alexander*, de zen Vorst met het aengezigt op zijde verbeeld. De Prent werdt vertoond aen den Hertog van Orleans, deze hadt wel genoegen in het geheel, maer maekte met regt aenmerking op de van ter zijde gezien wordende tronie, de gedienstige kunstenaer deed er deze uit, en graveerde eene van voren gezien wordende tronie in plaets. Eer dat de tronie veranderd was, zijn er eenige weinige afdrukken van deze Plaet genomen, en deze gelden onder de Liefhebbers tienmalen zo veel als de afdrukken met de veranderde tronie. — CALLOT hadt een klein Plaetje, door hem zelf geëtst, waer in hij zo veel genoegen vondt, dat hij er een gat in boorde, waer door hij een lint reeg, en het dus als een knoop gebruikte. De afdrukken van dit Plaetje, na dat het gat er in gemaekt was, zijn zeer schaers en verbazend duur. — In een prent verbeeldende een *Heilige Familie*, door VAN DIJK, was ST JAN verbeeld met zijne hand op den schouder van Maria liggende. Doch eer VAN DIJK de prent uitgaf, liet hij dezelve aen eenige kundige vrienden zien. Eenige derzelven oordeelden, dat de houding van *St Jan* te gemeenzaem was, en VAN DIJK hun gevoelen toestemmende, nam de hand uit de plaet weg. Doch zo hij de waerde van deze prent door deze veandering meende te vergrooten, dan heeft hij zich bedrogen. De weinige afdrukken welke uit-

uitgaen met de hand op den ſchouder, zouden, op eene Londenſche verkooping, driemael zo veel gelden, dan alle de overige met elkander. — Veele prenten van REMBRAND hebben door dergelijke toevallige veranderingen, eene verbazende waerde verkregen. Van de eene plaet zijn eenige weinige afdrukken genomen, voor dat er een witte paerdeſtaert in een zwarte verandert was; van een derde, voordat er een uithangbord aen de deur van een bierkroeg gevoegt was, en niet tegenſtaende deze veranderingen, ter verbetering van de prenten dienen, zo zijn echter de afdrukken, die voor de verbeteringen gemaekt zijn, om hunner ſchaersheids wille, prenten van waerde, en de overige zijn goedkoop en gemaklijk te bekomen. — Ik zal deze voorbeelden beſluiten, met een geval van een onlangs overleden en beroemd Liefhebber. Deze liet, op zekeren tijd, zijn kabinet met veel vergenoegen zien, en nadat hij over verſcheide voortreffelijke ſtukken van GUIDO, MARRATTI, en andere meesters uitgeweid hadt, keerde hij zich ſchielijk tot den Heer, aen wien hij zijne verzameling liet zien, en zeide, „ Nu mijn Heer, nu zal ik u eens „ iets laten zien, dat waerlijk zeer ongemeen is, „ zie daer een WOUWERMAN zonder paerd er in " — Deze omſtandigheid was zekerlijk ongemeen, doch ongelukkig, was deze eige bijzondeheid, de oorzaek dat het ſchilderij van weinig waerde was.

De

De vijfde voorzorg, die een Liefhebber van de Prentkonst gebruiken moet, is, dat hij zich wachte van geene *Kopijen* voor *Origineelen* te koopen. Meest alle de Werken van voorname Meesters zijn gekopijeerd, en veele derzelven zo wel, dat iemand die hier in niet zeer bedreven is, gemaklijk bedrogen kan worden. Indien nu de Kopijën in de daed even goed waren als de Origineelen, dan lag er aen den naem weinig gelegen, maer zij schieten, even als de Vertalingen, te kort in de geestigheid en vrijheid van het Origineel, en de vrees van daar van af te wijken, geeft hen altoos eene zekere stijfheid. Beschouwt men hen afzonderlijk, dan voldoen zij vrij wel; maer als men hen bij de Origineelen vergelijkt, dan laet zich het onderscheid duidelijk bemerken. De Bedelaers van CALLOT, bij voorbeeld, zijn zo wel gekopijeerd, dat het onderscheid tusschen de Origineelen en de Kopijën niet terstond in 't oog valt; maer als men hen tegen elkander vergelijkt, dan is het onderscheid zeer merkbaer. Men ziet duidelijk een gebrek aen vrijheid; de uitdrukking der characters is minder sterk; en de uiterste deelen zijn niet zo net getoetst. — Het is moejelijk eenige regels op te geven, volgens welken men een Kopij van een Origineel zoude kunnen onderkennen. In de meeste gevallen strekt de naem van den Plaetsnijder, of deszelfs merk, (mids ons dit wel bekend is) ter genoegzame onderrigtigting. Want een kopijist zal zelden durven

ondernemen om deze naer te maken. Maer als er geen naem of merk bij de Prent is, dan is het ſtuk veel moejelijker; en al wat men dan doen kan, is, dat men naeuwkeurig let op de *Vrijheid* der behandeling, vooral in de uiterſte deelen, want in deze loopt een Kopijſt het meeſte gevaer van te misſen. Ook zal men niet ligt bedrogen worden, indien men met de *manier* van den Meeſter wel bekend is. Is men dit niet, dat men te rade gaet bij eerlijke lieden, die des kundig zijn.

De laetſte behoedzaemheid, welke ik een Liefhebber van Prenten aenbeveel, is, dat hij zorge van geene ſlegte drukken te koopen. Daer zijn drie dingen, waer door een druk ſlegt word. Het eerſte is, dat een Prent ſlegt gedrukt is. Bij ſommige Prenten heeft de drukrol de plaet ongelijk gedrukt, waer door de prent op de eene plaets flaeuw, en op de andere ſterk is, en ſomtijds, door eene onmerkbare verſchuiving, eenen dubbelen druk ontvangt, welke haer onduidelijk en ſchemerachtig maekt. — De tweede zaek, waer door een druk ſlegt word, is, het drukken met eene afgeſleten plaet. Daer is zo veel verſchil tuſſchen de eerſte en laetſte drukken van een zelfde plaet, als tuſſchen twee verſchillende prenten. In een flaeuwe druk gaet de *werking* geheel verloren, en er blijft niets over dan een bloot ontwerp zonder geest of kracht. In de Zwarte kunst moet men vooral naer een ſterken druk zien, want de geestigheid van eene Zwarte kunst-

plaet

plaet slijt ras weg, en dan is een zwarte kunst prent de geestelooste van alle prenten. In een gegraveerde of geëtste plaet, blijft altijd nog hier en daer een sterke toets of trek, waerdoor nog lang een flauwe straal van geestigheid overblijft; maer een zwarte kunstplaet, is een platte opervlakte, die als zij begint te slijten *overal* even gelijk slijt. Zeer veele der werken van alle de voornaemste meesters, welke op de verkoopingen geveild, of in de winkels verkocht worden, zijn in dezen bedorven staet. Het is moejelijk eenen goeden afdruk te vinden. De prenten van SALVATOR, REMBRAND en WATERLOO, welke wij thans ontmoeten, zijn zelden beter dan gemeene overdrukken, uitgezonderd die welke hier of daer in een uitgelezen kabinet gevonden worden. De vorm en het ontwerp van de prent, is over gebleven, maer de fraeje en meesterlijke toetsen zijn weg; de voor en agter grond haugt in elkander, vermids de onderscheide sterkte der tinten verloren is, en het gene er is overgebleven, is eerder de schaduuw van de prent, dan de prent zelf. — De laetste zaek waer door een druk slegt word, is het *opsnijden van eene afgesleten plaet.* Somtijds heeft de meester dit zelf gedaen, en dan kan de geest van de prent tamelijk wel hersteld zijn. Maer gemeenlijk is de plaet door den een of anderen knoejer, in wiens handen zij gevallen is, opgesneden, en dan ziet zij er aller ellendigst uit. Het gene in een afgesleten plaet nog overgebleven is,

is, ten minſten goed, men kan nog hier en daer de overblijffels harer vorige ſchoonheid beſpeuren, en als men dan met de werken van den maker bekent is, zo kan men zijne verbeeldings kracht op eene aengename wijze oeffenen, met het verloorne in zijne gedachten er weder bij te voegen. Maer wanneer een knoeijer de plaet met zijn broddelig gekrats overgewerkt heeft, is er de ziel van den Meester uit, er is niets over dan ruwe harde en onzekere trekken op een zwakken grond, het gene de ongevalligſte zamenvoeging is die men zich voor kan ſtellen. Ondertusſchen zijn er vele zodanige prenten, en ſchoon deze ons onder den naem van REMBRANDT of WATERLOO aengeboden worden, zijn zij echter van weinig waerdij en zoude nimmer door de Meesters wier naemen zij dragen voor derzelven werk erkent worden. — Daer het nu echter met veele prenten zo gelegen is, dat wij ons moeten behelpen met zodanige afdrukken als wij krijgen kunnen, zo is het nog beter dat men eene flaeuwe afdruk verkiest, dan een die opgeſneden is.

EYNDE.